

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์

Journal of MCU Philosophy Review

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2565

Vol.5 No.2 July-December 2022

ISSN: 2651-0502 (online)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและวิชาการสาขาเกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา
- 2) เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางการวิจัยและวิชาการสาขาเกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา
- 3) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพทางการวิจัยและวิชาการสาขาเกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา

กระบวนการพิจารณาบทความ

การพิจารณาคุณภาพ บทความที่ตีพิมพ์ลงวารสารได้ผ่านการพิจารณาและประเมินคุณภาพ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) จากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยอย่างน้อย 2 ท่าน แบบ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แต่งไม่ทราบชื่อกันและกัน (double-blind review)

ประเภทของบทความ : บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความทั่วไปและการวิจารณ์หนังสือ

บรรณาธิการ

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.สมภาร พรมทา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.มานพ นักการเรือน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
พระครูโกศลศาสนบัณฑิต,รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.วรากรณ์ พูนสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
ผศ.ดร.มนตรี เพชรนาจักร	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สุชาติ บุษย์ชยานนท์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย,ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.มนตรี อีธรรมพิพัฒน์	มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
ดร.อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ดร.ศุภฤกษ์ คณิตวรานันท์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ดร.แม่ชีธรรมอริยฐาน พรบันดาลชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน

เกษริน บุตรา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าของวารสาร : บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

online journal: <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmpr>

e-mail: khwanchai.hem@mcu.ac.th

บทบรรณาธิการ

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ฉบับนี้เป็นปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2565 ได้คัดเลือกบทความเผยแพร่ในฉบับนี้ประกอบด้วยบทความวิชาการและบทความวิจารณ์หนังสือ รวม 5 บทความ โดยมีประเด็นน่าสนใจ คือ

แม่ชีธรรมอริชฐาน พรบันดาลชัยและพระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม ได้เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “การอธิบายเรื่องนรกและสวรรค์ของพุทธศาสนิกชน: การวิเคราะห์เชิงภววิทยา” ได้นำเสนอประเด็นการวิเคราะห์ไว้ว่า นรกสวรรค์มีอยู่จริงทั้งในแง่ของสัจนิยมและจิตนิยม ส่วนพุทธศาสนิกชนอธิบายถึงความมีอยู่ของนรกสวรรค์ไว้ 2 แบบ คือ 1) ความมีอยู่ในแง่ของจิตนิยมอัตวิสัยซึ่งเป็นเครื่องมือในการรับรู้ทางประสาทสัมผัส กล่าวคือ การมีอยู่ของนรกสวรรค์ที่ขึ้นอยู่กับจิต 2) ความมีอยู่ในแง่สัจนิยม กล่าวคือ การมีอยู่โดยไม่ขึ้นกับจิตของบุคคล เมื่อนำเรื่องดังกล่าวมาตรวจสอบแนวคิดทางภววิทยาและหลักฐานทางคัมภีร์แล้วพบว่า ทฤษฎีภาษาคนภาษาธรรมที่ใช้อธิบายเรื่องดังกล่าวสามารถรองรับคำอธิบายในเชิงภววิทยาได้อย่างสมเหตุสมผล รวมทั้งการอธิบายในแง่ดังกล่าวนั้นไม่ได้เกินไปจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ดังนั้น ในข้ออธิบายของพุทธศาสนิกชนเสนอว่า หากนรกและสวรรค์มีอยู่ควรอธิบายโดยอาศัยแนวคิดจิตนิยมแบบอัตวิสัย เพราะสามารถตรวจสอบได้โดยอาศัยประสบการณ์ของปัจเจกบุคคล ผลจากการพิสูจน์นี้จะทำให้มนุษย์มีการพัฒนาตนเองทางด้านศีลธรรมและมีชีวิตที่ดีงามในปัจจุบันขณะ ถ้าหากมองจากมุมนี้แนวคิดของพุทธศาสนิกชนจึงเป็นเครื่องมือนิยม

ณัฐพัชร์ วรพงศ์พัชร และคณะ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจในการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ “ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ” เรื่องการปฏิบัติตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพระขาว(พระขานูเคราะห์)” เสนอความรู้ใหม่ว่า A-Academic achievement: ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ ประสบผลสำเร็จอันเกิดจากการเรียนรู้ของนักเรียนและการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครู ซึ่งอาจได้มาจากการทดสอบของครูผู้สอน การสังเกตพฤติกรรมจากผลงานที่ครูกำหนดให้ทำ S-Satisfaction: ความพอใจ เป็นความรู้สึกที่ดีหรือทัศนคติที่ดี ที่เกิดจากการได้รับการตอบสนองตามที่ตนต้องการ ก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งนั้น S-Student: นักเรียนมีส่วนร่วมในเลือกรูปแบบการจัดการเรียนการสอน เลือกในสิ่งที่ตนต้องการ และถนัด โดยการเรียนการสอนนั้นจะยึดนักเรียนเป็นสำคัญ T-Technology: การนำเทคโนโลยี มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงเป็นสื่อการสอน เพื่อเป็นประโยชน์และมีประสิทธิภาพต่อตัวผู้เรียน

ธนภฤต รชตะศิริกุล และพระวิฑา ขนชัยภูมิ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ผลการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ” สรุปว่า การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ให้มีประสิทธิภาพ

จะต้องเริ่มต้นด้วยการเขียนลำดับขั้นตอนและกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้เรียนและผู้สอน ที่ครูผู้สอนเป็นผู้กำหนดแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สู่จุดประสงค์การเรียนรู้ รวมถึงการวางแผนกระบวนการวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนการสอนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักพรหมวิหาร 4 เข้ามาช่วยเติมเต็มกระบวนการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น เช่น ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น

มาตาจี วนิชยา ปรีอปรัก เขียนบทความวิชาการเรื่อง **"ข้อเสนอเรื่องพระเจ้าในทัศนะของคังกรจารย์และสปิโนซา"** เสนอเรื่องพระเจ้าในทัศนะของสปิโนซา เป็นข้อเสนอทางอภิปรัชญา อ้างถึงว่าโลกมีความจำเป็น ต้องมีพระเจ้า พระเจ้าจึงเป็นส่วนสำคัญของทุกสรรพสิ่ง เพราะอะไรที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและตลอดเวลา จะต้องมีส่วนนั้นอยู่ด้วยตลอด เช่นเดียวกับการยอมรับพระเจ้านั้นอยู่ในสรรพสิ่ง และพระเจ้าต้องมีตัวตน โดยจะพบได้จากการสันนิษฐานว่า ต้องมีสิ่งอยู่ก่อนสิ่งอื่น ที่จะสร้างและเปลี่ยนแปลงสิ่งอื่น และสิ่งนั้นต้องมีธรรมชาติที่จะไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งต่างๆ รอบตัว ส่วนข้อเสนอทางจริยศาสตร์ เป็นการพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้ทุกสรรพสิ่งเกิดขึ้นต้องมีเจตจำนง และเจ้าของเจตจำนงนั้นคือพระเจ้า ทำให้สิ่งอื่นไม่อาจมีเจตจำนงเองได้ แต่หากจะมีได้ก็เป็นเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นโดยมนุษย์ และไม่น่าเชื่อถือ ไม่ใช่ความจริงแท้

อัญชลิตา สุวรรณะชฎ เขียนบทความปริทัศน์ (Review Article) เรื่อง **"ทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยม ของ ชาร์ลส เทย์เลอร์"** ของปรกรณ์ สิงห์สุริยา โดยสรุปว่า ทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมของ ชาร์ลส เทย์เลอร์ เป็นแนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยมที่พัฒนาโดยใช้กลยุทธ์แนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคานงัดเพื่อสอดแทรกพันธะหน้าที่ในการเคารพยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมเข้ามาในระบบคิดของเสรีนิยม ซึ่งการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นพื้นฐานของความเท่าเทียมที่สำคัญในหลักการของเสรีนิยม ที่ต้องอาศัยการเคารพยอมรับในอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลที่มีความแตกต่างหลากหลาย

พระมหาพรชัย สิริวโร, ผศ.ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	ค
บทความวิจัย	
การอธิบายเรื่องนรกและสวรรค์ของพุทธศาสนิกชน: การวิเคราะห์เชิงภววิทยา แม่ชีธรรมอริชฐาน พรบันดาลชัย และพระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม	1-21
นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจใน การใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" เรื่อง การปฏิบัติตามบรรทัด ฐานและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพระขาว(ประชานุเคราะห์) ณัฐพัชร วรพงศ์พัชร และคณะ	22-32
ผลการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอน ภาษาอังกฤษ ธนกฤต รชตะศิริกุล และพระวิทยา ขนชัยภูมิ	33-47
บทความวิชาการ	
ข้อเสนอเรื่องพระเจ้าในทัศนะของคังกรจารย์และสปีโนซ่า มาตาจี วณิชยา ปรีอปรัก	48-64
บทความปริทัศน์	
ทฤษฎีพัฒนาธรรมนิยมของชาร์ลส เทย์เลอร์ ของปกรณ์ สิงห์สุริยา อัญชลิตา สุวรรณะชญ	65-77

การอธิบายเรื่องนรกและสวรรค์ของพุทธทาสภิกขุ: การวิเคราะห์เชิงภววิทยา
Buddhadāsa Bhikkhu's Explanation of The Hell and The
Heaven: An Ontological Analysis

¹แม่ชีธรรมอธิฐาน พรบันดาลชัย

Maechee Dhammaadhisthana Pornbandalchai

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate school, Mahachulalongkornrajavidyalaya university

²พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม

Phramaha Maghavin Purisuttamo

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding Author, Email: fonghong2523@gmail.com

Received September 25, 2022; Revised December 28, 2022; Accepted: December 31, 2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์เชิงภววิทยา เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์ของพุทธทาสภิกขุ เพื่อวิเคราะห์และตรวจสอบแนวคิดเชิงภววิทยาเรื่องนรกและสวรรค์ของพุทธทาสภิกขุ เมื่อนำเรื่องนรกสวรรค์มาอธิบายในกรอบของภววิทยาพบว่า นรกสวรรค์มีอยู่จริงในแง่ของสังขนิมิตซึ่งเป็นการพูดถึงดินแดนที่มีอยู่ภายนอก และมีอยู่ในแง่ของจิตนิมิตคือการใช้จิตเป็นฐานรองรับคำอธิบาย ในการศึกษาพบว่า พุทธทาสภิกขุอธิบายความมีอยู่ของนรกสวรรค์ไว้ 2 แบบ คือ 1) ความมีอยู่ในแง่ของจิตนิมิตอติวิสัยซึ่งเป็นเครื่องมือในการรับรู้ทางประสาทสัมผัส กล่าวคือ การมีอยู่ของนรกสวรรค์ที่ขึ้นอยู่กับจิต 2) ความมีอยู่ในแง่สังขนิมิต กล่าวคือ การมีอยู่โดยไม่ขึ้นกับจิตของบุคคล

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบแนวคิดทางภววิทยาและหลักฐานทางคัมภีร์แล้วพบว่า ลักษณะร้อนและเย็นเป็นคุณสมบัติที่อ้างถึงธรรมชาติของนรกและสวรรค์ ดังนั้นมันจึงสื่อเหตุผลเชิงประจักษ์ที่สามารถรับรู้ได้โดยปัจเจกบุคคลอย่างตรงๆ การใช้คำอธิบายดังกล่าวมีความจำเป็นต่อการรับรู้ถึงการมีอยู่ใน

แห่งของความเป็นประโยชน์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาตน ความเป็นสาเหตุในฐานะการเชื่อมโยงความมีอยู่ของนรกสวรรค์ภายใต้เงื่อนไขของวัตถุกับจิต และการลดทอนนรกสวรรค์ที่อาจมีอยู่จริงในโลกที่เป็นไปได้ให้ปรากฏในโลกจริงภายใต้ข้อพิสูจน์ของบุคคล และการอธิบายนรกสวรรค์ในแง่ดังกล่าวไม่ได้เกินไปจากคัมภีร์พระไตรปิฎก

ข้ออธิบายของพุทธทาสภิกขุเสนอว่า หากนรกและสวรรค์มีอยู่ควรอธิบายโดยอาศัยแนวคิดจิตนิยมแบบอัตวิสัย เพราะสามารถตรวจสอบได้โดยอาศัยประสบการณ์ของปัจเจกบุคคล ผลจากการพิสูจน์นี้จะทำให้นักศึกษามีการพัฒนาตนเองทางด้านศีลธรรมและมีชีวิตที่ดีงามในปัจจุบันขณะ ถ้าหากมองจากมุมนี้แนวคิดของพุทธทาสภิกขุจึงเป็นเครื่องมือนิยม

คำสำคัญ: นรก; สวรรค์; พุทธทาสภิกขุ; ภววิทยา

Abstract

This research employed the documentary research to study the ontological concept of hell and heaven, to study the concept of hell and heaven of Buddhādāsa Bhikkhu, to critically analyze and examine the ontological concept of hell and heaven of Buddhādāsa Bhikkhu. Through the ontological explanation of hell and heaven, it shows that on the one hand, the hell and heaven really exist in terms of Realism whereby they depend upon the external existence of land and Idealism whereby they depend on the perceptive explanation of mind on the other hand. In this research, it was found that Buddhādāsa Bhikkhu explained the ontology of hell and heaven through two types: 1) the ontology of subjective idealism where they can be perceived by senses, that is, its existence depends on one's mind, 2) the ontology of realism, that is, its existence does not depend on one's mind.

The researcher examine the ontological concept and scriptural evidences found that: the aspects of hot and cold belong to the quality referring to the nature of hell and heaven, therefore, they imply the empirical evidences whereby individual can perceive them directly, such explanation becomes necessary to the perception of the existence in terms of certain benefit in order to promote the learning and self-development, the causation regarded as the relation of the existence of hell and heaven under the condition of matter and mind, and the reduction of hell and heaven that may really exist in the possible world to appear in the actual world

could be practically made through the individual proof, and such explanation of hell and heaven does not exceed what was prescribed by Tipitaka.

However, if there is the existence of hell and heaven, Buddhādāsa Bhikkhu's explanation proposed that they should be explained by subjective idealism because they can be empirically verified through individual experience. Consequently, it would give rise the moral development to man and thereby living the meaningful life in the mind moment respectively. Viewed from this angle, Buddhādāsa Bhikkhu's explanation is qualified as the instrumentalism.

Keywords: The Hell; The Heaven; Buddhādāsa Bhikkhu; Ontological Analysis

บทนำ

การพยายามตอบคำถามว่า ภพภูมิต่างๆ เช่น นรกและสวรรค์ มีอยู่ที่ไหน มีอยู่อย่างไร มีอยู่จริงหรือไม่นั้น เป็นการอธิบายถึงจักรวาลวิทยาที่มีโครงสร้างสัมพันธ์กับภววิทยา (Ontology) และอภิปรัชญา (Metaphysics) ซึ่งเป็นการอธิบายบนพื้นฐานของความจริง (เพ็ญแข กิตติศักดิ์, 2529) คำกล่าวในแง่นี้จึงรวมไปถึงการศึกษาความมีอยู่และลักษณะของสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในภพภูมินั้นๆ การอธิบายดังกล่าวได้ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกโดยส่วนใหญ่ซึ่งมีการอ้างถึงความมีอยู่ของนรกและสวรรค์ไว้ในนามของภพภูมิ กล่าวคือ การระบุว่าภพภูมินรกและสวรรค์นั้นเป็นสถานที่ที่มีอยู่จริง (Peter a. Jackson, 2557) มีลักษณะเป็นดินแดนซึ่งมีสถานะเป็นที่อยู่อาศัยของเหล่าสัตว์และหมายถึงภพภูมิที่มนุษย์เราจะไปอยู่หรือไปเกิดในชาติต่อไปๆ ไปตามผลของกรรมดีและกรรมชั่ว (Peter a. Jackson, 2557) การอธิบายในแง่นี้จึงมีลักษณะเป็นสัจนิยม (Realism) ที่เชื่อว่าสิ่งทั้งหลายมีอยู่จริงและมีอยู่ได้ด้วยตนเอง ไม่ว่าเราจะรับรู้หรือไม่ก็ตาม (ราชบัณฑิตยสภา, 2560) ดังนั้น ภววิทยาแบบดั้งเดิมจึงเป็นการยืนยันถึงความมีอยู่ในแง่ของคัมภีร์ดังข้อความว่า “เราจะดูนรกซึ่งเป็นที่อยู่ของเหล่านรชนที่มีกรรมเป็นบาป สถานที่อยู่ของเหล่านรชนที่มีกรรมหยาบช้า” พระศาสดาจึงตรัสว่า “มาตลีเทพสารถึงฟังพระดำรัสของพระราชาแล้ว ได้แสดงแม่น้ำที่ชื่อเวตตรณี ซึ่งข้ามได้ยาก ประกอบด้วยน้ำต่างที่เดือดพล่าน เปรียบด้วยเปลวเพลิง” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 28 ข้อที่ 451-452 หน้าที่ 251 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การอธิบายนี้จัดว่าเป็นข้อเท็จจริงตามหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ แต่มีปัญหาคือเราจะพิสูจน์ได้อย่างไรว่าภพภูมิล่านั้นมีอยู่จริงตามที่คัมภีร์กล่าวไว้

จากประเด็นปัญหาดังกล่าวปรากฏว่าพุทธศาสนิกชนในฐานะเป็นนักปราชญ์คนสำคัญของพระพุทธศาสนาได้อธิบายเรื่องนี้แตกต่างไปจากที่ปรากฏในคัมภีร์โดยส่วนใหญ่ ด้วยการอธิบายที่อ้างอิงถึงการใช้ตัวบุคคลในการพูดถึงที่อยู่ของเหล่าเทวดาและพวกสัตว์นรกว่า “สวรรค์อยู่นอก นรก

อยู่ในใจ” (พุทธทาสภิกขุ, 2525) จากเดิมสถานที่ดังกล่าวได้รับการพูดถึงความมีอยู่ภายนอกตัวบุคคล แต่ท่านได้ลดทอนการด้วยการลดรูปลงมาให้มีสถานะที่มีอยู่ภายในจิตใจของคน การอธิบายนี้จึงมีลักษณะเป็นจิตนิยมอัตวิสัย (Subjective idealism) (ราชบัณฑิตยสภา, 2560) และพบว่าการอธิบายถึงภววิทยาในแบบดังกล่าวได้ปรากฏในงานเขียนของพุทธทาสภิกขุมากมายดังข้อความว่า “นรกในภาษาคนหมายถึงเมืองใต้ดิน ส่วนนรกในภาษาธรรมหมายถึงความร้อนใจเหมือนไฟเผา และสวรรค์ในภาษาคนหมายถึงเทวโลกอันงดงามอยู่เบื้องบน ส่วนสวรรค์ในภาษาธรรมหมายถึงกามคุณหรือยอดสุดของกามคุณเป็นต้นที่ทำให้คนลุ่มหลง เรียกว่า สวรรค์ชั้นกามาวจร...” (พุทธทาสภิกขุ, ม.ป.ป1)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพุทธทาสภิกขุมิได้ปฏิเสธการอธิบายแบบเดิม เพราะยังคงปรากฏอยู่ในส่วนของภาษาคน แต่ที่มีปัญหาคือการอธิบายเพิ่มเติมไว้ในส่วนของภาษาธรรม และดูเหมือนว่าท่านจะใส่ใจถึงรายละเอียดในภาษาธรรมหรือเน้นไปที่การให้ความสำคัญกับนรกสวรรค์ซึ่งเป็นภาวะทางจิตใจมากกว่านรกสวรรค์ในแง่ของสถานที่ เพราะทุกคนสามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจนโดยอาศัยจิตของแต่ละบุคคล ดังข้อความว่า “ธรรมเป็นเรื่องของจิตใจ เป็นเรื่องความรู้ที่ตั้งอยู่บนจิตใจ พระธรรมมิใช่วัตถุ...มิใช่คัมภีร์พระไตรปิฎก บุคคลผู้มีความรู้รวมทั้งมีความเห็นตามข้อความดังกล่าวเขาจะพิจารณาเรื่องในใจเป็นหลัก จึงเกิดคำว่า สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ และจะมีประโยชน์มากกว่าการซื้อตุ้พระไตรปิฎกมาลองหรือเก็บไว้กราบไหว้กันอย่างเดียว ” (พุทธทาสภิกขุ, 2548ข) จากข้อความนี้มีข้อสังเกตว่าพุทธทาสภิกขุเน้นไปที่การได้รับประโยชน์ซึ่งเกิดจากความรู้ นั้น เพราะหากจะเชื่อว่าสิ่งที่กล่าวมานั้นเป็นจริง ต้องสามารถพิสูจน์ได้และการพิสูจน์ก็ควรจะต้องเกิดจากการรับรู้โดยอาศัยตัวบุคคล น่าจะเป็นประโยชน์มากกว่าที่จะไปตามหานรกสวรรค์ตามความหมายในภาษาคน เพราะไม่รู้ว่ามีอยู่หรือไม่ การอธิบายในแง่นี้จึงมีลักษณะเป็นเครื่องมือนิยม (Instrumentalism) (ราชบัณฑิตยสภา, 2560) กล่าวคือ ทักษะที่มองว่าความคิดหรือความรู้เป็นเพียงเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดผลตามที่มุ่งหวังในสถานการณ์เฉพาะอย่าง ดังนั้น การอธิบายของพุทธทาสภิกขุจึงมีรูปแบบการอธิบายแนวใหม่และจะถือได้ว่ามาจากหลักคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้าจริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงการตีความเอาเองตามสะดวกเพื่อให้ดูเหมือนว่ามาจากญาณปัญญาเดิมแท้ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ก็ย่อมขึ้นอยู่กับว่าอะไรเป็นแก่นแท้ที่พอจะยอมรับกันได้ศาสนา (Peter a. Jackson, 2557)

จากประเด็นปัญหาดังกล่าวจึงเกิดข้อถกเถียงในพระพุทธศาสนายุคปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ (1) ฝ่ายที่เห็นว่า นรกสวรรค์มีอยู่จริงทั้งในฐานะเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์และในฐานะเป็นภาวะทางจิตใจ การศึกษาจึงควรให้ความสำคัญทั้งสองประการ และ (2) ฝ่ายที่เห็นว่า นรกสวรรค์มีอยู่ในฐานะที่เป็นภาวะทางจิตใจเท่านั้นเพราะสามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ทั้งยังมีอยู่ในปัจจุบันนี้ และควรให้ความสำคัญเฉพาะนรกสวรรค์ในแง่เท่านั้น ส่วนนรกสวรรค์ที่เป็นภพ-ภูมิในชาตินั้นอยู่นอกเหนือไม่มีใครรู้ จึงไม่ควรให้ความสำคัญและตามศึกษา (พระมหาสมจินต์ สมมาปัญโญ, 2533) จากข้อ

ถกเถียงดังกล่าวพบว่า การให้ความสำคัญด้วยการเน้นถึงความมีอยู่ของนรกสวรรค์ในแง่ที่เป็นภาษาทางจิตใจมากกว่าภาษาทางภพภูมิซึ่งหมายถึงสถานที่นั้น เป็นการยืนยันข้ออธิบายตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ

การอภิปรายมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยต้องการตอบประเด็นปัญหาว่าการอธิบายแนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์ในเชิงภววิทยาของพุทธทาสภิกขุมีความสมเหตุสมผลหรือไม่ ถ้ามีความสมเหตุสมผลในแง่ของข้อพิสูจน์เพื่อตรวจสอบความมีอยู่ สิ่งที่ต้องถามต่อก็คือการอธิบายของท่านนั้นเกินไปกว่าคำภีร์หรือไม่ หากไม่ได้มีในคำภีร์โดยตรงก็เท่ากับว่าท่านได้ใช้วิธีการตีความสิ่งที่อยู่ในคำภีร์เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงลักษณะดังกล่าว และการอธิบายของท่านนั้นยังมีจุดบกพร่องในเรื่องใดบ้าง ในแง่ของการใช้ทฤษฎีประกอบเหตุผลการอธิบายนั้นสามารถยอมรับได้หรือไม่ ผู้วิจัยจะได้ตอบประเด็นปัญหาเหล่านี้และข้อพิจารณาเรื่องคำอธิบายอื่นที่เกี่ยวข้องว่าสมเหตุสมผลหรือไม่กับการอธิบายแบบนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์เชิงภววิทยา
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์ของพุทธทาสภิกขุ
3. เพื่อวิเคราะห์และตรวจสอบแนวคิดเชิงภววิทยาเรื่องนรกและสวรรค์ของพุทธทาสภิกขุ

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้การวิจัยจากเอกสาร (Documentary research) ด้วยการเสนอในวิธีการศึกษาวิเคราะห์ (Analytical method) ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ จากตำราภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนรกและสวรรค์ในเชิงภววิทยา และหนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนรกและสวรรค์ของพุทธทาสภิกขุทั้งหมด 2. แยกแยะประเด็นเพื่อศึกษาวิเคราะห์และตรวจสอบเหตุผลที่ใช้อธิบาย 3. นำเหตุผลนั้นไปประเมินน้ำหนัก และ 4. สรุปผลของการศึกษาและนำเสนอข้อมูลที่ได้มา

แนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์เชิงภววิทยา

แนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์เชิงภววิทยา เป็นแนวคิดที่เกิดจากการพยายามอธิบายถึงความมีอยู่ของพระเจ้าในเชิงเหตุผลมากกว่าที่จะมองว่าพระเจ้านั้นมีอยู่บนโลกแห่งความเป็นจริงหรือมีอยู่จริงในภายนอก กล่าวคือการคิดถึงพระเจ้าที่มีอยู่ในใจของเรา จากข้อเสนอดังกล่าวนำไปสู่การถกเถียงด้าน

ศาสนาโดยอาศัยการให้เหตุผลทางภววิทยา (Ontological argument) (Robert Audi, 1999) ดังนั้นแนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์เชิงภววิทยาจึงเป็นการศึกษาเรื่องความมีอยู่ด้วยการใช้ลักษณะอัตวิสัยมาอธิบายความมีอยู่ของสิ่งที่เป็นวัตถุวิสัยโดยการใช้เหตุผล และเมื่อนำนรกสวรรค์มาอธิบายในกรอบของภววิทยาจำเป็นต้องตรวจสอบแนวคิดนี้โดยอาศัยทฤษฎี 4 ข้อ ดังนี้

1. ทฤษฎีว่าด้วยการตรวจสอบสถานะธรรมชาติของนรกสวรรค์ (Natural argument) เป็นการอ้างถึงความมีอยู่ของนรกสวรรค์ในแง่ของการตัดสินโทษ (The punishment) ดังที่เซนต์ โทมัส อไควนัส (Saint Thomas Aquinas) ได้อ้างถึงคำสอนในคัมภีร์ว่า “บุคคลมีความต้องการที่จะเป็นส่วนร่วมกับพระคริสต์จึงไม่มีข้อสงสัยว่าพระคริสต์อยู่บนสวรรค์ และเชื่อว่าดวงวิญญาณของเซนต์พอลก็อยู่บนสวรรค์เช่นกัน...ส่วนวิญญาณที่ต้องตกนรกหลังจากตายแล้วก็ไม่ต่างกัน กล่าวคือ แม้คนที่มีความมั่งคั่งร่ำรวยเมื่อตายแล้วจะต้องได้รับการเผาผลาญในนรกเหมือนกัน” (Saint Thomas Aquinas, June 8, 2020, (online)) จากข้อความนี้อไควนัสได้อธิบายว่า ร่างกายของเราเป็นของหนักหน่วงและเป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหวเพราะมีแรงโน้มถ่วงที่ต้องแบกรับ จุดสิ้นสุดโทษของการแบกรับคือความตาย การตายจึงเป็นเหมือนรางวัลสำหรับมนุษย์ที่จะได้รับการปลดปล่อยวิญญาณออกจากร่างกาย หากบุคคลนั้นทำความดีไว้ตอนยังมีชีวิตอยู่ ร่างกายที่ไร้วิญญาณนั้นจะได้รับความเคารพนับถือและรุ่งเรืองมากกว่าเดิมด้วยการชื่นชมยินดีที่ปรากฏออกมา เช่นเดียวกับคนที่ทำชั่วไว้ก็มีแต่คนสาปแช่ง (Saint Thomas Aquinas, June 8, 2020, (online))

นอกจากนี้ธรรมชาติของนรกสวรรค์ยังสื่อถึงความมีอยู่ในแง่ของสถานที่ทางวิญญาณ (The soul existence) กล่าวคือ สวรรค์เป็นสิ่งที่ได้รับการสร้างขึ้นโดยพระเจ้า และไม่ได้สร้างขึ้นในฐานะให้มีรูปร่างที่สัมผัสได้ แต่ทำให้ถือว่าเป็นที่อยู่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อมโยงถึงเหล่าเทพผู้มีกิเลสจะต้องสวดอ้อนวอนให้ตนได้อยู่สูงขึ้นไปกว่านั้น เมื่อเหล่าเทพมีความปรารถนาที่จะเท่าเทียมกับลักษณะของพระเจ้าจะทำให้เจตจำนงหรือกิเลสเกิดขึ้นหลังจากนั้น (Saint Thomas Aquinas, June 8, 2020, (online)) จากข้อความข้างต้นทำให้เข้าใจได้ว่า สถานที่เหล่านี้ไม่มีรูปร่างหรือตำแหน่งแห่งที่ เป็นเพียงสถานที่เพื่อรองรับดวงวิญญาณทุกดวงที่เมื่อตายแล้วจะมุ่งไปสู่ นรกและสวรรค์ แต่ออกัสติน (Augustine) ได้เสนอไว้ว่า หากมนุษย์ตายแล้วก็เกิดใหม่ วิญญาณจะไปเกิดต่อนั้นทันที จึงไม่มีเหตุผลที่จะต้องแยกวิญญาณนั้นว่าต้องไปเกิดในนรกหรือสวรรค์อีกจนกว่าจะถึงวันพิพากษา (The day of judgment) จากคำอธิบายนี้อไควนัส (Aquinas) กลับมองว่าการกล่าวอย่างนี้เป็น การแสดงถึงการกลับมาเกิดของวิญญาณทันที แต่อาจมีเหตุผลที่สามารถเป็นไปได้ในระหว่างที่ดวงวิญญาณรอการเกิดใหม่ซึ่งขณะนั้นมีแต่วิญญาณไม่มีร่างกาย จึงมีความจำเป็นที่วิญญาณเหล่านั้นจะต้องมีสถานที่อยู่ก่อนที่จะไปเกิดใหม่ซึ่งสถานที่นั้นอาจเรียกว่า นรกและสวรรค์ก็ได้ (Saint Thomas Aquinas, June 8, 2020, (online)) สรุปได้ว่า อไควนัสยืนยันความมีอยู่ของนรกสวรรค์ภายใต้ความเชื่อทางศาสนาแบบจริยะ ซึ่งเป็นข้อพิจารณาที่อาศัยความยุติธรรมในแง่ของการได้รับผลของการกระทำด้วย

ข้อเสนอที่ว่า พื้นที่เหล่านั้นเป็นเพียงดินแดนแห่งการรับโทษและได้รับรางวัลหลังจากตายแล้ว ซึ่งเป็นที่พักของเหล่าวิญญาณเพื่อรอการเกิดใหม่อาจจะเรียกว่านรกและสวรรค์ก็ได้

2. ทฤษฎีความจำเป็น (Necessary argument) ต่อการมีอยู่ของนรกและสวรรค์พบว่า มีความจำเป็นในด้านต่างๆ คือ ความจำเป็นด้านเหตุผลทางตรรกะที่มีการอ้างถึงนรกสวรรค์โดยอาศัยเรื่องเล่าโบราณซึ่งเป็นการกล่าวถึงเหตุผลอย่างจำเป็นในลักษณะของนรกเพื่อสื่อให้เห็นภาพของคนที่กำลังใกล้ตายมักจะนึกถึงเรื่องราวของโทษทัณฑ์ที่มีไว้สำหรับผู้ไร้ความเที่ยงธรรมจะต้องได้รับในโลกหน้า จึงเกิดเป็นความวิตกกังวลว่า “ตลอดชีวิตที่ผ่านมาเราได้เคยทำความไม่ดีไว้กับใครบ้าง ผันร้ายก็จะคอยตามหลอกหลอนพวกเขาไปทุกค่ำคืน พวกเขาจะสะดุ้งตื่นขึ้นกลางดึกด้วยความหวาดหวั่น ” (เพลโต, 2559) การระบุว่าสถานะของนรกเป็นดินแดนแห่งการรับโทษต่อความไม่เป็นธรรม เป็นการชี้ให้เห็นถึงลักษณะของวิญญาณที่พยายามแสวงหาสิ่งที่ได้อยู่เสมอ ไม่อยากให้ชีวิตแย่ไปกว่าเดิม แต่หากชีวิตหลงไปกับความชั่วร้ายหรือเกี่ยวข้องกับความไม่เป็นธรรมก็จะยิ่งทำให้ชีวิตนั้นเลือกทางผิด

ส่วนความจำเป็นในแง่ของหลักคำสอนนั้นเป็นสิ่งที่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนาอย่างมีจุดประสงค์ ในฐานะที่เป็นลักษณะคำสอนเพื่อช่วยลดทอนความรุนแรงทางสังคมลงได้ และความจำเป็นในแง่ของการมีเสรีภาพรวมทั้งการช่วยให้รอด เป็นการพิจารณานรกสวรรค์ในแง่ของการแก้ไขปัญหาระเบิดความยุติธรรมที่เกิดขึ้น แต่เมื่อเราพิจารณาเรื่องนี้ในมุมมองของพระเจ้าที่เป็นผู้อยู่ในฐานะของความดีสมบูรณ์แบบ การเลือกให้ใครตกไปสู่รณนั้น จึงอาจมองได้ว่านรกและสวรรค์มิใช่เป็นเรื่องของพระเจ้าแต่อย่างใด แต่เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลที่สามารถเลือกทำได้ตามแนวคิดแบบเจตจำนงเสรี (Free will) มิได้เกี่ยวข้องกับพระเจ้า นรกสวรรค์จึงมีความจำเป็นต่อการมีอยู่ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า เราสามารถเลือกปฏิบัติได้อย่างที่เป็นอยู่ตอนนี้และผลที่เกิดขึ้นก็จะเกิดขึ้นหลังจากที่เราจากโลกนี้ไปแล้ว (Jonathan L. Kvanvig, 2010)

3. ทฤษฎีความเป็นเหตุปัจจัย (Causational argument) มีข้อพิจารณา ดังนี้

ก. การเคลื่อนไหวของสรรพสิ่งต่างๆ ล้วนมีพื้นฐานเป็นอย่างเดียวกันกับวัตถุ อริสโตเติล (Aristotle) จึงมองว่าสวรรค์มีลักษณะเช่นเดียวกับโลกมนุษย์ มีการเคลื่อนไหวเป็นวงกลมเหมือนโลกมนุษย์ เหมือนกับการมองทุกสิ่งที่มีอยู่บนฐานของธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ฉะนั้น สวรรค์ในทัศนะของอริสโตเติลก็คือจักรวาลที่มีโลกอยู่ภายในนั้น ในขณะที่อากุINAS (Aquinas) ได้พิจารณาความเป็นเหตุและผลไว้ 2 แบบ คือ เหตุตามธรรมชาติที่เป็นหลักกัตตภาพ (Active principle) เป็นเหตุที่มีอยู่ภายในสิ่งนั้นแล้วเป็นเหตุทำให้เกิดการเคลื่อนไหวไปสู่เป้าหมายได้ด้วยตนเอง โดยไม่มีสิ่งอื่นทำให้เกิดการกระทำใดๆ ทั้งสิ้น กับผลตามธรรมชาติในฐานะหลักกัมมภาพ (Passive principle) ซึ่งเป็นหลักปรากฏต่อการกระทำที่เกิดจากการเป็นตัวแทนของธรรมชาติ ดังนั้น นรกสวรรค์ในแง่นี้ก็จะมีสถานะเป็นหลักกัตตภาพ (Active principle) ในขณะที่มนุษย์เป็นหลักกัมมภาพ (Passive

principle) ที่เคลื่อนไหวไปตามแรงอำนาจเหล่านั้น (Aquinas, cited in James A. Weisheipl, 2002)

ข. ความเป็นเหตุแรกของการเปลี่ยนแปลงในสวรรค์เป็นคุณค่าสูงสุด ถ้าสิ่งสูงสุดหรือความดีของบางสิ่งได้รับการเชื่อมโยงอย่างมีเหตุผลกับความเป็นสาเหตุในตัวเอง จึงเป็นไปได้ที่ความดีนั้นจะเป็นเหตุมิใช่จากสิ่งอื่น ดังนั้น ความดีที่ไม่มีจุดประสงค์จึงมีผลกระทบหรือสร้างความแตกต่างจากความดีที่มีจุดประสงค์บางอย่าง เพราะความดีที่มีจุดประสงค์ทำให้เกิดการกระทำเพื่อสิ่งที่ดี ส่วนความดีที่ไม่มีจุดประสงค์หรือเรียกว่าสิ่งที่เป็นเหตุให้ทำบางอย่างนั้นไม่ถือว่าเป็นการทำให้เกิดสิ่งหนึ่ง แต่เป็นการยอมรับว่า มีสิ่งตั้งต้นซึ่งทำให้เกิดการเคลื่อนไหวหรือความเป็นเหตุซึ่งเหตุนั้นก็คือความรัก การพิจารณาข้อสรุปนี้ว่าเหตุแรกไม่มีความเคลื่อนไหวจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะทำให้เกิดรูปแบบของบางสิ่งที่ไม่เคลื่อนไหวให้สามารถเป็นรูปแบบที่เป็นเหตุได้ ในขณะที่บางสิ่งที่เป็นธรรมชาตินั้นได้รับการพัฒนาขึ้นกับการเคลื่อนไหว เช่น สถานที่ในสวรรค์เป็นรูปแบบของความรักอันเกิดจากสิ่งทำให้เกิดการเคลื่อนไหว โดยความรักนั้นเป็นเหตุที่ไม่เคลื่อนไหว (Sarah Broadie, 2009)

สรุปได้ว่า อริสโตเติลพิจารณาความเป็นเหตุและผลที่อาศัยความเป็นเหตุแรกซึ่งเกิดจาก 3 สิ่ง ดังนี้ 1. ทุกสิ่งเคลื่อนไหวด้วยบางสิ่งที่เป็นเองหรือสิ่งอื่น กล่าวคือ สถานที่ในสวรรค์มีลักษณะเป็นรูปแบบหรือผู้เคลื่อนไหวแรก 2. ทุกเหตุของการเคลื่อนไหวเป็นการแสดงถึงความไม่สมบูรณ์แบบที่หมายถึงการเกิดและการตายภายในโลก หรือแสดงถึงลักษณะของความเปลี่ยนแปลง และ 3. มีสิ่งหนึ่งที่ไม่อาจสัมผัสได้และไม่เคลื่อนไหว สิ่งนั้นคือความรักซึ่งมีอยู่ในลักษณะเชิงคุณค่าที่เป็นพลังงานในการขับเคลื่อนไปสู่การกระทำบางอย่าง

4. ทฤษฎีการลดทอน (Reductional argument) เซนต์ โทมัส อควินัส (Saint Thomas Aquinas) ได้ใช้ฐานคิดในกระบวนการดังกล่าวมาพิจารณาบางสิ่งเพื่อต่อยอดความคิดที่นำไปสู่ความเป็นสากล ด้วยการลดทอนจากภาวะแฝง (Potentiality) ไปสู่ภาวะจริง (Actuality) (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2547) ในกรณีการลดทอนวิญญาณ (Soul) ของมนุษย์ที่มีลักษณะ 2 อย่าง คือ 1) ความสามารถในการตัดสินใจหรือไม่ทำในฐานะเจ้าของการตัดสินใจทั้งหมด ผู้กระทำจะมีพลังภายในคือเจตจำนง (Will) ที่ขับเคลื่อนให้ทำบางอย่างจนบรรลุจุดหมาย และ 2) การเป็นแค่ตัวแทนของการกระทำด้วยการรับเงื่อนไขจากบางสิ่งที่อยู่เหนือกว่านั้นเป็นผู้สั่งให้ทำ อควินัสเน้นว่าการที่เราให้ค่ากับเจตจำนงมากกว่าคำสั่งล้วนเป็นการเข้าใจผิด เพราะอันที่จริงเจตจำนงจะทำให้เราเคลื่อนไหวหรือทำบางอย่างก็ต่อเมื่อเราได้รับรู้หน้าที่มาจากคำสั่งเพื่อนำไปสู่เป้าหมายนั้น เช่น การที่เราต้องปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนา เป็นเพราะเรามีความเชื่อว่ามันเป็นสิ่งที่ดีและประเสริฐกว่าสิ่งที่เราคิดขึ้นได้เองหรือขับเคลื่อนได้ด้วยตนเองเป็นต้น ในแง่ที่ว่าเมื่อเราเกิดศรัทธาขึ้นนั้นเป็นเพราะวิญญาณได้ลดทอนตัวเองจากภาวะแฝง (ความเป็นผู้บริสุทธิ์) ไปสู่ภาวะจริง (ความเป็นหนึ่งเดียวกับความบริสุทธิ์) เพราะเจตจำนงเคลื่อนไหวด้วยสิ่งภายนอกที่มาจากคำสั่งหรือข้อกำหนดที่มีอยู่ก่อนแล้ว

คำสั่งหรือข้อกำหนดนั้นจึงเป็นเจตจำนงที่แท้ซึ่งได้รับการมอบให้โดยพระเจ้า (John F. Wippel, 2002) และพระเจ้าในที่นี้ไม่ได้หมายถึงตัวบุคคลแต่มีลักษณะที่เป็นนามธรรม

จากข้อพิจารณาดังกล่าวทำให้เข้าใจได้ว่า สวรรค์มีลักษณะเช่นเดียวกันกับการลดทอนจากความศรัทธาที่มีอยู่ในใจลงไปสู่รูปทรงบางอย่างที่ถูกสร้างขึ้นและเป็นจริงตามนั้น หรืออีกนัยหนึ่ง สวรรค์มีลักษณะเช่นเดียวกับการสถาปนาอำนาจพิเศษให้เหล่าบุคคลที่ปฏิบัติตนแตกต่างไปจากมนุษย์ปกติด้วยการเป็นคนพิเศษที่มีอำนาจเหนือกว่าในการเข้าถึงสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2562) ดังนั้น ความเป็นคนพิเศษเท่านั้นจึงจะทำให้เข้าถึงสวรรค์ เพราะเป็นบุคคลที่สามารถใกล้ชิดกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เป็นผู้ที่ได้รับการสร้างขึ้นด้วยอำนาจที่มนุษย์กำหนด และในทางตรงกันข้ามคนที่ถูกลดทอนให้เป็นเหมือนคนตกอยู่ในท่ามกลางบาปอันนำไปสู่รณนั้นก็มาจากการที่ไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดทางศาสนาเช่นกัน

แนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์ของพุทธทาสภิกขุ

พุทธทาสภิกขุได้อธิบายเรื่องนรกและสวรรค์ตามทฤษฎีภาษาคนภาษาธรรมในประเด็นเหล่านี้

1) ธรรมชาติของนรกและสวรรค์ คือ ข้อพิจารณาในแง่ของภาษาคนที่มีการอธิบายให้เห็นสภาพความเป็นไประหว่างนรกสวรรค์ที่บุคคลสามารถรับรู้ได้จากลักษณะการปรากฏดังภาพในคัมภีร์เป็นต้น จึงมีความเกี่ยวข้องกับคำสอนในฝ่ายพุทธหรือฝ่ายอื่นใดก่อนหน้านี้ที่กล่าวถึงนรก เดรัจฉานเปรต อสุรกาย ว่าเป็นชื่อของสภาพที่เลวร้าย ต่ำทราม เป็นสภาพที่ไม่น่าปรารถนา นรกก็อยู่ใต้ดินเหมือนกับภาพวาดเขียนในคัมภีร์ เติบโตด้วยความทุกข์ทรมานอยู่ใต้ดิน ส่วนสวรรค์อยู่บนฟ้าเต็มไปด้วยความสุขอันมนุษย์พึงประสงค์ นั่นคือภาษาคน (พุทธทาสภิกขุ, 2548ก) แต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสอีกอย่างหนึ่งว่า นรกสวรรค์อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่างไหนจะเป็นประโยชน์แก่เราก็ให้ถือเอาอย่างนั้น ไม่ต้องเถียงกัน เพราะว่าคำพูดอย่างหนึ่ง มันก็เป็นประโยชน์แก่คนพวกหนึ่ง (พุทธทาสภิกขุ, 2529) ลักษณะของการเข้าใจนรกและสวรรค์ดังกล่าวเป็นการเข้าใจรูปแบบของลักษณะนรกสวรรค์ที่มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์และประโยชน์ต่อการปฏิบัติเป็นหลัก

ส่วนธรรมชาติในภาษาธรรมได้แสดงถึงความเป็นอยู่ในฐานะของกฎเกณฑ์ที่มีอยู่เบื้องหลังของสภาพปรากฏนั้นอันหมายถึงสภาวะของการเกิดดับ เป็นการอธิบายธรรมชาติของสรรพสิ่งบนฐานของวิภูฏสงสาร ที่แปลว่า วนเวียนแห่งความทุกข์ โดยทั่วไปก็หมายถึง กิเลส แล้วก็เป็นการกระทำไปตามอำนาจของกิเลส แล้วก็มีผลกรรมที่เกิดขึ้นเพราะการกระทำ แล้วก็วนไปมีกิเลสอีกครั้ง อย่างนี้เรียกว่า วิภูฏสงสาร เราต้องดับกันที่นั่น ดับกันที่วงล้อ พุดแบบธรรมดาคือ ดับทุกข์ที่ความทุกข์ ดับไฟที่ไฟ ถ้ามีไฟแล้วไม่ดับที่ไฟ ไปดับกันที่อื่น มันก็ไม่ใช่ดับไฟ ฉะนั้น ถ้าจะดับไฟมันก็ต้องดับที่ไฟ ถ้าจะดับทุกข์มันก็ต้องดับที่ทุกข์ จึงพุดให้ชัดเลยว่านิพพานหาพบได้ในวิภูฏสงสาร ที่นี้วิภูฏสงสาร ก็คือ สิ่งที่มีอยู่ มีอยู่จริงตลอดเวลา เวลาใดมีกิเลส ชีวิตนี้ก็เป็นวิภูฏสงสาร เวลาใดไม่มีกิเลส ชีวิตนี้ก็เป็น

นิพพาน มีสภาพแห่งนิพพาน ดังนั้น นิพพานก็หาพบได้ในวิภูฏสงสาร ถ้าหากว่าเรารู้จักหา (พุทธทาสภิกขุ, 2547)

2) ความจำเป็นในแง่ของการอธิบายความมีอยู่ของนรกสวรรค์ในภาษาคน เป็นสิ่งที่พิจารณาในแง่ของการรับรู้ความทุกข์และความสุขในปัจจุบันที่มองว่าบุคคลจะเป็นอะไรก็ตามล้วนตั้งอยู่บนเงื่อนไขของการกระทำทั้งสิ้น ทำให้ผู้นั้นเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ในขณะที่ทำแบบนั้นแบบนี้ มิใช่ผลที่เกิดขึ้นมาแต่อย่างใด ดังข้อความว่า “ถ้าพูดอย่างภาษาคนก็มีสารพัดอย่าง เช่น มีการให้ทาน มีการได้รับผลของทาน นรกมี สวรรค์มี โลกนี้มี โลกอื่นมี บิถัมมารดา มี โลกหน้ามี คนที่ปฏิบัติถึงที่สุดก็มี ล้วนเป็นเรื่องของคนไปทั้งนั้น เป็นเรื่องของผล เป็นเรื่องของการกระทำ ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น” (พุทธทาสภิกขุ, ม.ป.ป.2) ฉะนั้น การรับรู้รณสภาวะโดยอาศัยการพิจารณาถึงสภาวะที่เป็นปัจจุบันจึงมีผลต่อความจำเป็นในแง่ของการกระทำดีหรือไม่ดี ซึ่งมีได้เกี่ยวข้องกับการต้องตายก่อนแล้วจึงไปเกิดในภพนั้นๆ

ส่วนภาษาธรรมมีความจำเป็นในแง่ของการพิจารณาเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดรวมทั้งแนวทางของการปฏิบัติเป็นหลักซึ่งมาจากการพิจารณาว่า ทุกอย่าง ทุกเรื่อง หรือธรรมะที่กล่าว ต้องเป็นสันติวิสุทธิ คือต้องรู้สึกประจักษ์อยู่ในใจ มิใช่อยู่ในหนังสือ หรือว่าอยู่ที่อื่นแล้วคำนวณเอาเองอย่างนั้นมิใช่สันติวิสุทธิ มิใช่ธรรมะในศาสนานี้ เรื่องสัจจะ เรื่องทมะ เรื่องความจริง เรื่องอะไร ถ้าเป็นหลักทางพระพุทธศาสนาแล้ว จะต้องเป็นสันติวิสุทธิ คือเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในใจเป็นหลัก (พุทธทาสภิกขุ, 2529) สามารถสัมผัสรับรู้ได้ด้วยใจของตนเอง และเมื่อพิจารณาเชื่อมโยงกับเรื่องนรกสวรรค์จะพบคำว่า รู้สึกประจักษ์อยู่ในใจนั้นเป็นการทำให้เกิดความเข้าใจต่อหลักปฏิจจนูปาทในแง่ของการศึกษาและการปฏิบัติ

3) ความเป็นเหตุปัจจัย เป็นการพิจารณาในแง่ของเหตุปัจจัยแบบศีลธรรม ด้วยการให้ความหมายกับข้อกำหนดของสังคมที่เป็นนรกและสังคมที่เป็นสวรรค์ และเป็นเหตุปัจจัยแบบศาสนา โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ ความต้องการดับทุกข์ ให้มีความสบายใจสงบเย็น เป็นการมุ่งไปที่จิตใจของคนเป็นสำคัญ มุ่งถึงผลที่เป็นของบุคคลนั้นๆ (Individual) ด้วยการอธิบายเรื่องจิตใจที่สามารถรับรู้ได้เฉพาะตน ใครมีความสามารถเท่าไรก็จะรู้ได้ในขอบเขตของความสามารถ หรือสติปัญญาของตนเอง (พุทธทาสภิกขุ, 2549ก) ดังนั้น จุดมุ่งหมายของตนเองเกิดจากการพิจารณาทางด้านศาสนาซึ่งเป็นการเชื่อมโยงกับเป้าหมายหรือผลทางศาสนาที่จะพบได้จากตนเอง ดังข้อความว่า “พระพุทธองค์ทรงสอนในสิ่งที่บุคคลพอฟังได้คือคล้อยตามสิ่งที่มีแต่เดิม ไม่ขัดขวางสิ่งที่มีอยู่ก่อนว่า ถ้ากลัวตนรกได้ดิน ก็ให้ทำอย่างนั้น ถ้าอยากได้สวรรค์บนฟ้า ให้ทำอย่างนี้ ในความรู้สึกของท่านเอง” (พุทธทาสภิกขุ, 2529) โดยมีคำขยายให้เห็นชัดเจนขึ้นเพื่ออธิบายลักษณะของความรู้สึกระหว่างเหตุที่เกิดขึ้นจากการเข้าใจโดยอาศัยสติปัญญากับผลที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของเรา

ส่วนในภาษาธรรมได้พิจารณาเกี่ยวกับความเป็นเหตุปัจจัยในแง่ของจิตตนิยามและธรรมนิยาม กล่าวคือ การเวียนว่ายตายเกิดที่ละเอียด ลึกซึ้ง ประณีต น่าอัศจรรย์ มีอยู่ที่ตรงนี้ คือมีอยู่ตรงที่จิตมันถูกปรุงแต่งให้มีลักษณะแห่งกิเลส แล้วให้ทำกรรม รับผลของกรรม แล้วเป็นกิเลส ทำกรรม รับผลกรรม อยู่ในจิตใจ อยู่ในแต่ละสิ่งๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ในลักษณะที่เป็นทุกข์ทรมานอันละเอียดประณีต (พุทธทาสภิกขุ, ม.ป.ป2) ในปัจจุสมุปบาททางหนึ่งมันมีส่วนที่เป็นกิเลส มีส่วนที่เป็นกรรม มีส่วนที่เป็นวิบาก วิบากไม่อาจสิ้นสุดลงไปได้ มันก็ยังปรุงแต่งกิเลสเรื่อยไป เป็นวงกลมที่ไม่รู้ว่าเงื่อนต้นอยู่ตรงไหน...อันที่จริงทำกิเลสให้สิ้นก็ได้ ทำกรรมให้สิ้นก็ได้ ทำวิบากให้ไร้ความหมายก็ได้ จะไปตั้งต้นลงที่ตรงไหน ก็สามารถทำได้ทั้งนั้น ขอเพียงแต่ให้ผู้นั้นมีสติปัญญาเพียงพอที่จะทำลายส่วนทั้ง 3 นี้ ให้หมดฤทธิ์หมดอำนาจไปเพื่อจะไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวงแห่งความรู้สึกแต่ละครั้งๆ ที่เกิดขึ้น เมื่อมีการสัมผัสกับอารมณ์ทางอายตนะในแต่ละครั้งๆ (พุทธทาสภิกขุ, ม.ป.ป2)

4) ทฤษฎีการลดทอน เป็นลักษณะคำอธิบายที่แสดงให้เห็นรูปแบบของนรกสวรรค์ด้วยการลดทอนให้เป็นโลกทางผัสสะ จะพบว่านรกสวรรค์นั้นมีอยู่ในแง่ของการรับรู้ที่อาศัยลักษณะต่างๆ กัน กล่าวคือ เป็นภพในภาษาคน หมายถึงบ้านเมือง ส่วนกามภพ หมายถึงบ้านเมืองต่างๆ ที่มีสัตว์ มีคน มีอะไรอาศัยอยู่ สำหรับสัตว์ธรรมดาเรียกว่ากามภพ ส่วนรูปภพก็เป็นสวรรค์เป็นบ้านหนึ่งเมืองหนึ่งอยู่ในที่ๆ หนึ่ง อรูปภพก็เช่นเดียวกัน เป็นที่อาศัยของสัตว์พวกอรูปนั้น มิได้หมายถึงสิ่งที่มีอยู่ในจิตใจ” (พุทธทาสภิกขุ, 2544) ทั้งแหล่งอบายภูมิสี่มุม อย่างที่ทราบกันทั่วไปตามหลักฐานทางคัมภีร์ว่า นรกเปรต อสุรกาย เสร็จฉาน แล้วเขาก็เอาคนไว้ใต้ดิน เสร็จฉานก็เอาไว้กลางทุ่งนา เอาเปรตไว้ในโลกเปรตอยู่ที่ไหนก็มองไม่เห็น ยิ่งอสุรกายแล้วไม่มีร่างกายให้มองเห็นก็ไม่ต้องรู้จักกันพอดี อันที่จริงสิ่งเหล่านี้ล้วนอยู่ในตัวคนเรานั่นเอง (พุทธทาสภิกขุ, 2529) รวมทั้งการลดทอนด้วยศาสตร์ต่างๆ ตามลักษณะของนรกและสวรรค์ในคำอธิบายที่แยกไปตามหลักการต่างๆ เช่น สังคมศาสตร์มองนรกสวรรค์ภายใต้ระบบการอยู่ร่วมกันโดยมีวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องพิสูจน์ข้อเท็จจริงในแง่การหาเหตุผลจากสมมติฐานและหลักฐานที่ปรากฏแจ้งแก่ตนเอง

ส่วนในภาษาธรรมนั้นได้ลดทอนความหมายเรื่องภพภูมิที่มีอยู่ภายนอกแต่เดิมลงมาเป็นภพภูมิของนรกสวรรค์ที่อยู่ในจิตใจของคน คำอธิบายนี้เป็นเช่นเดียวกับข้อพิจารณาในส่วนที่ผ่านมา เพราะลักษณะการลดทอนนั้นอาจจะโยงกับการสัมผัสได้ในแง่ของการรับรู้ เช่นข้อความว่า ถ้าไม่มีลักษณะเป็นสันติภูมิโกแล้ว ไม่ใช่ธรรมะในพระพุทธศาสนา พอเราได้ยินว่า พระพุทธเจ้าตรัสว่า “นรกที่เป็นอายตนะ 6 ฉันเห็นแล้ว คืออย่างนั้นๆ” เราจะสามารถเห็นได้ทันทีหรือรู้สึกได้ทันทีว่า มันเป็นอย่างนี้ อย่างนั้น นั่นแหละคือความเป็นสันติภูมิโก นรกก็ดี สวรรค์ก็ดี เราสามารถรู้สึกได้ด้วยใจของเราเอง เพราะเราทุกคนคงเคยตกนรกอยู่บ่อยครั้ง แล้วบางทีเราก็อาจรับรู้ถึงความรู้สึกสบายอกสบายใจที่สื่อถึงภาวะของสวรรค์อยู่บ่อยครั้ง สับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปอยู่อย่างนี้ จากความรู้สึกที่เราทุกคน

อาจเคยสัมผัสรับรู้มาด้วยใจของเราเองดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นั่นคือ นรกและสวรรค์ที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ให้แปลกหรือแตกต่างออกไปจากที่เขาเคยพูดกันอยู่แต่เดิม (พุทธทาสภิกขุ, 2529)

วิเคราะห์และตรวจสอบแนวคิดเชิงภววิทยาเรื่องนรกและสวรรค์ของพุทธทาสภิกขุ

ประเด็นที่นำมาใช้เป็นฐานในการตรวจสอบความมีอยู่ของแนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์ของพุทธทาสภิกขุ มี 2 ประเด็น ได้แก่ ข้อโต้แย้งทางด้านเหตุผลเชิงตรรกะ และการวิเคราะห์ตามบริบท หลักการรวมทั้งประวัติศาสตร์เชิงภูมิปัญญาของแนวคิดพระพุทธรูปศาสนานิกายเถรวาท โดยที่ประเด็นแรกนั้นเป็นการวิเคราะห์ทฤษฎีทั้งสี่ข้อตามทัศนะของนักวิชาการตะวันตกดังที่ได้อภิปรายมาแล้วในเบื้องต้น จากการศึกษาพบว่ามียืนยันที่มีลักษณะของวิธีการคิดที่ทั้งแตกต่างและสอดคล้องกันกับการอธิบายของพุทธทาสภิกขุ ส่วนประเด็นที่สองจะได้อภิปรายถึงหลักการทางคัมภีร์และบริบททางประวัติศาสตร์พร้อมกับการอธิบายของพุทธทาสภิกขุ ดังนี้

1. ประเด็นข้อโต้แย้งทางด้านเหตุผลเชิงตรรกะ พิจารณาจากทัศนะของตะวันตก พบข้อยืนยันดังนี้ 1) ความยุติธรรม (Justice) เป็นเครื่องมือของการให้เหตุผลทางสังคมในกรอบการอธิบายเรื่องพระเจ้าที่สื่อถึงธรรมชาติของนรกและสวรรค์ รวมทั้งความยุติธรรมในมิติทางด้านจิตวิญญาณที่มีผลต่อการเลือกทำบางอย่างด้วยความกล้าหาญและความเมตตา ดังข้อความว่า “แม่เทพเจ้ายังหวานไหวได้ ด้วยคำสวดบูชา ด้วยพิธีสังเวย และด้วยการถือคัมภีร์สัตยา ด้วยคว้นรูป ด้วยการดื่มบูชา มนุษย์เปลี่ยนใจเทพได้ แม่มนุษย์ตนนั้นจะทำชั่วและละเมิดกฎใดก็ตาม ในท้ายที่สุดยังสามารถโน้มใจองค์เทพา” (เพลโต, 2559) 2) นรกและสวรรค์มีความจำเป็นในแง่ของการเป็นหลักที่ทำให้ทุกอย่างหมุนวนในฐานะของการทำให้ภาวะแห่งของมนุษย์ปรากฏ เพื่อเชื่อมโยงระหว่างบุคคลคือจิตกับโลกคือวัตถุ 3) ความเป็นสาเหตุของหลักจริยศาสตร์แบบสากลที่กำหนดทุกอย่างไว้ภายใต้กฎเดียวกันถูกพิจารณาในขอบข่ายของความสุข ความดี ความยุติธรรมที่มนุษย์นำมาจากธรรมชาติ และข้อกำหนดทางด้านจริยศาสตร์ในการสร้างข้อปฏิบัติมาจากการดำเนินชีวิตด้วยการเรียนรู้จากความทุกข์แบบนรกแล้วหาหนทางแก้ไขเพื่อนำไปสู่ความสุขแบบสวรรค์ 4) การลดทอนทางวัตถุด้วยการยืนยันผ่านวัตถุที่เล็กที่สุดที่เรียกว่า อะตอมโดยอาศัยรูปแบบ (Form) และวัตถุ (Matter) ดังนั้น อริสโตเติลจึงเสนอว่า สิ่งที่ใกล้ชิดกับเรามากที่สุด คือ ประสาทสัมผัสเราจะพิสูจน์สิ่งใดได้นั้นต้องมาจากประสาทสัมผัสก่อนแล้วจึงย้อนไปหาข้อสรุปในข้อกำหนดของโลกที่เป็นไปได้ (Possible world) และโลกจริง (The Actual world) (Graham, D. W., 1987) การลดทอนด้วยการพิจารณาจากโลกทั้งสองแบบเป็นการนำเสนอให้เห็นความมีอยู่ของความเป็นไปได้ที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขระหว่างนามธรรมคือจิต กับรูปธรรมคือผัสสะซึ่งโลกที่เป็นไปได้นั้นอาจจะปรากฏได้ในโลกจริงในลักษณะที่เป็นตัวแทน

พิจารณาจากทัศนะของพุทธทาสภิกขุ พบข้อยืนยันดังนี้

1. นรกสวรรค์เป็นสิ่งที่มียูในฐานะกฎธรรมชาติเพื่อระบุดึงความเปลี่ยนแปลงในแง่ของการรับรู้ของมนุษย์โดยอาศัยภาษาธรรม ซึ่งมนุษย์จะเป็นผู้รับรู้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกทุกข์และสุขภายในตนเอง เป็นการใช้หลักการทางภาษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการแสดงถึงความมียูในแง่ที่ว่าสังคมควรจะรู้จักความชั่วของนรกและความดีของสวรรค์ใน 2 แบบ คือ 1) นรกสวรรค์แบบปัจเจก เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับจิตใจและปัญญาซึ่งเกี่ยวข้องกับการหลุดพ้นของแต่ละคนโดยเฉพาะ และ 2) นรกสวรรค์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคม เป็นการสะท้อนให้เห็นลักษณะที่สอดคล้องกับหลักธรรมคือสังคมที่เป็นสวรรค์ และเสื่อมจากหลักธรรมคือสังคมที่เป็นนรก

2. พบความจำเป็นใน 2 รูปแบบ รูปแบบแรก คือความจำเป็นเชิงสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล หลักการนี้เป็นการสร้างโลกที่เป็นไปได้ (Possible world) สองแบบขึ้นมามีอย่างจำเป็นเพราะมีกฎเกณฑ์ที่อาจตรงกับความจริงตามประสบการณ์ กล่าวคือ โลกหนึ่งเป็นโลกแห่งความสุขในสวรรค์ และอีกโลกเป็นรูปแบบของความทุกข์ในนรกเพื่ออธิบายนรกสวรรค์ในแง่ของความจำเป็นต่อการมียูภายใต้การยึดโยงกับหลักการที่พอจะเข้าใจได้ทางด้านตรรกะ และรูปแบบที่สอง คือความจำเป็นเชิงสัมพันธ์ระหว่างตัวตนกับภพภูมิ เป็นการอธิบายความมียูในแง่การรับรู้ของตัวตนด้วยคำว่าภพภูมิ ซึ่งหลักการนี้จะพบข้อยืนยันที่ทำให้คำว่า “ภูมิ” เป็นเรื่องของจิตใจ จึงทำให้การอธิบายเรื่องภพภูมิกลายเป็นการมียูที่จำต้องอธิบายโดยอาศัยตัวตนซึ่งมีจิตใจเป็นฐานต่อการรองรับคำอธิบายที่สามารถสัมผัสได้อย่างชัดเจน

3. ความเป็นสาเหตุมีการอธิบายในหลัก 2 ประการ ประการที่หนึ่ง คือ ข้อกำหนดทางธรรมชาติด้วยการใช้ธรรมะเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงให้เห็นการสืบทอดโลกทุกด้าน เช่น การเสียสละเป็นธรรมะที่ทุกคนควรมี และประการที่สอง คือ ข้อกำหนดทางด้านจริยศาสตร์ซึ่งเป็นระบบความจริงที่เมื่อปฏิบัติแล้วจะสามารถเอาตัวรอดได้ เป็นหลักความเชื่อที่ได้รับการพิจารณาในทุกสิ่งว่าต้องมีศาสนาเพื่อปฏิบัติตนให้รอดพ้นจากความทุกข์ ทั้งมนุษย์ เทวดา มาร พรหม จำต้องมีศาสนาเพื่อเชื่อมโยงหากันระหว่างโลก สวรรค์ และนรก (พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญฺญ), 2561) ฉะนั้น ข้อกำหนดทางด้านจริยศาสตร์เป็นลักษณะของการทำให้ผู้ปฏิบัติหลุดพ้นจากธรรมชาติคือพ้นไปจากนรกสวรรค์อันมีทุกข์และสุขเป็นเงื่อนไข เป็นการเชื่อมโยงให้เห็นความเป็นสาเหตุของความทุกข์และความสุขด้วยการพิจารณาทางจิตใจ

4. พบคำอธิบายในลักษณะของการลดทอนจากรายละเอียดของข้อมูลทางจิตใจไปสู่โลกผัสสะบนฐานของความเข้าใจโลกที่เป็นไปได้และโลกจริง ซึ่งพุทธทาสภิกขุได้ตั้งข้อสังเกตว่า เมื่อเราพิจารณารูปแบบของนรกสวรรค์ไม่ว่าจะเป็นกามาวจรภูมิที่มีสัตว์มนุษย์ เทวดา และสัตว์เดรัจฉานก็ปรากฏอยู่ในโลกนี้ ทำให้โลกนี้มีทั้งมนุษย์ สัตว์เดรัจฉาน การอธิบายภายใต้การใช้โลกวัตถุที่ปรากฏอยู่นั้นอาจเป็นปัญหาต่อความเข้าใจโลกที่เป็นไปได้ตามเงื่อนไขที่มีอยู่ จึงเป็นเหตุผลที่ต้องอธิบายเพื่อให้คนสามารถเข้าใจได้โดยการเชื่อมโยงให้เห็นมิติทางด้านจิตใจเป็นหลัก และเป็นการเชื่อมโยงกัน

ระหว่างจิตใจกับโลกทางผัสสะที่ปรากฏต่อความรู้สึกในขณะนั้นๆ ด้วยการระบุตำแหน่งหรือความเป็นนรกสวรรค์ให้ชัดเจนในแง่ของการให้ความหมายจากโลกทั้งสองแบบดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

2. ประเด็นการวิเคราะห์ตามบริบท หลักการและประวัติศาสตร์เชิงภูมิปัญญาของแนวคิดพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท

2.1 การวิเคราะห์ภายใต้หลักการทางคัมภีร์พบว่า ตั้งแต่คัมภีร์พระไตรปิฎกจนถึงคัมภีร์ชั้นหลังอย่างเช่นวิสุทธิมรรคเป็นต้น ได้ระบุลักษณะธรรมชาติของนรกสวรรค์ไว้อย่างชัดเจนในฐานะภพภูมิซึ่งหมายถึงสถานที่ที่มีไว้สำหรับมนุษย์จะไปเกิดในชาติต่อไป ตามผลของการกระทำดีและชั่ว แต่พุทธทาสภิกขุได้สะท้อนให้เห็นถึงการอธิบายแนวใหม่ว่าการมีอยู่ดังกล่าวนั้นล้วนเป็นการระบุถึงการใช้อธิบายในแง่ของภาษาคน เพราะในสมัยพุทธกาลหรือยุคโบราณนั้นได้ระบุถึง (โลก, สวรรค์) ไว้ว่า เมื่อใดที่จิตของผู้ใดตั้งอยู่ในภูมิใด เมื่อนั้นโลกที่เขา กำลังอาศัยอยู่นั้น ก็จะกลายเป็นภพชื่อนั้นไปทันที จนกว่าภูมิแห่งจิตใจของเขาจะเปลี่ยนเป็นอื่นไป (พุทธทาสภิกขุ, 2549ข) จากหลักการดังกล่าวเป็นหลักฐานยืนยันได้ว่า การอธิบายนี้ได้โยงเข้ามาสู่ธรรมชาติการรับรู้ภายในจิตใจของมนุษย์เป็นหลัก

ด้านความจำเป็นของหลักการทางคัมภีร์พบว่าทั้งคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์วิสุทธิมรรค มีการโยงให้เห็นลักษณะการมีอยู่ของตัวตนเพื่อให้ไปรับผลในนรกและสวรรค์ เป็นการระบุความมีอยู่ของตัวตนในแง่ของการเป็นผู้รับผลของการกระทำในภพชาติต่อไปซึ่งมีชีวิตในปัจจุบัน ขณะที่พุทธทาสภิกขุได้อธิบายถึงการมีอยู่ของตัวตนในฐานะผู้ทำกรรมและรับผลกรรมเป็นเครื่องระบุถึงสถานะของนรกสวรรค์ในสถานะที่เป็นปัจจุบันซึ่งเป็นการรับรู้ทางจิตใจ เพื่อสื่อให้เห็นถึงการมีอยู่ของนรกสวรรค์อย่างจำเป็นในฐานะที่เป็นเครื่องมือหรือสิ่งที่จะนำไปสู่การจับต้องและสามารถสัมผัสได้ในชีวิตปัจจุบันมากกว่าการข้ามภพข้ามชาติ

การอธิบายถึงความเป็นสาเหตุพบว่า พุทธทาสภิกขุได้อธิบายเรื่องดังกล่าวโดยอาศัยหลักการของปฏิจจสมุปบาทไม่ต่างไปจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์วิสุทธิมรรค แต่มีส่วนที่แปลกออกไปจากคัมภีร์ด้วยการอธิบายเพิ่มเติมใน “ภาษาธรรม” คือ การใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการอธิบายเรื่องนรกสวรรค์ให้มีอยู่ในฐานะของการเกิดดับ จึงเป็นการชี้ให้เห็นรูปแบบของการตีความเรื่องนรกสวรรค์บนสถานะของการเกิดดับตลอดเวลา แนวทางการอธิบายของพุทธทาสภิกขุดูเหมือนว่าจะเน้นไปที่การอธิบายเพื่อเชื่อมโยงไปหาสภาพที่จะสามารถเข้าใจและประยุกต์เข้ากับการปฏิบัติได้ในชีวิตจริง จึงเป็นการอธิบายความมีอยู่ที่เชื่อมโยงกับภพปัจจุบันโดยอาศัยจิตใจเป็นเครื่องมือในการรับรู้ด้วยตนเอง

การอธิบายในลักษณะของการลดทอนนั้นพบว่า ในคัมภีร์พระไตรปิฎกปรากฏคำอธิบายของนรกสวรรค์ตามรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการลดทอนให้เห็นโลกในลักษณะที่หลากหลาย ซึ่งเป็นการลดทอนคำว่า นรกและสวรรค์ให้อยู่ภายใต้คำอธิบายโลกใน 2 แบบ คือ โลกแบบปรัวสัยที่มีลักษณะเป็นดินแดนตามคำว่า โลก เช่น โลกนรก เป็นต้น และโลกแบบอตวิสัยเป็นโลกที่ขึ้นอยู่กับบุคคล

ลักษณะของโลกแบบอัสวิสัยเป็นโลกที่มีอยู่ตามบริบทของมนุษย์บนแง่มุมดังกล่าวได้มีความสัมพันธ์กันในส่วนของการลดทอนให้เห็นนรกสวรรค์ที่มีอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกเช่นกัน ส่วนคัมภีร์วิสุทธิมรรคเป็นการขยายต่อโลกทั้ง 2 แบบ แต่มุ่งเน้นไปที่การกล่าวถึงโลกในแบบปรัวิสัยมากกว่าโดยอิงกับข้อความในพระไตรปิฎก ในขณะที่พุทธทาสภิกขุได้เน้นไปถึงการอธิบายโลกแบบอัสวิสัยด้วยการพิจารณาคำว่า โลกตามแบบที่พระพุทธเจ้าอธิบาย คือ การหมายเอาร่างกายที่ยังเป็นๆ อยู่ในร่างกายที่มีชีวิตมีความรู้สึกตามปกตินี้เพื่ออธิบายลักษณะของโลกดังกล่าว ดังนั้น ข้อยืนยันของพุทธทาสภิกขุมีลักษณะการเชื่อมโยงกับโลกที่ตรงกับประสบการณ์การรับรู้ของมนุษย์มากกว่า ทั้งยังเชื่อมโยงไปสู่การเข้าใจโลกและความดับแห่งโลกในความหมายที่พิจารณาได้จากข้อมูลในคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นหลัก

2.2 การวิเคราะห์ในบริบททางประวัติศาสตร์พบว่า ในพระพุทธศาสนาได้มีข้อพิจารณา ลักษณะทางวัตถุนิยม (Materialism) ว่า “นรก มี 4 มุม มีประตู 4 ด้าน จัดไว้เหมาะสมตามสัดส่วน มีกำแพงเหล็กล้อมรอบ มีเหล็กครอบไว้ด้วยภาคพื้นของนรกเหล่านั้น ล้วนแต่เป็นเหล็กมีไฟลุกโชนมีความร้อนแผ่ซ่านไปตลอดตั้งอยู่ในกาลทุกเมื่อ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 28 ข้อที่ 86-87 หน้าที่ 48 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) กับข้อพิจารณาในลักษณะทางจิตนิยม (Idealism) ว่า “เรากำหนดวาระจิตของบุคคลผู้มีจิตถูกประทุษร้ายบางคนในโลกนี้ด้วยใจจึงรู้ชัดอย่างนี้ว่า ถ้าบุคคลนี้ตายในขณะนี้ จะถูกไหม้ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้ ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะจิตของเขาถูกประทุษร้าย ก็เพราะเหตุที่มีจิตถูกประทุษร้ายนั่นเอง สัตว์ทั้งหลายบางพวกในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ด้วยอาการอย่างนี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 20-21 หน้าที่ 363-365 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากข้อความข้างต้นพบว่า ลักษณะวัตถุนิยมอธิบายเรื่องนรกสวรรค์ในรูปแบบทางด้านกายภาพที่บ่งชี้ถึงสถานที่ ส่วนลักษณะจิตนิยมเป็นการกล่าวอ้างถึงเรื่องนรกสวรรค์ในแง่ของจิตใจ แต่ลักษณะการอธิบายในแง่ของจิตเจ้านั้นทำให้เกิดปัญหาต่อการเข้าใจเรื่องดังกล่าว เพราะเป็นการอธิบายที่อ้างถึงความมีอยู่ของนรกสวรรค์แบบข้ามภพข้ามชาติและมีไว้สำหรับให้คนผู้รับผลจะต้องไปรับในชาติหน้าซึ่งไม่สอดคล้องกับบริบทที่มนุษย์จะรับรู้ได้ ในขณะที่พุทธทาสภิกขุก็ได้พิจารณาโดยอาศัยทั้งสองลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วเช่นกัน แต่ต่างตรงที่ท่านได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่าเป็นเรื่องของวิวัฒนาการ เพราะมนุษย์มีศักยภาพในแง่ของการวิวัฒนาการได้แตกต่างจากสิ่งอื่น นรกสวรรค์จึงเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาบนฐานความเข้าใจของมนุษย์เป็นหลัก และคำอธิบายในทางธรรมชาติของนรกสวรรค์นั้นล้วนมีความสัมพันธ์กับมนุษย์ ฉะนั้น การอธิบายเรื่องดังกล่าวจากวัตถุที่เห็นได้จึงเป็นการอธิบายในแง่ชีววิทยาของมนุษย์ตามภาษาคนซึ่งจะทำให้มนุษย์สามารถเข้าใจสิ่งต่างๆ บนโลกใบนี้ได้ ส่วนลักษณะทางจิตนิยมได้อธิบายให้เห็นถึงการศึกษาด้านวิวัฒนาการทางจิตใจที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงตัวตนของมนุษย์ เป็นการเปลี่ยนแปลงจิตใจที่เริ่มจากการเรียนรู้ที่จะรู้จักความดีโดย

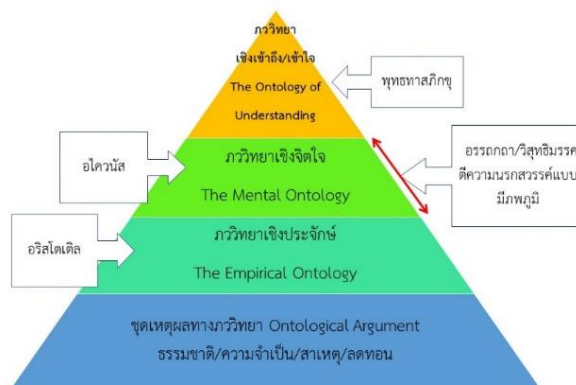
อาศัยความมีอยู่ของสวรรค์กับความชั่วโดยอาศัยความมีอยู่ของนรก จึงอาจเป็นเหตุผลที่ทำให้พุทธทาสภิกขุได้บังชี้เรื่องนรกสวรรค์ไปที่สถานะของบุคคลหรือการพัฒนาการทางด้านวัตถุที่สามารถเชื่อมโยงกับข้อเท็จจริงในปัจจุบัน

ในแง่ของความเป็นสาเหตุพบชุดคำอธิบายว่า ในบริบททางพระพุทธศาสนาจะพบคำอธิบายถึงอุดมคติทางจิตวิญญาณ กล่าวคือ นิพพานโดยอิงกับหลักการทางเหตุผลด้วยการพิจารณาถึงความมีอยู่ของนรกและสวรรค์ก่อน ซึ่งเป็นการย้อนให้เห็นลักษณะคำสอนต่างๆ ที่มีการอ้างถึงนรกสวรรค์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความทุกข์ก่อนแล้วจึงอธิบายถึงการดับทุกข์ได้ พุทธทาสภิกขุได้มุ่งขยายการอธิบายดังกล่าวให้เห็นตามบริบทของการเชื่อมโยงเหตุผลระหว่างอุดมคติกับความเป็นจริงทางสังคม เพราะการที่มนุษย์จะมีความสุขหรือทุกข์ได้นั้นมิได้เกี่ยวข้องกับวัตถุ ไม่เกี่ยวกับเรื่องปากท้อง แต่เป็นความเกี่ยวข้องกับเรื่องจิตใจ และการมีชีวิตที่ประเสริฐจากการถึงนิพพานเป็นเงื่อนไขที่ทำให้คนเราควรรู้จักสิ่งเหล่านี้ในภพปัจจุบันมากกว่าที่จะเป็นภพหน้า การอธิบายนรกสวรรค์ตามบริบทของอุดมคติจึงเป็นทางผ่านหรือข้อพิจารณาเพื่อให้เห็นถึงการเข้าใจความจริงในทางพระพุทธศาสนาคือการดับทุกข์ (พุทธทาสภิกขุ, 2554) แต่จากบริบทของความเข้าใจจำเป็นจะต้องอธิบายเรื่องทุกข์ก่อน และนรกสวรรค์คือลำดับขั้นของการอธิบายที่มุ่งชี้ไปที่ความเป็นเหตุเป็นผลของหลักความจริงและการปฏิบัติตามหลักดังกล่าวนั้นได้ชัดเจน

เหตุผลของการลดทอนคำอธิบายเรื่องนรกสวรรค์นั้น เกิดจากชนชั้นนำในยุคหนึ่งเริ่มตั้งคำถามเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ในแบบเดิมที่มองว่าเป็นสถานที่รองรับบุคคลหลังจากละโลกนี้ไปแล้ว จึงทำให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงหันมาเน้นเรื่องนรกสวรรค์ที่ทุกคนสามารถประจักษ์ได้ด้วยตนเองคือ “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ” การเน้นนรกสวรรค์แบบนี้เป็นความพยายามที่จะปรับคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมหรือเป็นที่ยอมรับได้ของชนชั้นนำในสมัยนั้นซึ่งเป็นลักษณะเหตุผลนิยม การกล่าวถึงนรกสวรรค์ในขณะนั้นจึงเป็นเรื่องที่ถูกบิดเบือนไปจากเดิมด้วยการเข้ามาของระบบแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ที่ลดทอนทุกอย่างให้เป็นเรื่องเชิงประจักษ์ แต่เมื่อพุทธทาสภิกขุได้ตีความเรื่องดังกล่าวโดยใช้ภาษาธรรมว่า “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ นิพพานอยู่ที่จิตใจของคนเรา ดังนั้น สิ่งที่หมายความว่า “โลก” จึงมีอยู่จริงในจิตใจของคนเรา” การอธิบายนี้จึงเป็นการย่นย่อและลดทอนจากภายนอกให้เข้ามาอยู่ภายในชีวิตและจิตใจของคนเราแต่ละคน ฉะนั้น สวรรค์หรือสุคติในภาษาธรรมจึงไม่ใช่ภพใหม่ในโลกหน้า แต่เป็นสถานะทางจิตของคนที่กำลังมีความสุข ในทำนองเดียวกัน เทวดาในภาษาธรรมจะหมายถึงคนเป็นๆ ในโลกนี้ที่กำลังมีความสุขใจหรือพอใจอย่างมาก คล้ายๆ กับคนที่กำลังอยู่ในสวรรค์ตามความหมายแบบดั้งเดิม

ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิเคราะห์และการตรวจสอบแนวคิดเชิงภววิทยาเรื่องนรกสวรรค์ของพุทธทาสภิกขุ เป็นการสร้างขึ้นเพื่ออธิบายสิ่งที่พุทธทาสภิกขุตีความเรื่องดังกล่าวในฐานะที่เป็นภาวะทางจิตใจ และเพื่อใช้ตรวจสอบการอธิบายความมีอยู่ของนรกสวรรค์ในเชิงเหตุผล ซึ่งการสร้างโมเดลในการอธิบายชุดเหตุผลทางภววิทยานี้มีได้เป็นไปเพื่อการเปรียบเทียบว่าการอธิบายของนักวิชาการชาวตะวันตกด้อยไปกว่าการอธิบายของพุทธทาสภิกขุ แต่เป็นการอธิบายว่าหากจะตรวจสอบความสมเหตุสมผลในเรื่องนี้ควรใช้ชุดเหตุผลดังกล่าว ซึ่งคำอธิบายทั้งหมดนี้เป็นเพียงการแจกแจงให้เห็นว่านักวิชาการคนสำคัญมีรูปแบบการอธิบายเรื่องดังกล่าวไว้อย่างไรเท่านั้น เพราะเหตุนี้ผู้วิจัยจึงแจกแจงและจัดรูปแบบแนวคิดเชิงภววิทยา ดังภาพ

ภาพที่ 5.1 รูปแบบการอธิบายเชิงภววิทยาเรื่องนรกและสวรรค์

จากภาพ 5.1 ได้เสนอรูปแบบการอธิบายเชิงภววิทยาเรื่องนรกและสวรรค์ไว้ดังนี้

1) ชุดเหตุผลทางภววิทยา (Ontological argument) คือ เครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบแนวคิดเชิงภววิทยาเรื่องนรกและสวรรค์ในงานวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ชุดเหตุผลดังนี้ (1) ธรรมชาติ คือ การศึกษาคุณสมบัติที่เรียกว่าความจริงหรือสัจยะของสิ่งนั้น ซึ่งเป็นการยืนยันถึงสิ่งที่มีอยู่จริงในธรรมชาติโดยการศึกษาถึงความมีอยู่เพื่อเป็นพื้นฐานต่อการเข้าใจสิ่งนั้นๆ (2) ความจำเป็นในแง่ของการมีอยู่ คือ การเชื่อมโยงให้เห็นได้ว่าการคิดถึงนรกสวรรค์ได้นั้นจะต้องมาจากข้อพิจารณาในแง่ของนรกสวรรค์ที่มีอยู่อย่างมีเงื่อนไข (Contingent) และนรกสวรรค์ที่มีอยู่แบบจำเป็น (Necessary) รวมทั้งเป็นคำอธิบายที่ทำให้หลักศีลธรรมปรากฏ (3) ความเป็นสาเหตุ คือ ข้อพิจารณาเรื่องความสัมพันธ์กันระหว่างเหตุ (Cause) และผล (Effect) และ (4) ทฤษฎีการลดทอน คือ แนวคิดที่ได้รับการพัฒนาขึ้นจากคำอธิบายในรูปแบบการแสดงออกทางกายโดยมีจิตใจเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนหรือการลดทอนจากสิ่งที่มีอยู่โดยสากลลงสู่สิ่งเฉพาะเพื่อสร้างความเข้าใจในกระบวนการเชิงระบบ

2) ภววิทยาเชิงประจักษ์ (Empirical ontology) คือ การอธิบายความมีอยู่ของสวรรค์ในทัศนะอริสโตเติลที่เน้นการใช้ประสาทสัมผัสต่อการให้เหตุผล เป็นคำอธิบายความมีอยู่ที่อาศัยเงื่อนไขของการปรากฏในโลกจริง (The actual world) กล่าวคือ ใช้ความมีอยู่ของอีเธอร์ที่ได้จากการ

สังเกตเห็นเปรียบให้เป็นความรักที่แสดงออกมาในรูปแบบของสวรรค์ เพราะความรักมีลักษณะที่เป็นนามธรรมไม่สามารถรับรู้ได้ แต่เมื่อนำมาอธิบายในกรอบของรูปแบบ (Form) และวัตถุ (Matter) ทำให้ความรักนั้นเป็นสิ่งที่ประจักษ์แก่บุคคลในฐานะของการสื่อให้เห็นความงดงามของสวรรค์ ในเมื่ออีเธอร์เป็นต้นเหตุที่ทำให้ทุกอย่างบนท้องฟ้าหมุนวน ก็ควรจะมีความรักที่เป็นเหตุแห่งการกระทำของมนุษย์เพื่อรับรู้ถึงสถานะของสวรรค์ในแง่ของความงดงามได้เช่นกัน เพราะความรักมีคุณสมบัติในการเป็นแรงผลักดันเดียวกับอีเธอร์

3) ภาววิทยาเชิงจิตใจ (Mental ontology) เป็นการอธิบายนรกและสวรรค์ในข้อพิจารณาของโลกที่เป็นไปได้ (Possible world) เพราะเป็นการอ้างอิงถึงนรกสวรรค์ที่เกิดจากการสร้างขึ้นของพระเจ้า ซึ่งพระเจ้าในที่นี้อาจเป็นไปได้ที่จะหมายถึงธรรมชาติหรือสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรม แม้ว่าอไควนัสจะสะท้อนให้เห็นลักษณะการตีความในมิติเชิงจิตวิญญาณก็จริง แต่เป็นลักษณะที่มีอยู่ไกลตัวเมื่อถูกตรวจสอบในโลกจริง กระนั้นอไควนัสได้ใช้ฐานคิดของอริสโตเติลมาร่วมอธิบายในแง่ของการให้เหตุผลทางประสาทสัมผัส เพื่อยืนยันความมีอยู่ของนรกสวรรค์ในฐานะที่เป็นหลักจริยศาสตร์แบบสากลซึ่งกำหนดทุกอย่างไว้ในขอบข่ายของความสุก ความดี และความยุติธรรมที่มนุษย์นำมาจากธรรมชาติ การเรียนรู้จากความทุกข์แบบนรกแล้วหาหนทางแก้ไขเพื่อนำไปสู่ความสุขแบบสวรรค์ คือการสร้างรูปแบบคำอธิบายต่อการเข้าใจธรรมชาติของความยุติธรรมโดยอาศัยการเรียนรู้ที่มีผลต่อการเลือกทำบางอย่างด้วยความกล้าหาญและความเมตตาเพื่อส่งเสริมให้คนมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นได้

อย่างไรก็ตาม นรกและสวรรค์ในทัศนะของอไควนัสเป็นเพียงสิ่งที่มีอยู่ซึ่งไม่อาจสัมผัสได้ (ผ่านความเชื่อเรื่องพระเจ้า) ถือว่าเป็นรูปแบบการลดทอนในสิ่งที่อาจเป็นไปได้ในอีกโลกหนึ่งให้เป็นจริงในแง่ของการเข้าใจผลของการกระทำตามข้อกำหนดทางศาสนาผ่านความยุติธรรม ดังนั้น การตีความของคัมภีร์อรรถกถาและวิสุทธิมรรคอาจจัดอยู่ในชั้นการอธิบายนรกและสวรรค์ของอไควนัสที่อาศัยข้อพิจารณาในแง่ของโลกที่เป็นไปได้ซึ่งมีลักษณะเป็นสามัญ

4) ภาววิทยาเชิงการเข้าถึง/เข้าใจ (The ontology of understanding) ในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ เป็นการอธิบายโลกตามจริง (The actual world) และโลกที่เป็นไปได้ (Possible world) ในบริบทแห่งการตีความ การอธิบายที่อาศัยการรับรู้โดยใช้จิตใจเป็นฐานนั้นทำให้เกิดภาวะของการเข้าถึงและเข้าใจสภาพเหล่านั้นได้ด้วยตนเอง เช่น คนที่กำลังมีความสุขกับการทำงาน ความสุขในขณะนั้นก็อาจบอกสถานะของสวรรค์ที่ปรากฏตรงหน้าของคนๆ นั้นจะทำให้เขาเข้าใจสภาพนั้นได้ ในขณะที่กรณีของแม่คนหนึ่งจำเป็นต้องอดข้าวเพื่อให้ลูกได้กินอิ่ม แม่รู้สึกมีความสุขเมื่อเห็นลูกกินอย่างเอร็ดอร่อย ความสุขนั้นคือสวรรค์ในจิตใจของแม่ ในขณะที่ความรู้สึกทุกข์ร้อนจากความหิวโหยอาจเป็นสภาพของนรกที่ปรากฏตรงหน้าของแม่เช่นกัน ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้อาจเรียกได้ใหม่ว่าสภาวะ

การเข้าถึงหรือความเข้าใจในรกและสรวรคในแง่ที่พุทธทาสภิกขุพยายามอธิบายให้เป็นปัจเจกที่แต่ละคนสามารถเข้าใจได้เฉพาะตน

บทสรุป

พุทธทาสภิกขุได้โยงให้เห็นการอธิบายแบบบริสุทธ์ เช่นเดียวกับการอธิบายแบบเดิมอย่างเช่น ประเพณีนิยม แต่การอธิบายของท่านได้เล็งถึงประโยชน์ที่จะได้รับในปัจจุบันเป็นหลัก จึงพยายามตีความให้เป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้และนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เมื่อตรวจสอบแนวคิดเชิงทวิวิทยาการอธิบายของพุทธทาสภิกขุแล้วพบว่า มีความเป็นไปได้สูงมากที่จะมองว่าพุทธทาสภิกขุได้ใช้ชุดเหตุผลเดียวกันกับแนวคิดตะวันตกในแง่ของความเป็นสาเหตุ ธรรมชาติของสิ่งนั้น ความจำเป็นในแง่ของการมีอยู่ที่อาศัยคำอธิบายอย่างมีเหตุผล และลักษณะของการลดทอน แม้ว่าท่านอาจจะใช้ชุดเหตุผลเดียวกันก็จริง แต่ในส่วนของการตีความคำอธิบายกับการให้เหตุผลนั้นพบว่า พุทธทาสภิกขุได้ใช้ตัวทฤษฎีเป็นเครื่องมือในการอธิบายธรรมชาติของนรกและสรวรคซึ่งมีลักษณะของการให้เหตุผลที่เป็นนามธรรมโดยการใช้ตัวบุคคลมาเป็นฐานต่อการรองรับคำอธิบาย เป็นลักษณะการตีความให้เข้ากับข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้หรือสามารถเข้าใจได้ทั้งยังให้เหตุผลได้ด้วย

ส่วนคำถามว่า สิ่งที่พุทธทาสภิกขุอธิบายนั้นเกินไปจากคัมภีร์หรือไม่ ผู้วิจัยตอบว่าไม่เกินไปจากคัมภีร์เพราะมีข้อมูลที่สื่อถึงความหมายดังกล่าวอย่างชัดเจน แต่หากจะพิจารณาจากรูปแบบประโยคว่า “สรวรคอยู่ในอก นรกอยู่ในใจ” นั้นมีการใช้ประโยคนี้นก่อนหน้าพุทธทาสภิกขุ คือในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางวิทยาศาสตร์เพื่อตรวจสอบนรกสรวรคดังที่คัมภีร์ว่าไว้ เพราะเหตุนี้ในยุคนี้จึงปรากฏรูปแบบประโยคดังกล่าวแต่ยังไม่ได้รับการขยายความหรืออธิบายให้ชัดเจนจึงเกิดความคลุมเครือ จนมาถึงยุคของพุทธทาสภิกขุที่ใช้ทฤษฎีภาษาคนภาษาธรรมเพื่อยืนยันความมีอยู่ของประโยคดังกล่าว ในท้ายที่สุดแล้วพุทธทาสภิกขุคือบุคคลที่เข้ามาทำสิ่งที่ปรากฏในยุคก่อนหน้าให้ชัดเจนขึ้นเท่านั้น ท่านมิได้คิดใหม่แต่เป็นความพยายามด้วยสติปัญญาของท่านในการคิดค้นเครื่องมืออธิบาย

อย่างไรก็ตาม การอธิบายของพุทธทาสภิกขุปรากฏทั้งในรูปแบบของการรักษาแบบเดิมและตีความแบบใหม่ ซึ่งการตีความใหม่นี้อาจสรุปได้เป็นทฤษฎีภววิทยาของพุทธทาสภิกขุที่ประกอบด้วย “หลักการให้เหตุผล ธรรมชาติ ลดทอน รักษาและตีความแนวใหม่” คือ ทฤษฎีภววิทยาของพุทธทาสภิกขุที่มีความหมายว่า นรกและสรวรคคือสิ่งที่มีอยู่ในฐานะเป็นเครื่องมือหรือวิธีการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นได้ในปัจจุบันขณะ

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. (2547). *พจนานุกรมปรัชญา อังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โปแดง.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2562). *ว่าด้วยเอกเทวนิยม: เส้นทางของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของจริง*. กรุงเทพมหานคร: สมมติ.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ. (2533). *นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินฺทปญโญ). (2561). *ศาสนาคืออะไร*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- เพ็ญแข กิตติศักดิ์. (2529). *การศึกษาวิเคราะห์ ความคิดเรื่องจักรวาลวิทยาในพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพลโต. (2559). *รีพับลิก*, แปลโดย เวธส โพธารามิก. พิมพ์ครั้งที่ 3. สมุทรสาคร: พิมพ์ดี.
- พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป1). *ภาษาคนภาษาธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- _____. (ม.ป.ป2). *การทำบุญสุนทรทาน*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- _____. (2525). *ขรรวาสธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมบูชา.
- _____. (2529). *ฟ้าสาง 50 ปีที่มีสวนโมกข์ ตอน 1 ในธรรมโฆษณ์*. สุราษฎร์ธานี: สวนอุดมมูลนิธิ.
- _____. (2544). *คู่มือการศึกษาพุทธศาสนา ในธรรมโฆษณ์*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ สวนโมกข์ไชยา.
- _____. (2547). *ฟ้าสางทางธรรมโฆษณ์*. กรุงเทพมหานคร: หจก. เอมี เทรดิง.
- _____. (2548ก). *ใจความแห่งคริสต์ธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ ในธรรมโฆษณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ ไชยา.
- _____. (2548ข). *ฟ้าสางระหว่าง 50 ปีที่มีสวนโมกข์*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ.
- _____. (2549ก). *คู่มือมนุษย์ ฉบับปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- _____. (2549ข). *คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- _____. (2554). *อุดมคติแก้ปัญหาได้ทุกชนิด*. กรุงเทพมหานคร: ดวงตะวัน.

- ราชบัณฑิตยสภา. (2560). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสภา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- Peter a. Jackson. (2557). พุทธทาสภิกขุ: พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท และการปฏิรูปเชิงนามสมัยนิยมในประเทศไทย, แปลโดย มงคล เดชนครินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Graham, D. W. (1987). *Aristotle's Two Systems*. Oxford: Clarendon Press.
- James A. Weisheipl. (2002). The Commentary of St. Thomas on the De caelo of Aristotle. *THOMAS AQUINAS: Contemporary Philosophical Perspectives*. Edited by Brian Davies. New York: OXFORD UNIVERSITY PRESS.
- Jonathan L. Kvanvig. (2010). "Resurrection, Heaven, and Hell", *A Companion to Philosophy of Religion*, 2nd ed. Edited by Charles Taliaferro. Paul Draper, and Philip L. Quinn. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- John F. Wippel. (2002). The Five Ways. *THOMAS AQUINAS: Contemporary Philosophical Perspectives*. Edited by Brian Davies. New York: OXFORD UNIVERSITY PRESS.
- Robert Audi. (1999). *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. Second Edition. New York: Cambridge University Press.
- Saint Thomas Aquinas. *Summa Theologica*. (June 8 , 2020) . (online) . <http://www.ccel.org/ccel/aquinas/summa.html>
- Sarah Broadie, (2009). "Heavenly Bodies and First Causes". *A Companion to Aristotle*, Edited by Georgios Anagnostopoulos.

นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและ
ความพึงพอใจในการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัล
อัจฉริยะ" เรื่อง การปฏิบัติตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพระขาว(ประชานุเคราะห์)

Innovation and educational technology to improve academic
achievement and satisfaction in using social networking media.

"Intelligent digital technology cabinet" on conducting oneself
according to norms and culture of Prathomsuksa 5 students at Wat
Phra Khao School (Pranukroh)

¹ ณฐาพัชร วรพงศ์พัชร

Ntapat Worapongpat

¹ศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมชุมชน ผู้ประกอบการ การท่องเที่ยว และการศึกษา

¹Center for Knowledge Transfer, Technology, Community Innovation,
Entrepreneurship, Tourism and Education

² จุฑารัตน์ นิรันดร์ , ³ ณัฐวุฒิ อุตตะสสาระ , ⁴ ปิยพัทธ์ สุบูรณ์ , ⁵ จันทนา มุกดาสุขณัฐ

²Jutharat Nirundorn, ³ Natthawut Attasara, ⁴ Piyaphat Supunna,

⁵Juntana MukdaSupanut

^{2 3 4 5} คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

^{2 3 4 5} Faculty of Education Bangkokthonburi University

¹Corresponding Author, Email: dr.thiwat@gmail.com

Received December 13, 2022; Revised December 20, 2022; Accepted: December 31, 2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและหลัง การใช้
สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ 2.ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีผลต่อ
การใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะเรื่อง การปฏิบัติตามบรรทัดฐานและ

วัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพระขาว(ประชานุเคราะห์) เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ 1.สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ 2.แบบทดสอบปรนัยจำนวน 10 ข้อ 3. แบบสอบถาม โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์) จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบโดยการทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง การปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม ด้วยสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน 2) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ โดยภาพรวมนักเรียนพึงพอใจมาก

คำสำคัญ: ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน; ความพึงพอใจ; สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์; ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ

Abstract

This research aims to 1. Comparison of learning achievements before and after using online social networking media. smart digital technology cabinet 2. To study student satisfaction affecting the use of online social networking media. intelligent digital technology cabinet story Conducting oneself according to norms and cultures of Prathomsuksa 5 students at Wat Prakhao School (Pranukroh) was (Quantitative Research) Research tools include: 1. Social networking media, intelligent digital technology cabinet. 2. A multiple-choice test of 10 items. 3. A questionnaire with a sample group of Prathomsuksa 5 students at Wat Prakhao School. (Prajankroh) of 30 people who were obtained by purposive sampling and then the data collected from the questionnaire was analyzed by descriptive statistics consisting of percentage, mean, standard deviation. and compared by t-test. The results showed that 1) Achievement in Social Studies Prathomsuksa 5 on conducting oneself according to norms and culture with online social media smart digital technology cabinet after school is higher than before 2) The students were satisfied with learning management in using online social networking media. smart digital technology cabinet Overall, the students were very satisfied.

Keywords: academic achievement; satisfaction; social network media; intelligent digital technology cabinet

บทนำ

เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นสื่อที่เป็นที่นิยมและมีคนใช้เป็นจำนวนมากทำให้เกิดเครือข่ายสังคมออนไลน์ใหม่ๆ เข้ามาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้แต่เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เป็นที่นิยมใช้มากที่สุด ได้แก่ Facebook รองลงมา ได้แก่ Twitter และ Google ตามลำดับ (“Thailand Social Awards 2014”, 2557) บทบาทของเครือข่ายทางสังคมออนไลน์เริ่มขยายใหญ่ตัวมากขึ้นเรื่อยๆ ส่วนหนึ่งมีผลมาจากนโยบายของภาครัฐที่สนับสนุนให้เกิดการใช้อินเทอร์เน็ตขึ้นอย่างแพร่หลายมีผลทำให้ปัจจุบันเด็กและวัยรุ่นมีช่องทางที่จะก้าวเข้าสู่โลกออนไลน์ได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะในช่วงอายุ 10–11 ปี ซึ่งเป็น ช่วงวัยของการศึกษาในระดับประถมศึกษา นักเรียนสามารถเรียนรู้เทคโนโลยีด้วยตนเองอย่างรวดเร็ว ทำให้การใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และการสื่อสารรวมถึงการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นไปอย่างสะดวกมากขึ้น (ณัฐฐา พรสุโพธิ์, เพชรรัตน์ โนจา, & กฤตพร ศักดิ์คงนันทกุล, 2021) อีกทั้งความหลากหลายของเว็บไซต์และสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ เป็นสิ่งหนึ่งที่ดึงดูดความสนใจของนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนมีความต้องการเข้าถึงโลกออนไลน์ เข้าถึงเครือข่ายสังคมออนไลน์สูงขึ้น (ตฤณ ทวีธารานนท์, 2020)

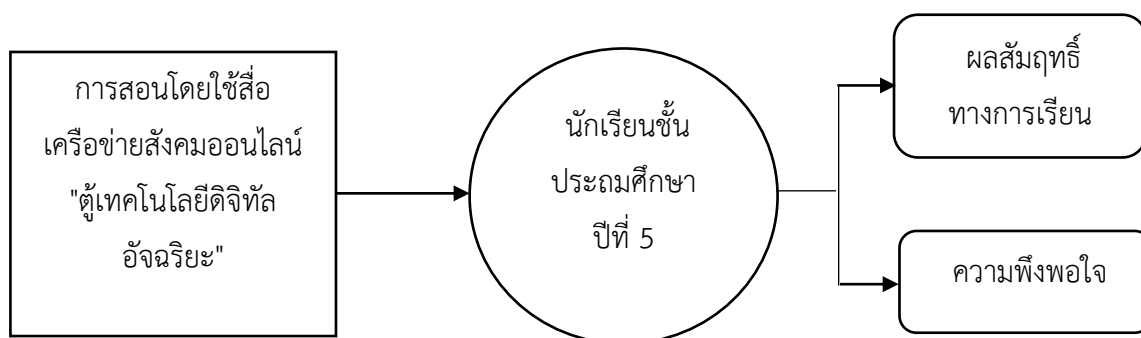
การใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" เป็นการใช้สื่อเทคโนโลยี เพื่อแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน โดยมีการกำหนดตารางสอน วิชา และหน่วยการเรียนรู้การสอน เน้นตามหลักสูตรที่สอดคล้องตามบริบท (อติพร เกิดเรือง, 2021) และบูรณาการกับการเรียนการสอนที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์แก่นักเรียน รวมทั้งให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างทั่วถึง ได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองนอกเหนือจากวิชาที่ได้ทำการเรียนการสอนเมื่อนักเรียนได้รับความรู้ (อรุณทัย วรรณถาวร, 2021)ความเข้าใจจากสิ่งที่คุณครูได้ทำการการสอนผ่านสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" นักเรียนมีความสนใจ และได้รับผลประโยชน์จากการเรียนการสอนในครั้งนี้ ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น (จุฑาภรณ์ ภารพ, 2021)

จากเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยที่จะศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจในการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" เรื่อง การปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพระขาว (ประชาชนุเคราะห์) เพื่อเป็นประโยชน์และแนวทางในการจัดการเรียนการสอนโดยนำเทคโนโลยีหรือสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับรายวิชาที่ต้องการสอน และให้เหมาะสมตามความต้องการของนักเรียน ซึ่งจะ

ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจจึงส่งผลให้การเรียนรู้ของนักเรียนดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดดังนั้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการบริหารการเรียนการสอน ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและหลัง การใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" เรื่อง การปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์)
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีผลต่อการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" เรื่อง การปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพระขาว(ประชานุเคราะห์)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม แก่ นักเรียน อีกทั้งยังสามารถช่วยแก้ปัญหาให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นและมีประสิทธิภาพ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5 โรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์) จำนวน 60 คน

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพระขาว(ประชานุเคราะห์) จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหาร การศึกษา จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ ประกอบด้วย (1) สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" (2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง การปฏิบัติ

ตนตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม เป็นแบบทดสอบปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 10 ข้อ และ (3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" ได้แก่

1. แบบประเมินคุณภาพสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" ไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อประเมินความเหมาะสมในการจัดการเรียนการสอน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา ด้านภาพ ภาษา และเสียง ด้านตัวอักษรและสี และด้านจัดการนำเสนอ

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง การปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ตอบถูกได้ 1 คะแนน ตอบผิดได้ 0 คะแนน จำนวน 10 ข้อ

3. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา ด้านการนำเสนอเนื้อหา และ ด้านระบบการจัดการของ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ"

3. การดำเนินการทดลองและการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ 1. เลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 30 คน 2. ทดสอบก่อนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง การปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม 3. ดำเนินการสอนโดยการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" ที่ผ่านการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง 4. ทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้ผ่านโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง การปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแบบทดสอบข้อคำถามฉบับเดียวกันกับแบบทดสอบก่อนเรียน 5. หลังจากทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้แล้ว ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ"

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ของความเหมาะสมในการจัดการเรียนการสอน ด้วยสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

2. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ โดยการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยคำนวณจากสูตรการทดสอบค่าที (Dependent samples t-test)

3. วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ"

ตัวอย่างต้นแบบสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" แสดงดังภาพที่ 1 ตามลำดับ ประกอบด้วย 1. หน้าหลัก 2. การเรียนแบบ ON-AIR ด้วย DLTV 3. คลังสื่อของ OBEC contentcenter 4. เนื้อหาและสื่อการเรียนการสอน 5. กล่องรับสัญญาณดาวเทียม, โซล่าเซลล์ และเราเตอร์ที่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้

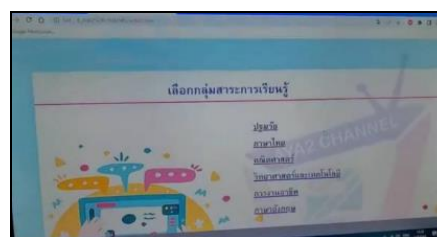
1. หน้าหลัก

2. การเรียนแบบ ON-AIR ด้วย DLTV

3. คลังสื่อของ OBEC contentcenter ประกอบด้วย หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ วิดีโอ รูปภาพ และ เสียง

4. เนื้อหาและสื่อการเรียนการสอน ทุกกลุ่มสาระวิชาในระดับชั้นอนุบาล - มัธยมปลาย

5. กล่องรับสัญญาณดาวเทียม, โซล่าเซลล์ และเราเตอร์ที่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้

ภาพที่ 1: ต้นแบบสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ"

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและหลัง การใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพระขาว (ประชานุเคราะห์)

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง การปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม ด้วยสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัล อัจฉริยะ" ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้

การทดสอบของกลุ่มตัวอย่าง	<i>n</i>	คะแนน เต็ม	$\bar{x}$	<i>S.D.</i>	<i>t</i>	<i>p</i> - value
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา วิทยาศาสตร์ก่อนได้รับการ จัดการเรียนรู้	13	10	3.46	0.78	28.69	.000*
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา วิทยาศาสตร์หลังได้รับการ จัดการเรียนรู้	13	10	9.23	0.73		

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง การปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม ด้วยสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีผลต่อการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" เรื่อง การปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพระขาว(ประชานุเคราะห์)

ตารางที่ 2 แสดงการศึกษาค่าความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ"

ความพึงพอใจ ในการใช้สื่อเครือข่ายสังคม ออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัล อัจฉริยะ"	$\bar{x}$	<i>S.D.</i>	ระดับความพึง พอใจ	ลำดับที่
ด้านเนื้อหา	4.29	0.58	มาก	3
ด้านการนำเสนอเนื้อหา	4.37	0.45	มาก	2
ด้านระบบการจัดการของตู้	4.49	0.38	มาก	1

เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ				
รวม	4.38	0.47	มาก	-

จากตารางที่ 2 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" โดยภาพรวมนักเรียนพึงพอใจมาก ($\bar{x} = 4.38$), ($S.D. = 0.47$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจมากเรียงตามลำดับ คือ ด้านระบบการจัดการของ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" ($\bar{x} = 4.49$), ($S.D. = 0.38$) ด้านการนำเสนอเนื้อหา ($\bar{x} = 4.37$), ($S.D. = 0.45$) และ ด้านเนื้อหา ($\bar{x} = 4.29$), ($S.D. = 0.58$) เป็นลำดับสุดท้าย

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง การปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม ด้วยสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 1 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ไปบูรณาการกับการเรียนการสอนที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์แก่นักเรียนซึ่งสอดคล้องกับ (สกล โกมลศรี, เจริญวิทย์ สมพงษ์ธรรม, อำไพ สวัสดิ์ราช, & ประสิทธิ์ นิม จินดา, 2021) รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างทั่วถึง ซึ่งวิธีการนี้จะช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจและตั้งใจที่จะเรียนรู้มากขึ้น จึงทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น เกิดแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองให้ได้คะแนนสูงขึ้น อีกทั้งยังช่วยแก้ปัญหาให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นและมีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับ (ชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน, 2022)

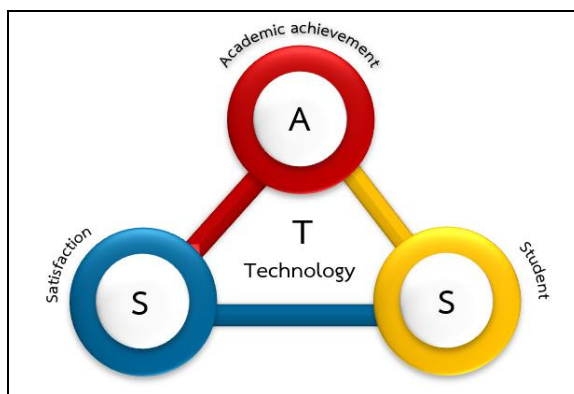
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" โดยภาพรวมนักเรียนพึงพอใจมาก ($\bar{x} = 4.38$), ($S.D. = 0.47$) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 2 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจมาก ตามลำดับ คือ ด้านระบบการจัดการของ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" ด้านการนำเสนอเนื้อหา และด้านเนื้อหา เป็นลำดับสุดท้าย โดยนักเรียนมีความรู้สึกว่าเป็นวิธีการสอนที่มี (อัษฎา พลอยโสภณ, 2022) ความสนุกสนาน น่าสนใจ และเหมาะที่จะใช้กับผู้เรียนและทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ (ณฐาพัชร วรพงศ์พัชร, สุริยะ วชิรวงศ์ไพศาลและพงษ์ศักดิ์ ผกามาศ, 2564) และสามารถค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองได้นอกเหนือจากวิชาที่คุณครูได้ทำการสอน โดยใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" ทำให้บรรยากาศในการเรียนดีขึ้น และเมื่อนักเรียนมีความรู้สึกชอบเรียนวิชาสังคมศึกษา สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัล

อัจฉริยะ" นี้ ก็จะเป็นสื่อการสอนที่สำคัญและสามารถนำไปใช้หรือบูรณาการกับรายวิชาอื่นๆ ได้ (ชัชวาล พุทธิโนมชัย, 2021)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการวิจัยทำให้เกิดองค์ความรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรม เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยหลักการ A-S-S-T Model ดังแผนภาพ

A-Academic achievement: ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ ประสบผลสำเร็จอันเกิดจากการ เรียนรู้ของนักเรียนและการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครู ซึ่งอาจได้มาจากผลการทดสอบของครูผู้สอน การสังเกตพฤติกรรม จากผลงานที่ครูกำหนดให้ทำ

S-Satisfaction: ความพอใจ เป็นความรู้สึกที่ดีหรือทัศนคติที่ดี ที่เกิดจากการได้รับการ ตอบสนองตามที่ตนต้องการ ก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งนั้น

S-Student: นักเรียนมีส่วนร่วมในเลือกรูปแบบการจัดการเรียนการสอน เลือกในสิ่งที่ตน ต้องการ และถนัด โดยการเรียนการสอนนั้นจะยึดนักเรียนเป็นสำคัญ

T-Technology: การนำเทคโนโลยี มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงเป็นสื่อการสอน เพื่อเป็นประโยชน์และมีประสิทธิภาพต่อตัวผู้เรียน

บทสรุป

จากผลการวิจัยการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจในการใช้สื่อเครือข่าย สังคมออนไลน์ "คู่มือเทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" เรื่อง การปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม ของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพระขาว(ประชานุเคราะห์) สรุปได้ว่านักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาสูงกว่าก่อนเรียน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ที่วางไว้

ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีผลต่อการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" เรื่อง การปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพระขาว(ประชานุเคราะห์) ด้านระบบการจัดการของ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" นักเรียนมีความพึงพอใจมาก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" ควรมีมากกว่า 1 ชั้น เพื่อให้ นักเรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องรอให้เพื่อนค้นคว้าจนเสร็จเรียบร้อยตนถึงจะสามารถค้นคว้าต่อได้

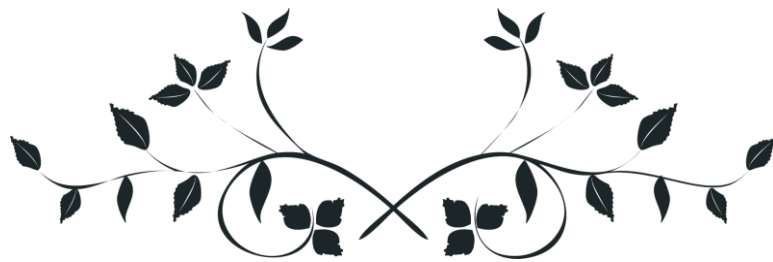
2. ควรชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ในการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ "ตู้เทคโนโลยีดิจิทัลอัจฉริยะ" เพื่อให้ นักเรียนสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องและไม่เกิดปัญหา

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐฐา พรสุโพธิ์, เพชรรัตน์ โนจา, & กฤตพร ศักดิ์คงนันทกุล. (2021). กระบวนการเคลื่อนไหวของ ประชาชนในยุคดิจิทัล. *วารสารสันติสุขปริทรรศน์*. 2(1): 12-23.
- อดิพร เกิดเรือง. (2021). การส่งเสริมความฉลาดทางดิจิทัลของสังคมไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ปริทัศน์*. 8(2): 1-12.
- ตฤณ ทวีธารานนท์. (2020). บทบาทของโซเชียลมีเดียในการลงโทษทางสังคม. *Journal of Digital Business and Social Sciences*. 6(2): 183-200.
- อรุณทัย วรรณถาวร. (2021). ขาดความพร้อมรณนากับการศึกษาระบบอัลกอริทึมในสื่อสังคมออนไลน์. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์*. 9(3): 1-14.
- จุฑาภรณ์ ภารพ. (2021). การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยสงขลา. *Journal of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University*. 40(1): 21-34.
- สกล โกมลศรี, เจริญวิชัย สมพงษ์ธรรม, อำไพ สวัสดิราช, & ประสิทธิ์ นิมจินดา. (2021). การศึกษา ผล จัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี(งานประดิษฐ์)เรื่องงานประดิษฐ์แสน สนุก โดยใช้ชุดฝึกทักษะประกอบการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 2. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*. 6(2): 239-250.
- ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน. (2022). การจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริม ความเป็นนวัตกรรมและผลงานสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน. *วารสารมนุษยสังคมสาร(มสส.) คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*. 20(2): 89-110.

- อัษฎา พลอยโสภณ. (2022). การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้วิชาจิตวิทยาเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยใช้กระบวนการแบบเพื่อนช่วยเพื่อนบนเครือข่ายสังคมออนไลน์. *วารสารราชนครินทร์* 19(1): 1-7.
- ซ์ชวาล พุทโธน์มชัย. (2021). การสร้างและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่อมัลติมีเดียบูรณาการร่วมกับเครือข่ายสังคมออนไลน์. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.* 9(1): 215-225.
- ณฐาพัชร์ วรพงศ์พัชร, สุริยะ วชิรวงศ์ไพศาลและพงษ์ศักดิ์ ผกามาศ. (2564). การพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลรายวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานสำหรับผู้เรียนระดับปริญญาตรีคณะบริหารธุรกิจ. *วารสารศิลปศาสตร์และอุตสาหกรรมบริการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.* 4(2): 427-442.

ผลการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4
สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ

Effect Learning Management According to Brahma Vihāra 4 for 3rd Year
Students English Language Teaching Program

¹ธนกฤต รชตะศิริกุล

Thanakit Ratchatasirakul

²พระวิทยา ขนชัยภูมิ

PharWitthaya Khonchaiyaphum

สถาบันพัฒนาพระวิทยากร, วัดสระเกศ

Institute of Trainer Monk Development, Wat Saket

¹Corresponding Author, Email: wittamcu1990@hotmail.com

Received December 2, 2022; Revised December 30, 2022; Accepted: December 31, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนิสิตชั้นปีที่ 3 ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้วิชาการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 และแบบสอบถามความพึงพอใจของนิสิตหลังการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และการทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test dependent)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 มีความพึงพอใจมากที่สุด

คำสำคัญ: ผลการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน; หลักพรหมวิหาร 4; สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ

ABSTRACT

This research aims to 1) Compare academic achievement before and after Learning management according to Brahma Vihāra 4 for 3rd year Students English Language Teaching Program 2) To study the satisfaction of Learning management according to Brahma Vihāra 4 for 3rd year Students English Language Teaching Program The sample used in the research for 3rd year Students English Language Teaching Program who are studying in the first semester of the academic year 2022 Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University 15 people

The tools used in the research consisted of a learning management plan to Brahma Vihāra 4 Learning Management Achievement Test in Classroom to Brahma Vihāra 4 and Student satisfaction questionnaire after classroom learning management to Brahma Vihāra 4 The statistics used in the data analysis were mean, standard deviation (S.D), and t-test dependent.

The results showed that:

1. Achievement according to the plan Learning management according to Brahma Vihāra 4 for 3rd year Students English Language Teaching Program had a statistically significantly higher learning achievement after school than before at .05 level

2. 3rd year student in English Language Teaching Program, Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University to Learning management according to Brahma Vihāra 4 had the highest satisfaction.

Keywords: effect Learning management according; Brahma Vihāra 4; English language teaching program

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคแห่งการติดต่อสื่อสารในโลกออนไลน์ที่เกิดจากปัจจัยต่างๆ อันมีผลกระทบต่อสังคมไทย ได้แก่ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามวิวัฒนาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงปัจจุบัน อย่างก้าวกระโดด เป็นปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อแรงผลักดันเป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการบริหารจัดการในการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการเรียนในยุคปัจจุบัน ซึ่งในศตวรรษที่ 21 หลายประเทศให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนในชาติให้มีศักยภาพในการแข่งขันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ คือ การพัฒนาศักยภาพของระบบการศึกษาเพื่อส่งเสริม นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของระบบเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21 ระบบ การศึกษา เช่น สิงคโปร์ เกาหลีใต้ ได้พัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เน้นให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างสรรค์ นวัตกรรม และเพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน หลายประเทศจึงได้ปรับเปลี่ยนการ พัฒนาประเทศมาเน้นการพัฒนาคนในชาติของตน รวมถึงการปรับทิศทางการจัดการศึกษาที่เน้น กระบวนการเรียนรู้มากกว่าความรู้เพื่อส่งเสริมคนในชาติให้มีความคิดสร้างสรรค์ (บัวพิศ ภักดีวุฒิ, 2558) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้สำคัญกว่าความรู้ สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีสมรรถนะ สำคัญต่อความสามารถด้านการคิด ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ คิด สังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือ สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม นอกจากนี้แล้วยัง สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2544 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการคิดเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความคิดสร้างสรรค์เพราะ ความคิดสร้างสรรค์เป็นทักษะขั้นสูงสามารถช่วยให้นักเรียนมีความสุขสมบูรณ์มากขึ้นในทุกๆ ด้าน เนื่องจากความคิดสร้างสรรค์เป็นปัจจัยที่จำเป็นในการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของประเทศ

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ถือเป็นการเตรียมความพร้อมที่ก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ในยุคที่ สังคมโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรับมือเพื่อการจัดกิจกรรมเรียนรู้ในชั้น เรียนให้ทัน การเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ส่งผลให้ผู้นำของประเทศไทยได้ประกาศนโยบายการขับเคลื่อน ประเทศเป็นยุค “ไทยแลนด์ 4.0” ซึ่งนโยบายดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการ จัดการศึกษาของไทยที่จะต้องเปลี่ยนโฉมหน้าเพื่อรับมือและสอดคล้องกับนโยบายหลักของประเทศ เช่นเดียวกันด้วยจากโจทย์ปัญหาทางการศึกษาที่ท้าทายอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการ เรียนรู้เพื่อตอบสนองต่อการก้าวหน้าสู่ศตวรรษที่ 21 ในปัจจุบันจำเป็นที่จะต้องพัฒนาให้เยาวชนของ ประเทศเติบโตขึ้นมาด้วยการเป็นคนที่ทั้งเก่ง ดี และมีความสุข ทั้งยังจะต้องสร้างให้เยาวชนไทย

สามารถยืนอยู่บนโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้อย่างมีความสุขและปลอดภัย สามารถเป็นพลเมืองไทย พลเมืองอาเซียนตลอดจนเป็นพลเมืองโลกที่มีคุณภาพ ซึ่งวิธีในการจัดการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องตอบโจทย์ในการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ และ Active Learning น่าจะเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถตอบโจทย์แห่งการก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 โลกแห่งการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี (กมล โพธิเย็น, 2564) และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นการออกแบบการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนพัฒนาสมรรถนะที่สำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เพราะฉะนั้นแนวทางการเรียนรู้ต้องส่งเสริมผู้เรียนพัฒนาความสามารถของตนเอง ผู้สอนจึงต้องการออกแบบการเรียนรู้และการใช้สื่อการสอนที่หลากหลายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพมาตรฐานการเรียนรู้หรือตัวชี้วัดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนปัญหาการเรียนรู้การสอนในปัจจุบัน คือ ผู้สอนส่วนใหญ่สอนแบบบรรยายเนื้อหาตามหนังสือ ขาดเทคนิคและวิธีการสอนแบบใหม่ๆ ทำให้เด็กนักเรียนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น หรือฝึกแก้ปัญหาในห้องเรียนและทำให้ไม่มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เพราะไม่สามารถเข้าใจ เนื้อหาวิชาที่หลากหลาย และเนื้อหาสาระบางอย่างก็ไม่สามารถนำมาประยุกต์ในชีวิตประจำวัน ครูผู้สอนจึงต้องปรับเปลี่ยน รูปแบบ เทคนิค วิธีการเรียนการสอนใหม่ ให้ทันกับยุคสมัย และจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการพัฒนาทั้งความคิด ความถนัด ความสนใจของแต่ละคน ครูต้องสอนวิธีแสวงหาความรู้มากกว่าสอนตัวความรู้ สอนการคิดมากกว่าสอนให้ท่องจำ เน้นผู้เรียนมากกว่าเน้นเนื้อหาวิชา อันเป็นทักษะสำคัญของบุคคลในยุคศตวรรษที่ 21

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2551 มาตรา 24 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา การส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ และจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ กล่าวคือ การจัดการกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการนำไปใช้ในชีวิตจริงสามารถนำไปปฏิบัติและประยุกต์ใช้ได้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม

ในการปฏิบัติจริง ได้พัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ ศึกษาค้นคว้า ทดลอง และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความถนัด ความสนใจด้วยกระบวนการและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งในและนอกห้องเรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน สังคม ดังนั้นการจัดกิจกรรมในชั้นเรียนจึงต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้ 1) เป็นการเรียนรู้ที่เน้นพัฒนาเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน 2) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียนโดยลงมือกระทำมากกว่าที่นั่งฟังเพียงอย่างเดียว 3) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม 4) ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดระดับสูงในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลรวมทั้งการแสดงความคิดเห็นได้อย่างรวดเร็ว เพราะว่า การจัดการเรียนรู้ไม่ใช่เป็นเพียงการถ่ายทอดเนื้อหาวิชา โดยใช้วิธีการบอกให้จดจำและนำไปท่องจำเพื่อการสอบเท่านั้น แต่การจัดการเรียนรู้เป็นศาสตร์อย่างหนึ่งซึ่งมีความหมายที่ลึกซึ้งกว่านั้น กล่าวคือ วิธีการใดก็ตามที่ผู้สอนนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยดยอาศัยประสบการณ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม (วิชย ประสิทธิภูมิเวช. 2542)

การรู้จักผู้เรียนถือเป็นสิ่งแรกที่คุณครูต้องสามารถวิเคราะห์ศักยภาพผู้เรียนได้ว่าเป็นอย่างไร มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้อย่างไรมากน้อยเพียงใด ดังนี้ กลุ่มสติปัญญาค่อนข้างอ่อน/เรียนรู้ช้า กลุ่มนี้สามารถเรียนรู้ได้ต่อเมื่อได้รับการช่วยเหลือหรือสอนจากครูอย่างค่อยเป็นค่อยไป จึงจะเรียนรู้สำเร็จ เป้าหมายการเรียนรู้เพียงช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องเป็นภาระแก่ผู้อื่นในการดำรงชีวิต กลุ่มสติปัญญปานกลาง กลุ่มนี้มีความสามารถในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง แต่ต้องได้รับคำชี้แนะ รูปแบบวิธีการ จากครูผู้สอน ภายใต้การให้กำลังใจการเรียนรู้จึงจะประสบผลสำเร็จ ความต้องการเรียนรู้เพื่อประยุกต์ใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและเอื้อแก่ผู้อื่นรอบข้างได้ และกลุ่มสติปัญญาสูง กลุ่มนี้เป็นความหวังของสังคมประเทศชาติในการช่วยให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพในอนาคต กลุ่มนี้มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยต่อยอดจากการเรียนรู้จากครู แต่ต้องการความเป็นอิสระในการเรียนรู้ การใช้ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ จินตนาการ ฉะนั้นจึงต้องการโอกาสและการให้ความสะดวกในการเรียนรู้อย่างหลากหลายรูปแบบไม่มีขีดจำกัด กลุ่มนี้มีเป้าหมายการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดประโยชน์กับตนเองแล้ว ยังเพื่อผู้อื่นประเทศชาติตลอดจนสิ่งแวดล้อม ใช้องค์ความรู้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นความหวังของทุกสังคม ซึ่งหากการวางแผนและเตรียมจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนต้องมีความรู้ความสามารถในการวางแผนการจัดการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนกล่าวคือเป็นการสร้างองค์ความรู้ (Trans Formational Approach) หรือ (Constructionist) โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านสื่อ (Media) นวัตกรรม(Innovation) และเทคโนโลยี (Technology) การเรียนรู้จะเน้นการเรียนรู้ด้วยตัวผู้เรียนเอง ภายใต้การอำนวยความสะดวกของครูผ่านสื่อและนวัตกรรม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมมากขึ้นโดยเฉพาะผู้เรียนที่มีศักยภาพสูงเพื่อเป็นที่พึงของสังคมให้มีโอกาสเรียนรู้เต็มศักยภาพ โดยรูปแบบที่พัฒนาเน้นการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสู่สังคม 4.0

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ตามหลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบด้วย 1) เมตตา คือความรักใคร่ ความปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข 2) กรุณา คือความสงสารคิดจะช่วยเขาพ้นทุกข์ 3) มุทิตา คือ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีประสบความสำเร็จต่างๆ และ 4) อุเบกขา คือการวางเฉยหรือทำตัวเป็นกลาง ไม่เข้าเต็มในความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องของผู้อื่น ซึ่งในกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่จะส่งผลในการพัฒนานักเรียนให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของการจัดการเรียนรู้ตามหลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นเสมือนพรหมหรือธรรมเครื่องเป็นอยู่ของพรหมหรือผู้ใหญ่ที่เสมือน نرمโพธิ์ร่มไทร ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างแท้จริง (เกรียงไกร จันทะแจ่ม, 2559) และพระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตวณฺโณ), 2547) ได้กล่าวถึงพรหมวิหาร ๔ ในหนังสือการพัฒนาจิต สรุปความได้ว่า พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมสำหรับมนุษยผู้มีจิตใจประเสริฐทุกคน เป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ เป็นธรรมสำหรับบิดามารดา เป็นธรรมสำหรับพระพรหม เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา และเป็นกรรมฐาน การเจริญหรือการบำเพ็ญพรหมวิหาร 4 แม้ในกรณีที่ผู้ปฏิบัติไม่อาจบรรลุถึงขั้นอัปนาสมาธิหรือขั้นฌาน ก็สามารถนำความสุข ความสงบมาให้แก่ผู้บำเพ็ญได้มาก รวมทั้งทำสังคมส่วนรวมให้สงบสุขด้วย

จากความสำคัญและความเป็นมาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ เพื่อให้มนิสิตเกิดความรู้ ทักษะ กระบวนการ และการนำความรู้ไปประยุกต์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นั้นในชั้นเรียน ทั้งนี้การเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการเรียนรู้นั้นอย่างจริงจัง (actively involved) คือกระบวนการเรียนการสอนที่ให้นิสิตได้ฝึกทำและคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและส่งเสริมศักยภาพของตนเองต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ
- 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นิสิตที่กำลังศึกษาอยู่ ชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา 2565 ภาคเรียนที่ 1 ซึ่งมีประชากรนิสิต จำนวน 15 รูป/คน ที่กำลังเรียนอยู่ในรายวิชาการจัดการในชั้นเรียน หลังจากนั้นผู้วิจัยดำเนินการสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้ 1) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ผู้วิจัยดำเนินการสร้าง ดังนี้ (1) ศึกษา

เกี่ยวกับเอกสาร มกอ.3 รายวิชาการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 (2) ศึกษาเกี่ยวกับเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและลักษณะการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ (3) ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน (4) ตรวจสอบคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 หลังจากนั้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องในด้านเนื้อหา (5) ทำการตรวจสอบและวิเคราะห์คุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 มาปรับปรุงและแก้ไขให้ถูกต้องตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ (6) สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนโดยเน้นให้ตรงกับจุดประสงค์ สาระการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนการสอน และ (7) จัดพิมพ์เล่มสำเร็จรูปและนำไปใช้กับกลุ่มประชากร 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ (1) ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการสร้างแบบทดสอบการเขียนข้อสอบจากหนังสือเทคนิค การวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ และเอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้อง (2) ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาและผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ในชั้นเรียนที่คาดหวังจากคำอธิบายรายวิชาของวิชาการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน (3) สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ ปรนัยชนิด 4 ตัวเลือก เป็นจำนวน 40 ข้อ (4) จากนั้นนำเครื่องมือที่ได้ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพความตรงด้านเนื้อหา (content validity) ของข้อกระทงคำถามแล้วหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (the Index of Item-objective congruence: IOC) โดยเลือกที่มีค่าความตรงด้านเนื้อหาระหว่าง 0.67 ถึง 1.00 (5) วิเคราะห์คุณภาพและประสิทธิภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ปรับปรุงและแก้ไข (6) นำไปใช้ในการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังกิจกรรมการเรียนรู้กับกลุ่มประชากร 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนิสิตหลังการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ (1) ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดหลักการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจจากหนังสือและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสอบถาม (2) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาเป็นโครงสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจตามเนื้อหาที่กำหนดมาให้ (3) สร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนิสิตตามโครงสร้างและความหมายที่ได้กำหนดเป็นแบบไว้ (4) ตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามความพึงพอใจ โดยนำแบบสอบถามความพึงพอใจที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพ และนำคะแนนที่ได้มาหาค่า IOC (5) นำแบบสอบถามที่แก้ไขสมบูรณ์แล้วไปสอบถามความพึงพอใจของนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษซึ่งเป็นกลุ่มประชากร

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือประกอบด้วยเครื่องมือ 3 ลักษณะ ดังต่อไปนี้ 1) การตรวจสอบคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน มีขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพ การทดลองแบบกลุ่มตัวอย่างโดยการนำแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนำมาทำการปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว ไปทดลองใช้กับนิสิตกลุ่มประชากรคือนิสิตที่กำลังศึกษาอยู่ ชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2565 ภาคเรียนที่ 1 ซึ่งมีประชากรนิสิต จำนวน 15 รูป/คน โดยให้นิสิตได้ลงมือทำกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 โดยใช้ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 2) การตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 มีขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพ ดังนี้ (1) นำแบบวัดผลสัมฤทธิ์เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อให้ตรวจสอบความตรงของเนื้อหาการเรียนรู้สอดคล้องตามจุดประสงค์ และคำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยที่สอดคล้องกับคำถาม (2) นำผลการประเมินมาวิเคราะห์หาค่าความสอดคล้องโดยเลือกข้อสอบที่อยู่ในเกณฑ์มีความเที่ยงตรงของเนื้อหา ที่มีค่า IOC ตั้งแต่ .50 ขึ้นไปแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญอีกครั้ง (3) นำผลสอบมาวิเคราะห์หาคุณภาพของแบบทดสอบโดยนำแบบทดสอบที่ตรวจแล้วมาให้คะแนน โดยข้อที่ถูกให้ 1 คะแนน และข้อที่ผิดให้ 0 คะแนน เมื่อตรวจสอบและรวมคะแนน แล้วนำคะแนนมาหาค่าความยาก (P) อยู่ที่ .40-.60 และค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ที่ .25-.49 (4) จัดพิมพ์แบบทดสอบฉบับสมบูรณ์จำนวน 40 ข้อ (5) นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ จำนวน 40 ข้อ ไปใช้ในการวิจัยวัดผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ของนิสิตที่เป็นกลุ่มประชากร 3) การตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามความพึงพอใจของนิสิตหลังจากเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 มีขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพ ดังนี้ (1) สร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนิสิตตามโครงสร้างและประเด็นที่กำหนดไว้ (2) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ตรวจสอบคุณภาพ พิจารณาการใช้ภาษาถูกต้องชัดเจน ไม่คลุมเครือ และจำนวนข้อของแบบสอบถามเหมาะสมเพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ที่มีค่าตั้งแต่ .50 ขึ้นไป (3) เมื่อปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว นำไปใช้กับนิสิตกลุ่มประชากร จำนวน 15 ฉบับ หลังจากนั้นนำแบบสอบถามทั้งหมดมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปผลและเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ แสดงในตารางที่ 1-2 ดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ผู้วิจัยได้นำผลคะแนนทดสอบก่อนเรียน หลังเรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอน

ภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยใช้สูตร t-Test Dependent ดังปรากฏในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนทดสอบก่อนและคะแนนทดสอบหลังการเรียนการสอนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กลุ่มทดลอง	N	$\bar{x}$	S.D	t	p
ก่อนเรียน	15	28.72	1.10	29.07	0.00
หลังเรียน	15	37.07	1.54		

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนทดสอบก่อนและคะแนนทดสอบหลังการเรียนการสอนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนอยู่ที่ ($\bar{x}$ =37.07, S.D.=1.54) สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน ($\bar{x}$ =28.72, S.D.=1.10)

2. ศึกษาความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตารางที่ 2 วิเคราะห์ความพึงพอใจของนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้

ความพึงพอใจ	เฉลี่ย ($\bar{x}$)	(S.D.)	แปลผล	ลำดับ
1. ด้านวัตถุประสงค์การเรียนรู้	4.57	0.57	มากที่สุด	4
2. ด้านเนื้อหา	4.63	0.48	มากที่สุด	2
3. ด้านการจัดการเรียนการสอน	4.61	0.48	มากที่สุด	3
4. ด้านสื่อการเรียนการสอน	4.53	0.58	มากที่สุด	5
5. ด้านการวัดผลประเมินผล	4.65	0.54	มากที่สุด	1
รวมทุกด้าน	4.62	0.54	มากที่สุด	

จากตารางที่ 2 ความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ =4.62,

S.D.=0.54) โดยแบ่งเป็นรายด้าน ดังนี้ ด้านวัตถุประสงค์การเรียนรู้ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ =4.57, S.D.=0.57) ด้านเนื้อหาภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.61, S.D.=0.48) ด้านสื่อการเรียนการสอนภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ =4.53, S.D.=0.58) และด้านการวัดและประเมินผลภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ =4.65, S.D.=0.54)

อภิปรายผลการวิจัย

1. นิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนอยู่ที่ ($\bar{x}$ =37.07, S.D.=1.54) สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน ($\bar{x}$ =28.72, S.D.=1.10) แสดงว่าหลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนโดยใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 นิสิตมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะว่า กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 ทำให้นิสิตมีแรงจูงใจในการเรียน มีวิธีการค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ลงมือปฏิบัติและค้นคว้าด้วยตนเอง รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จึงทำให้นิสิตมีผลสัมฤทธิ์ที่สูงขึ้นสอดคล้องกับ (ณปภา บุญศักดิ์, 2552) กล่าวว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ จำแนกตามวิธีการจัดการเรียนรู้ได้ 3 รูปแบบ ดังนี้ 1) การถ่ายทอดความรู้ (Transmission Approach) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ใช้กันมานาน เป้าหมายเพื่อสืบทอดความรู้ อารยะธรรม วัฒนธรรม ประเพณี ทักษะฝีมือ เพื่อให้คงอยู่ต่อไป ประกอบกับต้องการกำลังคนในระบบอุตสาหกรรมจึงเน้นความเก่ง คนเก่ง การถ่ายทอดใช้รูปแบบวิธีสอน (Teaching) การฝึกฝน (Train) การกล่อมเกล่าให้เกิดศรัทธาและเชื่อฟัง (Tame) ครูจะเป็นศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้ (Teacher Centered Development) สำนักไหน โรงเรียนไหน หรือครูคนไหนเก่ง นักเรียนจะหลังไหลไปเรียน เกิดการแข่งขันการเข้าเรียนในโรงเรียนดัง เป็นค่านิยมของสังคมมานาน 2) การสร้างองค์ความรู้ (Transformational Approach) หรือ (Constructionist) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่คาดหวังว่าจะยกระดับศักยภาพของประชาชนให้พึ่งพาตนเองได้ หลังจากที่พึ่งพาผู้อื่นโดยเฉพาะเจ้าของกิจการ รัฐบาล ฯลฯ นานาน จนเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจน การว่างงาน เกิดปัญหาสุขภาพ ฯลฯ โดยพยายามจะให้ผู้เรียนลดการเรียนรู้ที่ต้องพึ่งพาครู โรงเรียน หรือสถาบัน ไปสู่การพึ่งพาตนเองในการแสวงหาความรู้ โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านสื่อ(Media) นวัตกรรม(Innovation) และเทคโนโลยี(Technology) การเรียนรู้จะเน้นการเรียนรู้ด้วยตัวผู้เรียนเอง ภายใต้การอำนวยความสะดวกของครูผ่านสื่อและนวัตกรรม แต่อำนาจการจัดการยังเป็นอำนาจของครู แต่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทและส่วนร่วมมากขึ้น และ 3) การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่สู่ปัญญาภิวัตน์ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่หลากหลาย (Transactional Approach) ผลการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศและดิจิทัล

ทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์และวิถีชีวิตในศตวรรษที่ 21 เป็นอย่างยิ่งและรวดเร็ว ศักยภาพของประชาชนต้องได้รับการพัฒนาทักษะและวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ ในสังคมแห่งชีวະ คุณธรรม (Bio-Ethic) การศึกษาถึงเวลาต้องปรับเปลี่ยน มุมมอง วิธีคิด รูปแบบการให้การศึกษาแนว ใหม่ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนสู่ขีดจำกัดของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะผู้เรียนที่มี ศักยภาพสูงเพื่อเป็นที่พึงของสังคมให้มีโอกาสเรียนรู้เต็มศักยภาพ โดยรูปแบบที่พัฒนานั้นการใช้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีสู่สังคม 4.0 เมื่อนำไปประยุกต์ใช้กลับหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ทำให้ผู้เรียน เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แสดงความคิดเห็นระหว่างเพื่อนิสิตร่วมกัน ทำให้เกิดความ เข้าใจในเนื้อหามากขึ้น ครูผู้สอนจะมีบทบาทในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแนวความคิดในการตั้งคำถาม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ จึงทำให้เกิดความสนใจในการเรียน เนื่องจากการจัดกิจกรรมตาม หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย เมตตา เกิดความรักใคร่สามัคคีกัน มีจิตไมตรีต่อกัน และ แบ่งปันความรู้กันทั่วหน้า กรุณา มีกระบวนการคิดช่วยให้ผู้อื่นเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การ ทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อนช่วยเพื่อน มุทิตา ความยินดีต่อผู้อื่นเมื่อได้รับรางวัล แสดงความรักต่อกัน และ มีความเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป และอุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง พิจารณาเห็นด้วยปัญญา ชี้นำแ ละแนวทางให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ รู้หน้าที่ของตน โดยกระบวนการเรียนรู้ตามหลักธรรมพรหมวิหาร 4 จึงส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนทำให้เกิดความสนใจในการเรียน การทำกิจกรรมใน ห้องเรียน และมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังที่ (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2543) ให้ความหมายไว้ว่า ความเมตตา ความจริงใจ ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่มีเล่ห์ เหลี่ยม ดูได้จากสีหน้า ที่บ่งบอกคือ ยิ้มแย้มแจ่มใส และดูจากการกระทำที่มุ่งหวังให้ผู้อื่นมีดียิ่งๆ ขึ้น ไป กรุณา ความสงสาร ความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ร่วมโลก ยามเห็นผู้อื่นมีความลำบากก็ทน อยู่ไม่ได้ ต้องแสดงออกมาด้วยการเข้าช่วยเหลือจุน ด้วยความเต็มใจเสมอในทำนองสุขก็สุขด้วย นั้นเทียว มุทิตา ความชื่นชมยินดีในความสำเร็จสมหวังของผู้อื่น ไม่แสดงความอิจฉาริษยา ด้วยการ ทนดูทนเห็นคนที่เขาดีกว่าตัวไม่ได้ ดูได้จากการไปแสดงไมตรีจิตต่อบุคคลอื่น หรือชื่นชมต่อ ความสำเร็จของผู้อื่นโดยไม่ต้องบังคับใจ และอุเบกขา ความวางเฉยในเมื่อไม่อาจจะช่วยเหลือเขาได้ ไม่ทักถมซ้ำเติม และเมื่อผู้อื่นผิดพลาดหรือได้รับความวิบัติ ไม่แสดงอาการสมน้ำหน้าเมื่อเขาพลาด สอดคล้องกับแนวคิดของ ไพศาล หวังพานิช กล่าวถึงการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่าสามารถวัดผล ได้ แบบตามความมุ่งหมาย และลักษณะวิชาที่สอนดังนี้ 1) การวัดผลด้านการปฏิบัติ เป็นการ ตรวจสอบระดับความสามารถในการปฏิบัติหรือทักษะของผู้เรียน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้แสดง ความสามารถดังกล่าวในรูปแบบของการกระทำจริงเป็นผลงาน เช่น ข้อสอบภาคปฏิบัติ (Performance Test) 2) การวัดผลด้านเนื้อหา เป็นการตรวจสอบความสามารถที่เกี่ยวกับเนื้อหา อัน เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน รวมถึงพฤติกรรมความสามารถในด้านต่างๆ สามารถวัดผลได้ โดยใช้ “ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Achievement Test)” ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการ

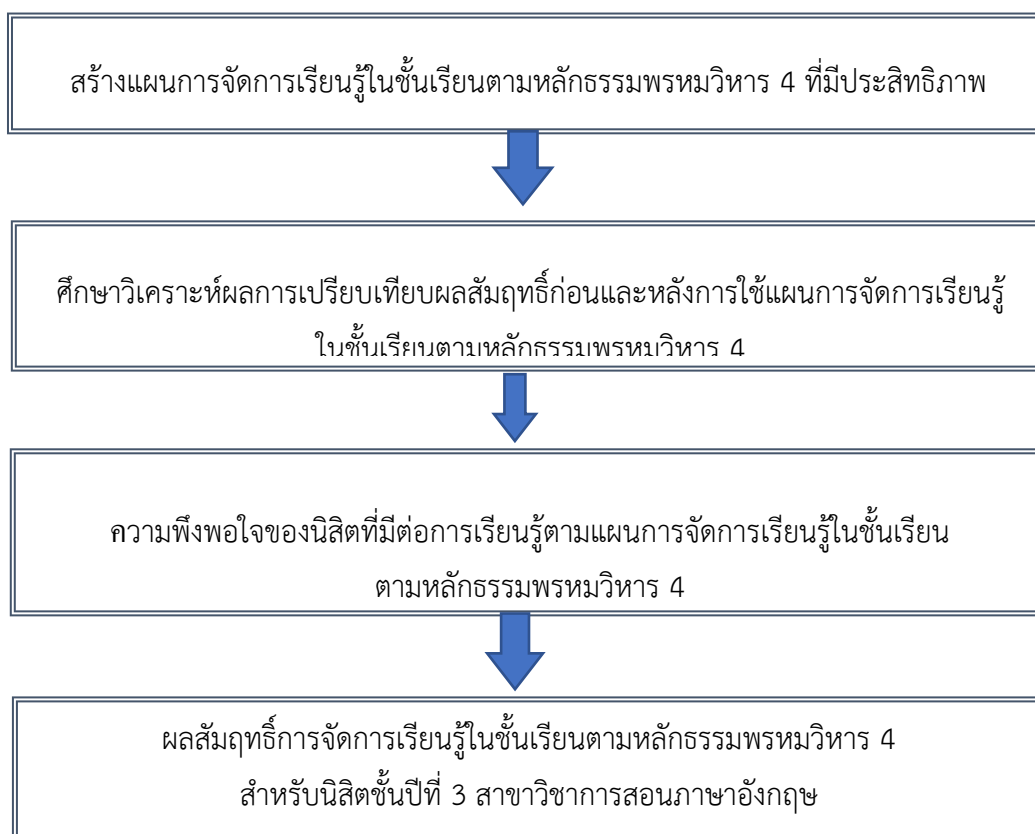
วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นการวัดผลด้านเนื้อหาเรื่องการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน โดยแบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นแบบทดสอบวัดพฤติกรรมการเรียนรู้ ความคิด ความเข้าใจ และการนำไปใช้สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ชัยญาดา โพนสิงห์, 2561) ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูโรงเรียนเทศบาล 4 (ฉลองรัตน์) อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า ครูจะต้องมีเมตตาคือความรักปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีกรุณา หมายถึงความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ หมายถึง พฤติกรรม หวังดีเมื่อมีผู้อื่นได้รับความทุกข์ร้อน ตกทุกข์ได้ยาก ก็รู้สึกสงสาร ห่วงใจไปตามเมื่อเห็นเขามีความทุกข์ มุทิตาหมายถึง ความรู้สึกชื่นชม เบิกบานใจและพลอยยินดีเมื่อบุคคลอื่นประสบผลสำเร็จด้วยความจริงใจ หลักอุเบกขา หมายถึง การวางท่าทีของจิตใจให้เป็นกลางต่อเหตุการณ์ต่างๆ เป็นคุณธรรมที่ทำให้ลดอคติ 4 คือ รัก ชัง หลง และกลัว และงานวิจัยของ (ลลิตา ธงภักดี, 2561) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครราชสีมาเพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ของผู้เรียนแห่งศตวรรษที่ 21 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ พบว่า ความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้และความสามารถในการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือของครูผู้สอนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และผลการเรียนรู้ของนักเรียนจากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือพบว่า นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนเพิ่มขึ้น คะแนนทักษะการทำงานร่วมกันหลังเรียนเพิ่มขึ้น และความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Huang-Yao Hong, Yu-Hui Chang and Chin SingChai, 2014) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมการทำงานร่วมกันและการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์โดยการสร้างความรู้ พบว่า นักเรียนมีการพัฒนาทางด้านความสามารถทางการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น โดยการทำกิจกรรมภาระงานร่วมกัน และพบว่าบรรยากาศสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีจะช่วยส่งเสริมความสร้างสรรค์ทางการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

2. นิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 มีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.62$, S.D.=0.54) ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 มุ่งเน้นให้นิสิตสามารถสร้างความสัมพันธ์กับความรู้ใหม่ที่ได้มาจากการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้นิสิตเกิดความสนุกสนานในการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล การลงมือปฏิบัติ และการจัดระบบข้อมูลที่มีความชัดเจน ซึ่งทักษะกระบวนการกลุ่มเป็นทักษะที่เกี่ยวกับวิธีดำเนินการต่างๆ ซึ่งอาจเป็นกระบวนการทางสติปัญญา เช่น กระบวนการสืบสวน แสวงหา ความรู้หรือกระบวนการคิดต่างๆ อาทิ การคิดวิเคราะห์การอุปนัย การนิรนัย การใช้เหตุผล การสืบสอบ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นต้น หรืออาจเป็นกระบวนการทางสังคม เช่น กระบวนการทำงานร่วมกัน เป็นต้น ปัจจุบันการศึกษาให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก เพราะถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำรงชีวิต รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนใน

ด้านทักษะกระบวนการทางสังคมได้แก่ รูปแบบการเรียนการสอน กระบวนการสืบสอบและแสวงหาความรู้เป็น กลุ่ม (Group Investigation Instructional Model) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Ronald A. Beghetto and James C. Kaufman, 2014) ได้ศึกษาเรื่อง บริบทห้องเรียนที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ พบว่า บรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนส่งผลกระทบต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งต้องใช้เวลาในการที่จะพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ดังนั้นจึงจำเป็นที่ครูจะต้องส่งเสริมสภาพบรรยากาศในห้องเรียนเพื่อให้นักเรียนสามารถพัฒนาศักยภาพความคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มที่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจะต้องมีความสอดคล้องกับนิสิตวิชาชีพครู วัตถุประสงค์การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน และการเขียนเป็นขั้นตอนอย่างเป็นระบบและวิธีการที่เหมาะสมให้มีความสอดคล้องกับหลักธรรมพรหมวิหาร 4 คือ วิเคราะห์ มคอ.3 วิชาการจัดการในชั้นเรียน เนื้อหาสาระของกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเป็นต้นแบบแนวทางในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักธรรมพรหมวิหาร 4 เป็นไปตามความต้องการของนิสิตอย่างมีคุณภาพ ดังขั้นตอนต่อไปนี้

บทสรุป

การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ให้มีประสิทธิภาพจะต้องเริ่มต้นด้วยการเขียนลำดับขั้นตอนและกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้เรียนและผู้สอน ที่ครูผู้สอนเป็นผู้กำหนดแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สู่จุดประสงค์การเรียนรู้ รวมถึงการวางแผนกระบวนการวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนการสอนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักพรหมวิหาร 4 เข้ามาช่วยเติมเต็มกระบวนการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น เช่น ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

- 1.1. ควรจัดทำสื่อที่หลากหลายในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจ
- 1.2. การนำเอารูปแบบกระบวนการศึกษาในครั้งนี้ ไปทำการศึกษากับเนื้อหาวิชาอื่นๆ และเป็นการสร้างแนวทางการเรียนรู้ให้กับนิสิตได้นำไปประยุกต์ในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

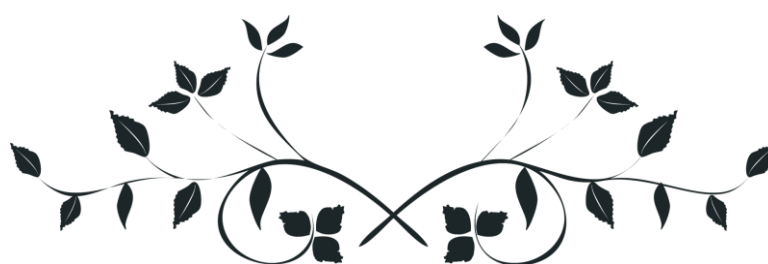
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการต่อยอดในการทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักพรหมวิหาร 4 โดยใช้วิธีการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของนิสิตให้สูงขึ้นไป และเป็นแนวทางในการให้นิสิตได้นำเอาความรู้ไปสร้างเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กมล โพธิเย็น. (2564). Active Learning: การเรียนรู้ตอบสนองการศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยศิลปากร: 37.
- ชญญาดา โพนสิงห์. (2561). ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู โรงเรียนเทศบาล 4 (ฉลองรัตน์) อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ณปภา บุญศักดิ์. (2552). การจัดการเรียนรู้และการสอน. [เอกสารอัดสำเนา]. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- บัวพิศ ภักดีวุฒิ. (2558). การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวังหลวงพิทยาสรรพ์จังหวัดหนองคาย โดยใช้ชุดฝึกทักษะพื้นฐานและชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามวงจรการปฏิบัติการคิด สร้างสรรค์ของ Plsek. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2543). *พระในบ้าน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลียงเชียง.
- พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). (2547). *การพัฒนาจิต*. พิมพ์ครั้งที่ 6. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
กุฎราชวิทยาลัย.
- เกรียงไกร จันทะแจ่ม. (2559). “การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ในโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชกิจจานุเบกษา. *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545*. [อินเทอร์เน็ต]. 2545 [เข้าถึงเมื่อ 5 เมษายน 2565]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.moe.go.th/backend/wp-content/uploads/2020/>
- วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์. (2542). *การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่ท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: เลิฟแอนด์ลิฟเพรส.
- ลลิตา ธงภักดี. (2561). “การพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครราชสีมาเพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ของผู้เรียนแห่งศตวรรษที่ 21 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ”. *วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (2018)*: มกราคม-เมษายน.
- Huang-Yao Hong, Yu-Hui Chang and Chin SingChai. (2014, May). Fostering a Collaborative and Creative Climate in a College Class through Idea-Centered Knowledge-Building. *An International Journal of the Learning Sciences*. 42(3).
- Ronald A. Beghetto and James C. Kaufman. (2014). *Nurturing Creativity in the Classroom*. Cambridge University Press.

ข้อเสนอเรื่องพระเจ้าในทัศนะของคังกรจารย์และสปิโนซ่า

An Approach of God in Sankara and Spinoza

มาตาจี วณิชยา ปรีอปรัก

Mata ji. Wanichaya Prueprak

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya university

Corresponding Author, Email: wanichayapr@gmail.com

Received August 29, 2022; Revised December 28, 2022; Accepted: December 31, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์แสดงทัศนะเรื่องพระเจ้าของคังกรจารย์และสปิโนซ่า ด้วยวิธีการศึกษาจากเอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ข้อเสนอทางอภิปรัชญาของคังกรจารย์และสปิโนซ่าเสนอว่าพระเจ้าเป็นความจริงหนึ่งเดียว แต่มีความต่างกันในเรื่องของวิญญูณที่เป็นอาตมันนั้นอยู่ในตัวบุคคล แต่ของสปิโนซ่าอยู่ภายนอก เขาแยกพระเจ้ายกกับสรรพสิ่งออกจากกัน การเข้าถึงพระเจ้าของคังกรจารย์จึงเป็นการสร้างความรู้จากภายใน ขณะที่สปิโนซ่ากล่าวถึงการหลุดพ้นว่ามาจากการอาศัยเจตจำนงของพระเจ้าที่อยู่ภายนอกช่วยทำให้เกิดการหลุดพ้นได้ ส่วนข้อเสนอทางจริยศาสตร์ คังกรจารย์กับสปิโนซ่าไม่สนใจศีลธรรมที่ต้องพึงพาสติปัญญาของมนุษย์เป็นผู้ตรวจสอบ เนื่องจากวิญญูณมีพันนาการ เพราะหาความรู้ที่ถูกต้องถึงธรรมชาติของพระเจ้าจึงทำให้เกิดมายา ฉะนั้น ทุกการกระทำของมนุษย์จึงไม่สามารถนำไปสู่ความหลุดพ้นหรือความบริสุทธิ์ที่แท้จริงได้ มีเพียงแต่พระเจ้าจะช่วยให้เกิดความรู้แจ้งได้

คำสำคัญ: พระเจ้า; คังกรจารย์; สปิโนซ่า

Abstract

This article has objective to show the concepts of God in Sankara and Spinoza. This article employed the documentary research methodology. In the research, it was found that in the same way, they talked that God is monism. It differently named Atman as an individual's inner self, but Spinoza called an objective

being. In Sangara thought, it's possible to know the Brahman with intuition. Spinoza talked that with the God will we get the Spirit of power, and that is important in order to be able to contain in the God. In Ethical approach, they didn't agree the moral judgments of human intelligence because souls are in bondage because they have an incorrect understanding of the nature of God, due to ignorance (avidya). So, everything made by humans didn't make them liberation and salvation. In the end, there is God made it.

Keywords: God; Sankara; Spinoza

บทนำ

การกล่าวถึง “พระเจ้า” นั้นเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางศาสนา กล่าวคือผู้ที่เชื่อว่ามีพระเจ้า เป็นการยอมรับว่ามีบางสิ่งอันเป็นสิ่งสูงสุดที่สร้างจักรวาลและออกแบบสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏอยู่นี้ ซึ่งแนวคิดนี้จะพบว่าถูกปฏิเสธโดยกลุ่มสรรพเทวนิยม (pantheism) ที่มองว่าพระเจ้ากับจักรวาลไม่ได้แยกจากกันแต่เป็นสิ่งเดียวกัน ซึ่งนำไปสู่การไม่เชื่อว่าพระเจ้าสร้างจักรวาลขึ้นมา ขณะที่ผู้ศรัทธาในศาสนาคริสต์มองว่า พระเจ้าเป็นสิ่งอมตะ สมบูรณ์พร้อมทุกอย่างทั้งอำนาจ ความรู้ และความดี (Paul Edwards, Arthur Pap, 1965) การเข้าใจว่าพระเจ้าเป็นส่วนหนึ่งของความศรัทธาทำให้เกิดการยอมรับความมีอยู่อย่างปฏิเสธไม่ได้ และความศรัทธานี้ได้ถูกอธิบายเรื่องพระเจ้านั้นว่าเกี่ยวข้องกับความมีอยู่ในมิติใด มิติหนึ่งไม่ว่าจะอยู่ในจักรวาลและนอกจักรวาลก็ตามที

ข้อเสนอถึงความมีอยู่ของพระเจ้านั้นจึงเริ่มต้นจากความเชื่อที่แตกต่างกัน เนื่องจากการตอบว่ามีพระเจ้าอยู่นั้นไม่ใช่แค่เพียงระบุแค่พระเจ้ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง แต่ต้องตอบให้ได้ว่าพระเจ้าเกี่ยวข้องกับจักรวาลและมนุษย์อย่างไร โดยที่นักคิดบางคนยืนยันว่า พระเจ้าสร้างจักรวาลและปฏิเสธความเชื่ออื่นๆ ที่มองว่าพระเจ้าเป็นเหตุที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ปาฏิหาริย์ กล่าวคือเมื่อใครก็ตาม มีการสวดอ้อนวอนขอพรจากพระเจ้า ก็จะมีผลตามคำสวดอ้อนวอนนั้น รวมถึงการเปิดเผยปาฏิหาริย์ต่างๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิล นักคิดกลุ่มนี้เรียกว่า เทพนิยม (deism) ที่ไม่เชื่อในปาฏิหาริย์ของพระเจ้า และปฏิเสธการดูถูกพระเจ้าว่าเต็มไปด้วยความผิดพลาด เพราะพระเจ้าสร้างสิ่งต่างๆ แล้วยังต้องแสดงปาฏิหาริย์เพื่อแก้ไขสิ่งที่สร้างนั้นอยู่ตลอดเวลา

ขณะที่ความคิดตรงข้ามของเทวนิยมคือกลุ่มที่อ้างว่าพระเจ้าได้สร้างจักรวาลขึ้นแต่แรก และยังต้องรับผิดชอบด้วยการสร้างปาฏิหาริย์ การให้ตามคำขอของผู้สวดมนต์อ้อนวอน และยังต้องเปิดเผยพระองค์เองให้กับเหล่าศาสดาต่างๆ อีกทั้งพระเจ้ายังมีความสนใจต่อเรื่องความดีความชั่วของมนุษย์ และการเข้ามาเกี่ยวข้องกับข้อเสนอทางศีลธรรมบางเรื่องผ่านศาสนา แนวคิดเรียกว่า เทวนิยม (Theism) ซึ่งแนวคิดแบบเทวนิยมจึงต้านเทวนิยมทางวัฒนธรรมในตะวันตกและยุโรป รวมถึงอเมริกา

ซึ่งต่อมาถูกนำเสนอในนามแนวคิดอไญยนิยม (agnosticism) เป็นแนวคิดที่เสนอให้เห็นว่าเป็นไปไม่ได้ที่มนุษย์จะเข้าใจได้ว่ามีพระเจ้าอยู่หรือไม่ ซึ่งแนวคิดนี้แตกต่างจากอเทวนิยม (atheism) ที่ปฏิเสธความมีอยู่ของพระเจ้าอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากอเทวนิยมไม่ได้สนใจจะตอบคำถามว่า “อะไรคือจุดกำเนิดชีวิต” หรือ “จักรวาลเริ่มต้นจากที่ไหน” แต่อไญยนิยมสนใจต่อคำถามที่ว่า “จักรวาลมีจุดกำเนิดหรือไม่ และถ้ามี จุดกำเนิดนั้นก็เกินกว่าที่มนุษย์จะรับรู้ได้” (Paul Edwards, Arthur Pap, 1965) การอธิบายถึงพระเจ้าว่ามีอยู่หรือไม่ได้นี้ แต่ก็ยังยืนยันได้ถึงความมีอยู่ของพระเจ้าได้ว่ามี แต่การยืนยันเป็นเรื่องที่เกินกว่าที่มนุษย์จะพิสูจน์ได้

ตามข้อเสนอของนักปรัชญาอย่างสปิโนซา (Spinoza) เสนอว่าพระเจ้าเป็นอมตะ เป็นอนันต์ มีอยู่ด้วยตัวเอง (Spinoza, 1992) และเป็นสสารัตถะ (substance) ที่เป็นพื้นฐานของสิ่งที่มีอยู่ (being) โดยจะพบว่าพระเจ้านั้นมีคุณลักษณะที่เป็นอนันต์จากข้อเสนอว่า อะไรก็ตามที่สามารถรับรู้ได้นั้นจะเชื่อมต่อไปถึงการมีอยู่ของสิ่งนั้นผ่านความคิด แต่หากมีบางสิ่งที่เรารับรู้ได้แล้วขยายออกไปได้ไม่สิ้นสุดอย่างพระเจ้ายิ่งสามารถยืนยันทางด้านเหตุผลได้อยู่ดี ซึ่งการที่พระเจ้าเป็นจริงนั้นล้วนเป็นข้ออ้างอิงความจริงทางภววิทยาไม่ใช่มาหาหรือเป็นสิ่งที่เราเข้าใจไม่ได้แต่อย่างใด (Melamed, Yitzhak Y., 2017) การยืนยันว่าพระเจ้านั้นยังคงเป็นสิ่งที่รับรู้ได้นั้นเป็นข้อเสนอเรื่องพระเจ้าที่ช่วยให้มนุษย์สามารถอ้างว่ารับรู้ถึงพระเจ้าได้

ขณะที่ข้อเสนอของสปิโนซานั้นจะเป็นการเสนอให้เข้าใจว่าพระเจ้านั้นมีอยู่ผ่านการยอมรับว่ามนุษย์มีศักยภาพที่เพียงพอในการรับรู้ถึงพระเจ้าได้ ขณะที่คังกรจารย์มองว่าการรับรู้ของมนุษย์อยู่ภายใต้โลกแห่งประสาทสัมผัสที่ปรากฏให้เห็นเท่านั้นซึ่งเทียบได้กับโลกมายา แต่จริงๆ แล้วพระเจ้าอยู่ในโลกที่เราไม่อาจรู้ได้ (James H. Cumming, 2022) โดยจะพบว่าพระเจ้าในทัศนะของตะวันออก มีคำเรียกว่า พรหมัน โดยพรหมันในความหมายของศาสนาฮินดูนั้นอ้างถึงคัมภีร์อุปนิษัทที่ตั้งคำถามว่า มีสิ่งที่เป็นทุกสิ่งในโลกหรือไม่ หรือไม่มีอะไรเลยนอกจากเปลี่ยนแปลง การเกิด การเติบโตและการตาย หรือมีบางสิ่งที่เป็นสื่อและอยู่เบื้องหลังโลกที่เปลี่ยนแปลงซึ่งมีลักษณะเดียวกับสิ่งที่เป็นอมตะ คำตอบต่อคำถามเหล่านี้มุ่งไปที่การอธิบายถึงสิ่งที่เรียกว่า “พรหมัน” ที่ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอมตะและอยู่เบื้องหลังโลก ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้มาจากการยอมรับโลกที่เปลี่ยนแปลงทำให้มีคนตั้งข้อสังเกตถึงความมีอยู่ของพรหมันว่า โลกที่เปลี่ยนแปลงได้ เรารับรู้ได้ แต่พรหมันที่ไม่มีความเปลี่ยนแปลงนั้นจะรับรู้ได้อย่างไร ซึ่งคำถามนี้โยงให้เห็นว่า แล้วอะไรคือความสัมพันธ์กันระหว่างโลกที่เปลี่ยนแปลงกับพรหมันที่ไม่เปลี่ยนแปลง แล้วพรหมันกับโลกเป็นความจริงที่แตกต่างกันหรือเป็นความจริงเดียวกัน ตามคัมภีร์อุปนิษัทได้เสนอว่าพรหมันเป็นความจริงที่ไม่เปลี่ยนแปลงและปรากฏอยู่ในโลกแห่งความเปลี่ยนแปลงได้ เช่นข้อความว่า “พรหมันสัมพันธ์กับธรรมชาติผ่านช่วงเวลาที่ไม่แสดงปรากฏขึ้นในชั่วพริบตา พรหมันสัมพันธ์กับมนุษย์เมื่อมองผ่านทางด้านจิตใจ การไม่เสื่อมสลายเป็น

ความจริง เช่นเดียวกับประกายไฟที่ลอยอยู่เหนือกองไฟที่ลุกโชติช่วง ยังคงเหลือสิ่งที่ไม่อาจทำลายได้ เป็นสิ่งที่อยู่ลึกสุดและส่งต่อความไม่เสื่อมสลายต่อไป” (Ramakrishna Puligandla, 2008)

พรหมันในข้อความนี้จึงมีอำนาจในตัวเอง เป็นความจริงที่ไม่เปลี่ยนแปลงและอยู่เบื้องหลังโลกที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งในคัมภีร์อุปนิษัตินี้ดูเหมือนว่าจะมีแนวคิดเกี่ยวกับความจริง 2 แบบคือ โลกที่เปลี่ยนแปลงและพรหมันที่ไม่เปลี่ยนแปลง แต่จริงๆ แล้วมุมมองดังกล่าวนั้นผิด เพราะพรหมันในอุปนิษัตินี้มีเพียงสิ่งเดียว แต่ที่มีความแตกต่างกันที่ปรากฏในโลกนั้นเป็นเพียงแต่ชื่อและรูปแบบเท่านั้น ขณะที่สารัตถะนั้นเป็นอันเดียวเท่านั้นที่จริงแท้มีลักษณะเป็นอมตะและไม่เสื่อมสลาย ตามความหมายที่ว่าเป็นของคังกรอาจารย์ที่มองว่า พระเจ้าเป็นหนึ่งเดียวเท่านั้นในฐานะเป็นความจริงสูงสุด ไม่ใช่ทั้งในฐานะผู้สร้าง ผู้รักษา หรือผู้รอบรู้ เพราะพระเจ้านั้นอยู่เหนือความสัมพันธ์ใดๆ ในโลก พระเจ้าเกี่ยวข้องกับโลกแห่งปรากฏการณ์ (the phenomenal world) เท่านั้น (Charles Hartshorne and William L. Reese, 1963) ซึ่งวิธีการพิจารณาพรหมันในฐานะของความเป็นพระเจ้าหนึ่งเดียวที่อยู่เหนือกว่าสิ่งอื่นๆ และแยกออกจากสิ่งอื่นจึงเป็นรูปแบบสรวรรพันตรเทวนิยม (panentheism) โดยรูปแบบการอธิบายความมีอยู่ของพระเจ้าที่อยู่เหนือทุกอย่างที่หลากหลายอันเป็นเพียงรูปแบบในโลกนี้เท่านั้น

จากข้อเสนอของนักคิดตะวันตกและตะวันออกเกี่ยวกับเรื่องพระเจ้า ได้เสนอข้อพิสูจน์ทางด้านเหตุผลที่ยังไปหาหลักฐานบางประการที่ตรวจสอบได้ผ่านประสบการณ์ แม้ข้อสันนิษฐานเหล่านั้นจะมีลักษณะในเชิงเชื่อมโยงกันได้ว่ามีบางสิ่งที่อยู่เหนือประสบการณ์ของมนุษย์อยู่ แต่การอธิบายว่ามีอยู่อย่างไรมันจำเป็นต้องอาศัยข้อเสนอเรื่องพระเจ้าในลักษณะที่หลากหลาย รวมทั้งข้อสังเกตที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายทั้งในนักคิดตะวันตกและตะวันออกที่จะช่วยขยายให้เห็นพื้นที่การเปรียบเทียบจุดเหมือน จุดต่างและข้อโต้แย้งทางด้านเหตุผลที่ถูกนำเสนอในแต่ละช่วงเวลาจนสมเหตุสมผลมากขึ้น และอาจทำให้เราได้คำตอบเกี่ยวกับความจริงเหล่านี้ได้มากขึ้นจากหลักเหตุผลที่ถูกเสนอในสมัยต่อๆ มา

ข้อเสนอเรื่องพระเจ้าของคังกรอาจารย์

แนวคิดเรื่องพระเจ้าถูกเรียกว่าพรหมันในฐานะ ทรงควบคุมทุกสรรพสิ่ง มีธรรมชาติบริสุทธิ์ เป็นอมตะ ทรงภูมิปัญญา มีอยู่อย่างอิสระ เป็นสิ่งที่คังกรอาจารย์อธิบายถึงพรหมันในลักษณะเชิงองค์ประกอบ ที่มีคุณสมบัติอธิบายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการแยกกันระหว่างความมีอยู่และไม่มีความมีอยู่ การเปลี่ยนแปลง และการไม่ปรากฏของความเปลี่ยนแปลง และการประกอบรวมกันทั้ง 2 รูปแบบหรือการปฏิเสธทุกสิ่ง คังกรอาจารย์อธิบายถึงพระเจ้าผ่านสถานะของวัตถุที่ปรากฏทางประสาทสัมผัส แต่พรหมันนั้นเป็นสิ่งที่เหนือประสบการณ์คืออยู่เหนือการรับรู้ว่ามีอยู่หรือไม่อยู่ พรหมันจึงมีอยู่ภายนอก แต่แตกต่างจากสิ่งอื่นตรงที่ว่ามันไม่มีสิ่งนั้นอยู่ที่ไหน แต่จะปฏิเสธก็ไม่ได้ ลักษณะของพรหมันที่มีลักษณะ

ธรรมบริสุทธิ์และทรงภูมิปัญญา (Maganlal A.Buch, 1921) การอธิบายถึงพรหมันในฐานะการรับรู้ นั้นมีข้อจำกัดที่จะเข้าใจได้ ตามองค์ประกอบของการรับรู้ แต่อาจรับรู้ได้ผ่านความเป็นพรหมันในฐานะที่เกี่ยวข้องกับอาตมันจึงทำให้รับรู้ถึงความมีอยู่นั้นได้

ข้อเสนอของคังกราจารย์นำเสนอให้เห็นว่า พรหมันเป็นรากฐานของทุกสิ่ง เช่นเดียวกับที่ทุกคนสามารถรับรู้ถึงความมีอยู่ของอัตตาหรืออาตมัน (Self) ได้ ไม่มีใครคิดว่าอาตมันไม่มี ซึ่งถ้าการมีอยู่ของอาตมันไม่อาจถูกรับรู้ได้ ทุกคนก็จะคิดว่า ฉันไม่มีอยู่จริง การรับรู้ได้ว่าอัตตามีอยู่นี้จึงเป็นเช่นเดียวกับการรับรู้ถึงพรหมัน หากพรหมันเป็นสิ่งที่รับรู้ได้ผ่านอัตตาก็ไม่จำเป็นต้องมีอะไรต้องตรวจสอบ เพราะทั้งคนที่ไม่ได้เรียนรู้และคนที่เข้าใจโลกล้วนมีแนวคิดเดียวกัน ว่าร่างกาย อวัยวะ และโครงสร้างร่างกายล้วนมาจากการสร้างของอาตมันที่ทรงภูมิปัญญา แต่ยังมีองค์ประกอบบางประการที่สามารถข้ามภพข้ามชาติได้แตกต่างจากร่างกาย อาตมันนี้จึงเป็นแค่ตัวแทน (agent) และผู้รับสุขจากการกระทำ โดยถูกใส่เข้าไปให้มีลักษณะของวิญญาณแบบปัจเจกบุคคลที่มีอำนาจการรับรู้ต่างๆ ถึงพรหมัน โดยเฉพาะผลของความสุขที่พรหมันเป็นเจ้าของ ฉะนั้น พรหมันจึงเป็นสิ่งที่เปี่ยมอมตะที่อยู่ในอาตมัน ไม่ใช่วัตถุภายนอกจึงไม่ใช่สิ่งที่ถูก แต่เป็นผู้รู้ (Charles Hartshorne and William L. Reese, 1963) โดยจะพบว่าคำนี้เช่นเดียวกับคำว่า วิญญาณ ที่ปรากฏในแนวคิดกรีก แต่ไม่ได้เกิดจากศาสนาคริสต์ โดยสิ่งที่ชาวกรีกสอนกันนั้นเริ่มต้นจากพีธากอรัสที่เชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และมีจุดมุ่งหมายเพื่อการหลุดพ้นสูงสุด โดยอ้างถึงความเป็นอิสระจากการยึดเหนี่ยวทางด้านวัตถุ เพราะจะพบว่า วิญญาณมีทุกขัตราบเท่าที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย แต่จะเป็นอิสระเมื่อจากโลกนี้ไป จนกระทั่งคำสอนนี้ปรากฏในทางศาสนาจึงเป็นข้อจำกัดว่า วิญญาณที่จะไปดีหรือไม่ดีนั้นมาจากการกระทำที่ดีและไม่ดีอันเป็นคำสอนที่ถูกเพิ่มเข้ามาในภายหลัง (Bertrand Russell, 1974) โดยมีข้อเสนอเรื่องพระเจ้าผ่านแนวคิดทางอภิปรัชญาและข้อเสนอทางจริยศาสตร์ ดังนี้

1. ข้อเสนอทางอภิปรัชญา (Metaphysical Approach) เป็นข้อเสนอที่อธิบายสรรพสิ่งที่ปรากฏอยู่ในโลกที่เชื่อมโยงกับสิ่งที่ไม่ปรากฏ โดยสิ่งเหล่านั้นเป็นที่มาของการพิสูจน์ในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

1.1 พรหมันกับวิญญาณแบบปัจเจก (Brahman and the Individual Soul) พรหมันอันสูงสุดเป็นสิ่งเดียวกัน เพราะพิจารณาจากข้อความว่า สิ่งนั้นคือตัวเรา พรหมันเป็นธรรมชาติจริงของวิญญาณแบบปัจเจก ส่วนธรรมชาติต่อมาเป็นผลที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอันจำกัดทางมายาซึ่งไม่ใช่ธรรมชาติที่แท้จริง สำหรับวิญญาณแบบปัจเจกนั้นไม่ได้เป็นอิสระในตัวเองเนื่องมาจากความผิดพลาดที่เกิดขึ้นหลังจากการมีมนุษย์และความคิดต่างๆ เกิดขึ้น จนมนุษย์ไม่เข้าใจความรู้ที่แท้จริงของอาตมัน ซึ่งมีลักษณะไม่เปลี่ยนแปลง เป็นอมตะ อันแสดงถึงรูปแบบว่า “ฉันคือพรหมัน” วิญญาณแบบปัจเจกนั้นเป็นผลรวมของร่างกายทั้งหมดผ่านประสาทสัมผัสและจิตใจที่สร้างองค์ความรู้เรื่องอาตมันขึ้น แต่อย่าลืมหาอาตมันนั้นไม่ได้เป็นผลรวมของร่างกายหรือเป็นสิ่งที่มียู่เพื่อเวียนว่ายตายเกิดเท่านั้น แต่

เป็นความจริงแท้ เป็นธรรมชาติอันบริสุทธิ์ที่มีธรรมชาติอันไม่เปลี่ยนแปลง เป็นอมตะ อยู่เหนือสิ่งต่างๆ และกลายเป็นสิ่งสูงสุด ฉะนั้น พรหมณ์ไม่มีอะไรอื่นที่รับรู้ได้ทราบที่ยังมีความเป็นวิญญาณแบบปัจเจกอยู่ ซึ่งผู้มีวิญญาณแบบปัจเจกจะยังคงอธิบายท้องฟ้าเป็นสีฟ้าทั้งที่จริงแล้วเป็นเพียงอากาศที่ไร้สีเท่านั้น (Charles Hartshorne and William L. Reese, 1963) คำอธิบายนั้นเป็นการอ้างถึงข้อเสนอที่แตกต่างกันระหว่างความรู้แจ้งพรหมณ์กับวิญญาณแบบปัจเจกนั้นเป็นคนละอย่างกัน ตราบที่เรายังใช้วิญญาณในการรับรู้อัตมันที่เป็นรูปแบบเฉพาะของแต่ละคน ไม่เป็นอิสระจากความคิดนึกอันเป็นผลของร่างกายก็ทำให้การอธิบายของเรานั้นบิดเบือนไปไม่สิ้นสุด เช่นเดียวกับชายคนหนึ่งเดินไปในเวลากลางคืนเดินไปเห็นผ้า เข้าใจผิดคิดว่าผ้าบนพื้นเป็นงู จึงรีบวิ่งหนีด้วยความกลัว จนคนอื่นบอกกับเขาว่า “อย่ากลัวที่เห็นผ้าไม่ใช่งู” พอรู้ว่าเป็นผ้าเขาจึงหยุดวิ่ง การรู้ของชายคนนั้นทำให้ความคิดที่บกพร่องของเขาหายไป เพราะผ้าอย่างไรก็เป็นผ้าไม่อาจเปลี่ยนเป็นงูได้ การเปรียบเทียบนี้เป็นการเข้าใจว่าวิญญาณแบบปัจเจกเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นส่วนของวิญญาณสูงสุดได้ ซึ่งทำให้เห็นว่ามายาทำให้เกิดความแตกต่างของวิญญาณที่รู้และไม่รู้ความจริงนี้

การเข้าใจความจริงจากการเทียบเคียงกันระหว่างความจริงกับการรับรู้ความจริงนั้นต่างกัน การเข้าใจความจริงนั้นขึ้นอยู่กับรับรู้ อาจทำให้เราหลงว่า วิญญาณของเรารับรู้ความจริงได้ แต่เอาเข้าจริงแล้ว วิญญาณไม่ได้รับรู้ความจริง แต่เป็นความจริงต่างหากที่รับรู้ตัวเอง จึงมีคำอธิบายในคัมภีร์ว่า วิญญาณแบบปัจเจกและปรมาตมัน (the Highest Self) ซึ่งแตกต่างกันในชื่อเท่านั้น โดยปรมาตมันและวิญญาณเป็นเหมือนกันระหว่างห้วงและลำตัวงูที่บางทีก็ดูเป็นส่วนเดียวกัน บางครั้งงูก็ขดตัวหรือแผ่พังพาน หรือยืนตัวยืนด้วยขนดหางงู (Charles Hartshorne and William L. Reese, 1963) การเข้าใจว่างูนั้นแยกกันระหว่างหัวกับตัวตรงจุดไหนนั้นไม่อาจบอกได้ แต่จะยืนยันได้ว่าเป็นงูได้ว่าเป็นตัวเดียวกันเท่านั้น ขณะที่เราจะแยกความจริงกับการรับรู้ออกจากกันได้อย่างไรในเมื่อข้อพิสูจน์ว่า เราเป็นมนุษย์ มาจากข้อยืนยันของตัวเราว่าไม่อาจแบ่งแยกเรากับมนุษย์ออกจากกัน แต่หากยังแบ่งได้หรือสร้างความเป็นปัจเจกขึ้นมาได้ก็เท่ากับความจริงกับการรับรู้แยกออกจากกัน

1.2 โลกอันหลากหลายกับพรหมณ์ (The Manifold World and Brahman) การเข้าใจว่าโลกมีความหลากหลายเป็นการตรวจสอบวัตถุภายนอก (objects) กล่าวคือ เวลาที่เรามองไปยังพื้นที่กว้างๆ จะมีความชัดเจนมากกว่าการมองไปยังมุมมองแคบๆ อย่างในแก้วน้ำหรือในกาน้ำ เช่น หากเรามองออกไปบนพื้นทะเลจะพบแสงสะท้อนที่ไม่ได้มีอยู่จริงจากพื้นน้ำเพียงชั่วคราวแล้วก็หายไป การรับรู้สิ่งนั้นไม่ได้เกิดจากธรรมชาติของตนเอง แต่เป็นไปตามลักษณะความหลากหลายที่มาจากสิ่งภายนอกที่แสดงออกมา โดยการแสดงออกมานั้นจะเห็นว่าไม่ได้เป็นองค์ประกอบของพรหมณ์ (Charles Hartshorne and William L. Reese, 1963) ศังกราจารย์จึงเสนอให้เห็น ความหลากหลายของสิ่งต่างๆ ว่าเป็นการมีอยู่ทางปรากฏการณ์ที่ถูกพิจารณาว่าจริง ตราบเท่าที่อัตมันยังไม่เกิดการรับรู้ถึงพรหมณ์ จึงไม่ต่างจากการที่เรารับรู้ว่ามีฝนนั้นจริงจนกว่าเราจะตื่น จึงเป็นเวลา

ยาวนานซึ่งคนไม่สามารถเข้าถึงความจริงของอาตมมันได้ ไม่อาจเข้าใจตัวเองได้ว่าโลกนี้เป็นผลกระทบของวัตถุภายนอก เป็นผลสะท้อนของสิ่งที่ไม่จริง ทำให้เราอยู่ในความไม่รู้ (มายา) ฉะนั้น トラบเท่าที่เรายังไม่มีความรู้จริง แม้จะดำเนินชีวิตแบบปุถุชน หรือปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ไม่อาจจะทำให้เราหลุดพ้นจากมายาได้ เช่นเดียวกับการที่เรากำลังฝัน เห็นอะไรหลายอย่างในความฝัน แต่พอชั่วขณะที่ตื่นขึ้น เขาก็เข้าใจได้นั่นเป็นความคิดที่ถูกสร้างขึ้นให้รับรู้ว่าเป็นจริง แต่พอตื่นขึ้นสิ่งเหล่านั้นก็ไม่มีอีกต่อไป ข้อเสนอเรื่องมายาถูกพัฒนาให้เห็นว่าสิ่งเดียวกัน กลายเป็นความต่าง ซึ่งทำให้เห็นหลากหลายของพรหมันถูกมองว่าเป็นปรากฏการณ์เท่านั้น ดังกรณี ที่ “นม” เปลี่ยนเป็นนมเปรี้ยว แต่นมเปรี้ยวนี้ไม่ใช่จะอยู่ยืนนาน หากผ่านไปร้อยละ ย่อมเปลี่ยนแปลงไปอีก โดยสิ่งเหล่านี้ปรากฏตามรูปแบบ และผลกระทบที่มาจากผลกระทบก่อนหน้านี้ (Charles Hartshorne and William L. Reese, 1963)

การเข้าใจพระเจ้าหรือพรหมันผ่านวัตถุภายนอกเป็นการสังเกตโลกปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จนกลายเป็นเงื่อนไขให้สิ่งต่างๆ ในแง่ของข้อเท็จจริง แต่แท้ที่จริงแล้ว สิ่งนั้นไม่อาจเปลี่ยนแปลงโดยสิ่งนั้นย่อมยั่งยืน เพื่อนำไปสู่ความเป็น อัตลักษณ์ของสิ่งเหล่านั้นไว้ไม่หลุดออกจากสิ่งแรกเริ่ม โดยจะพบข้อสังเกตความหลากหลายจากการเปลี่ยนแปลงมาจากต้นเหตุแรกของ “นม” แม้ต้นสายนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปแล้วแต่ก็ยังมียุติเหตุแรกที่ยืนยันได้ว่าการเปลี่ยนแปลงภายนอกเท่านั้น แต่เบื้องหลังยังคงมีความเป็นนมอยู่

2. ข้อเสนอทางจริยศาสตร์ (Ethical Approach) เป็นข้อเสนอถึงข้อเสนอทางด้านการแสดงออกและการปฏิบัติที่มีต้นเหตุมาจากพระเจ้า คังกรจารย์เสนอข้อเสนอทางจริยศาสตร์นี้โดยเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการอธิบายพระเจ้า แม้จะไม่ได้มุ่งเน้นที่จริยศาสตร์มากนักแต่ก็ถือว่าเป็นการยืนยันถึงพระเจ้าโดยมุ่งไปที่การปฏิบัติทางศีลธรรมที่จะสร้างคุณค่านำไปสู่การรู้ถึงความจริงได้ โดยจริยศาสตร์นั้นจึงไม่ใช่ลักษณะพื้นฐาน แต่เป็นเครื่องมือในการนำไปสู่การหลุดพ้นหรือโมกษะ ซึ่งเป็นสิ่งอมตะในการรับรู้ผ่านสัมผัสโดยปราศจากการเปลี่ยนแปลง เป็นเหมือนอากาศที่อยู่ทั่วทุกแห่ง เป็นอิสระจากการเปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งสูงสุดในตัวเอง โดยสรุปสิ่งนี้ล้วนเป็นอัตลักษณ์ของพรหมันซึ่งถูกเสนอผ่านความรู้สึกของการหลุดพ้น (Maganlal A.Buch, 1921) โดยมีลักษณะทางจริยศาสตร์ดังนี้

2.1 ลักษณะความรู้สึกรู้ ทำให้รับรู้ถึงความภักดีที่ต่อพระองค์มีการอยู่ผ่านการอ่อนน้อมหาเมื่อยามที่ต้องประสบความทุกข์ โดยคังกรจารย์ได้ใช้คำอธิบายผ่านเรื่องพรหมันและความเจ็บปวด (Brahman and Pain) โดยข้อพิจารณาเริ่มต้นจากการพิจารณาถึงพระเจ้ากับข้ออุปมาด้วยแสงสว่าง กล่าวคือ เมื่อเราพิจารณาถึงแสงอาทิตย์และแสงจันทร์ ซึ่งแผ่ไปจนเต็มพื้นที่ทั้งหมดทั้งในมุมตรงหรือมุมโค้ง หากลองเอานิ้วไปวางให้แสงกระทบนั้นก็จะปรากฏให้เห็นนิ้วได้อย่างชัดเจน แต่แสงไม่ได้กลายเป็นรูปทรงของนิ้วนั้น ทั้งหมดที่ทำให้เรามองเห็นนิ้วมีมาจากความว่างที่ทำให้แสงนั้น

เดินทางมาถึงนี้เราได้ ที่นี้ลองจินตนาการถึงเวลาที่เรากำลังเคลื่อนเหยือกน้ำ ดูเหมือนแสงก็จะเคลื่อนที่ไปตามเหยือกน้ำนั้น ทั้งที่จริงแสงก็ไม่ได้เคลื่อนที่ตามซึ่งพระอาทิตย์ก็ไม่ได้ขยับไปตามการเคลื่อนไหวของสิ่งต่างๆ จึงไม่ต่างจากการที่พรหมันจะไม่กระทบต่อความเจ็บปวด ถึงแม้ความเจ็บปวดจะเป็นความรู้สึกอันเป็นส่วนหนึ่งของอาตมันที่เป็นองค์ประกอบของพรหมันก็ตาม (Charles Hartshorne and William L. Reese, 1963) แสงจึงเป็นพรหมัน ขณะที่วัตถุที่แสงกระทบคือมายา ความเจ็บปวดจึงอยู่คู่มายาเท่านั้นแต่ไม่กระทบถึงพรหมันจริงๆ จึงเป็นการแยกกันระหว่างความรู้สึกกับความจริง ปรากฏที่ยังมีความรู้สึกและอ่อนวอนยาม เป็นทุกข์ก็ไม่มีทางเข้าถึงพรหมันได้ ฉะนั้น มนุษย์ที่จะหลุดพ้นหรือเข้าถึงพรหมันได้จึงต้องเป็นอิสระจากความรู้สึกสุขและทุกข์

2.2 ลักษณะการหลุดพ้น นั้นไม่ใช่สิ่งที่จะทำแล้วจะได้ผลสำเร็จคือการหลุดพ้น เพราะถ้าเป็นอย่างนั้นการหลุดพ้นจะเกี่ยวข้องกับใจวาจาและกาย นอกจากการหลุดพ้นไม่ได้ใกล้เคียงกับการเปลี่ยนแปลง นั้นไม่ใช่สิ่งอมตะ เช่นเดียวกับนมเปรี้ยวที่เปลี่ยนแปลงตัวเองได้ตลอดเวลา นั้นทำให้พรหมันไม่ใช่สิ่งที่มาจากการกระทำ อีกทั้งการหลุดพ้นไม่ใช่สิ่งที่จะต้องบรรลุถึง เพราะว่าสิ่งนั้นเป็นส่วนหนึ่งของตัวตน จึงไม่ใช่สิ่งอื่นที่บุคคลจะต้องบรรลุถึงไม่อย่างนั้นพรหมันจะเป็นสิ่งที่แตกต่างจากอาตมัน แต่ในกรณีที่เรากำลังพิจารณาถึงการหลุดพ้นว่าเป็นคุณค่าของอาตมันซึ่งซ่อนอยู่และเป็นที่เข้าใจกันดีว่าทำให้อาตมันบริสุทธิ์ขึ้น เท่ากับเรายอมรับว่าอาตมันเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ได้จากการกระทำบางอย่าง เช่นเดียวกับเรายืนต่อหน้ากระจก แล้วจิตของเราส่องใสหรือหม่นหมองล้วนเกิดจากการกระทำทั้งสิ้น ซึ่งเราทำความสะอาดกระจกนั้นบ่อยแค่ไหน ซึ่งการกล่าวเช่นนั้น ต่างไม่ถูกต้อง เพราะอาตมันไม่ได้ขึ้นอยู่กับกระทำใดๆ เพราะทุกการกระทำนั้นไม่สามารถเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เที่ยงแท้ได้ เพราะหากอาตมันเปลี่ยนแปลงไปตามกระทำก็จะมีสิ่งที่เป็นอมตะเป็นผลจากการกระทำนั้นได้ จึงไม่มีอะไรทำให้อาตมันบริสุทธิ์ได้ด้วยกระทำ (Maganlal A.Buch, 1921) การพิจารณาการหลุดพ้นนั้นจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่มนุษย์แสดงออก แต่ขึ้นอยู่กับความรู้ ฉะนั้น ทุกการกระทำไม่ได้มีผลต่อการหลุดพ้นและเข้าถึงพรหมัน เนื่องจากการหลุดพ้นนั้นไม่ใช่อะไรอื่น นอกจากการทำตัวให้หลุดพ้นจากมายา จึงเป็นการสร้างความรู้ที่สมบูรณ์ ฉะนั้นทุกการกระทำจึงนำไปได้แต่ผลที่ดีหรือชั่ว และผลนั้นจะนำกลับมาสู่การเวียนว่ายตายเกิด ไม่มีอิสระจากสิ่งเหล่านั้น

2.3 ลักษณะของการกระทำ ศังกราจารย์เสนอการกระทำนั้นไม่ได้มีผลต่อการหลุดพ้น แต่ความรู้ต่างหากที่ทำให้เกิดการหลุดพ้นหรือเข้าถึงพรหมันได้ ซึ่งความรู้เหล่านี้ เป็นส่วนประกอบหลักของวิญญาณอันเป็นสาระสำคัญแห่งพรหมัน ในการขจัดมายาหรือความไม่รู้ ซึ่งทำให้เห็นวาระบบจริยศาสตร์ของศังกราจารย์นั้นไม่ได้เป็นการนำไปสู่จุดสิ้นสุด นั่นเท่ากับว่าสิ่งที่มนุษย์ทำนั้นไม่ได้ทำให้มนุษย์กลายเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ได้ ทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่า ศีลธรรมไม่ใช่เครื่องมือในการเข้าถึงจุดสิ้นสุด แต่ความรู้จักตัวตนต่างหากเป็นส่วนสำคัญสำหรับการบรรลุถึงโมกษะ และเป็นพื้นฐานที่ทำให้ศีลธรรมนั้นมีผลที่สมบูรณ์ขึ้นกล่าวคือเมื่อคนมีความเข้าใจตัวเองได้อย่างสมบูรณ์แบบ มักกลายเป็น

เจตจำนงที่ดีนำไปสู่การกระทำที่บริสุทธิ์ได้ ขณะที่ความรู้ที่แท้ไม่ได้เป็นความรู้คิดทางด้านเหตุผล แต่เป็นเรื่องทางด้านจิตวิญญาณที่จะเข้าถึงความเป็นจริง โดยคังกรจารย์แบ่งจิตออกเป็น 2 รูปแบบคือ จิตที่เป็นผู้รู้ กับจิตที่เป็นผู้เข้าถึงความจริง โดยจะพบว่าภาระที่เราจำเป็นต้องเข้าถึงความจริงนั้นไม่ได้เปลี่ยนแปลงสิ่งภายนอกแต่เป็นการย้อนกลับมาที่ความรู้ ความรู้สึกและเจตจำนงภายในตัวบุคคลนั้น จะต้องถูกพัฒนาขึ้นมาใหม่ ในแง่นี้จะพบว่าความรู้ที่แท้ จำเป็นต้องมีเจตจำนงภายในเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจะเข้าใจสิ่งต่างๆ และความบริสุทธิ์นี้เองเป็นวัตถุประสงค์ของการกระทำดังกล่าวคือคนที่เข้าถึงความบริสุทธิ์ทางศีลธรรมได้เท่านั้น จึงจะทำให้ความรู้ที่บริสุทธิ์เป็นไปได้ (Maganlal A.Buch, 1921) ข้อเสนอของคังกรจารย์จึงมองว่าคนที่สร้างความรู้ที่บริสุทธิ์ ย่อมปราศจากมายา ล้วนเป็นผู้มีจิตใจบริสุทธิ์ไม่ใช่ว่าในฐานะผู้รู้เท่านั้น แต่เป็นผู้เข้าถึงความจริง

ทัศนะทางจริยศาสตร์จึงเป็นการเสนอให้เห็นว่า ความรู้สึกก็ตาม ความคิดก็ตาม ซึ่งการกระทำที่ดียังอยู่ภายใต้อิทธิพลของความไม่รู้ หรือยังไม่เข้าถึงความบริสุทธิ์อันมาจากความเข้าใจอาตมัยภายในได้อย่างดีพอก็จะสร้างมาไม่ได้ตลอดเวลา บุคคลจึงต้องบรรลุปรมันเสียก่อน ไม่ว่าจะทำอะไรก็กลายเป็นสิ่งดีงามได้ทั้งหมด และบรรลุลักษณะแท้ ด้วยนำอาตมัยเป็นหนึ่งกับพรหมัน ย่อมชัดเจนจากข้อพิจารณานี้เช่นกัน

ข้อเสนอเรื่องพระเจ้าในทัศนะของสปิโนซ่า

สปิโนซ่า (Spinoza) เป็นนักปรัชญาที่ได้เสนอรูปแบบคำอธิบายของพระเจ้าในมิติต่างๆ โดยการอธิบายถึงพระเจ้านั้นจำเป็นต้องอ้างถึงคำสอนทางศาสนาพร้อมกับวิธีการเข้าใจคำสอนเหล่านั้นผ่านการวิเคราะห์ในรูปแบบดังกล่าว โดยจุดประสงค์สำคัญก็เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจพระเจ้าได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผ่านข้อเสนอเหล่านี้ คือ

1. ข้อเสนอทางอภิปรัชญา (Metaphysical Approach) เป็นการกล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญที่ถูกมองผ่านแนวทางที่นักคิดจำนวนมาก พยายามเสนอให้เห็นว่าสิ่งต่างๆ ในโลกว่าไม่น่าจะเกิดขึ้น ด้วยความบังเอิญ เห็นได้ว่า โลกแห่งวัตถุ จึงจำเป็นต้องมีพระเจ้า อนึ่งความจำเป็น (necessary) ไม่ใช่เกิดจากความบังเอิญที่องค์ประกอบต่างๆ มาประกอบเข้าด้วยกัน หลังจากนั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลง (Modification) ไปเป็นสิ่งที่ต่างๆ เช่นเดียวกับรูปทรงสามเหลี่ยม จะต้องมียุทธศาสตร์ 3 ด้านเท่านั้นคือความจริง ซึ่งสปิโนซ่า เห็นว่า หากมีความคิดขึ้นว่า ทุกสิ่งล้วนถูกกำหนดโดยพระเจ้า ด้วยเหตุนี้ พระเจ้าจึงเป็นส่วนสำคัญ ของโลกแห่งวัตถุ หรือทุกสรรพสิ่งล้วนเป็นเหตุผล เพราะสิ่งใด ที่บังเกิดขึ้นอย่างสม่าเสมอ ย่อมต้องมีสิ่งนั้นอยู่ด้วยตลอด เช่นเดียวกับการยอมรับพระเจ้า ว่ามีอยู่ในสรรพสิ่ง ฉะนั้น พระเจ้าจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะเป็นหลักการที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยนำเสนอความถูกต้อง กำหนดด้วยคำนิยามและหลักการที่จะช่วยยืนยันให้ผลสรุปเป็นไปตามหลักการนั้นๆ (Charles Hartshorne and William L. Reese, 1963) โดยการยืนยันเช่นนี้ อาจสะท้อนไม่ชัดเจนนักในอดีต

เนื่องจากที่ผ่านมา การนำเสนอแนวคิดแบบเทวนิยมยังไม่ครอบคลุม เพราะขาดข้อเสนออื่นๆเป็นองค์ประกอบ ในขณะที่แนวคิดทางศาสนาในตะวันตก ก็สนใจไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับโลกในแง่ความรู้สึกมากกว่า จะเน้นไปที่ความเป็นสาเหตุ (causation) ที่อธิบายภายใต้ผลกระทบ ที่พระองค์บันดาลให้สิ่งต่างๆเกิดขึ้น จึงทำให้ไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะขยายให้เห็นได้ว่ามีพระเจ้าอยู่ในฐานะเป็นเหตุให้เกิดโลกนี้ได้ แต่หากมีข้อยืนยันเหล่านี้จะช่วยทำให้มีเหตุผลเพียงพอที่จะอธิบายถึงพระเจ้าได้

1.1 อัตลักษณ์ของพระเจ้าและโลกที่เป็นอนันต์ (Identity of God and an Infinite World) เป็นข้อเสนอของสปีโนซาต่อการพิจารณาถึงพระเจ้าในแง่ของความเป็นตัวตน โดยจะพบได้จากการสันนิษฐานว่า ต้องมีสิ่งอยู่ก่อนหน้านี้ ย่อมสร้างการเปลี่ยนแปลงของสิ่งอื่นๆ และสิ่งนั้นต้องมีธรรมชาติที่จะไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งต่างๆ รอบตัว (Charles Hartshorne and William L. Reese, 1963) เป็นข้อเสนอถึงอัตลักษณ์ที่พระเจ้านั้นสะท้อนถึงความแตกต่างทางด้านกายภาพ กล่าวคือพระเจ้านี้มีลักษณะที่ตรงข้ามกับโลกจึงเป็นการให้เหตุผลว่าสิ่งที่ปรากฏคือโลก คำอธิบายนี้เป็นการมองว่า พระเจ้าไม่ใช่สิ่งจำกัด จึงเป็นการทำให้เห็นว่าโลกมีอยู่ภายใต้สิ่งจำกัด จึงไม่อาจอธิบายได้โดยสรรพสิ่งทั้งหลาย ล้วนเกิดขึ้นจากอำนาจของพระเจ้าเป็นเจ้า ส่วนปรากฏการณ์ต่างๆ ย่อมเป็นระเบียบของจักรวาล (สมัคร บวรवास, 2563) ขณะเดียวกันก็ปรากฏถึงสิ่งที่ไม่ปรากฏคือพระเจ้าตามเงื่อนไขจำเป็น ซึ่งจะพบเหตุผลสนับสนุนในแง่ที่ว่า ทุกคนที่พยายามพิจารณา ถึงธรรมชาติของพระเจ้าในลักษณะที่ปฏิเสธว่า พระเจ้ามีรูปทรง โดยข้อเสนอนี้มาจากข้อเท็จจริงที่ระบุถึงรูปร่างของสิ่งต่างๆ ที่มีความยาว ความหนา ความลึกและมีรูปทรงต่างๆ แต่ดูจะเป็นเรื่องไร้สาระที่จะพูดว่าพระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุดมีรูปทรงอย่างไร โดยสิ่งที่นักคิดเหล่านี้พยายามแสดงให้เห็นนั้นมาจากเหตุผลที่ต้องการเสนอ ให้เห็นรูปทรงและสิ่งเป็นสาระของพระเจ้า ว่าไม่สามารถพิจารณาได้ เพราะไม่มีใครมีความรู้เพียงพอที่จะอธิบายถึงธรรมชาติของพระเจ้าได้ หรือสามารถบอกได้ว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งที่พระเจ้า ทรงสร้างขึ้น นั่นเป็นหลักฐานเพียงพอและชัดเจนที่จะคิดได้ว่า พระเจ้าไม่ใช่สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากสิ่งอื่นโดยอย่างน้อยก็เห็นได้ชัดว่าไม่มีอะไร ที่จะยิ่งใหญ่หรือนึกถึงได้ในความคิดของมนุษย์ ซึ่งนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า สิ่งที่ใหญ่สุดมีลักษณะเป็นอนันต์คือลักษณะของพระเจ้า อันเป็นลักษณะที่เกินเลยกว่ามนุษย์จะเข้าถึง (Charles Hartshorne and William L. Reese, 1963) การเข้าใจว่าพระเจ้านี้มีลักษณะทางธรรมชาติเชื่อมโยงกับโลกทัศน์เกี่ยวกับสิ่งที่ปรากฏอยู่ในโลก จึงเป็นการเกินเลยกว่าจะพิจารณาจากประสาทสัมผัส แต่ขณะเดียวกันก็สามารถให้เหตุผลสนับสนุนถึงพระเจ้าไม่ใช่ในฐานะอัตลักษณ์ที่ตรงข้ามกับการรับรู้ของมนุษย์โดยชี้ไปที่เหตุผลการไม่มีอยู่ของพระเจ้าบนโลกหรือการมองถึงข้อจำกัดต่างๆ ที่ถูกนำเสนอผ่านประสาทสัมผัสแต่รับรู้ได้ผ่านเหตุผลอีกที

1.2 ไม่มีความบังเอิญในพระเจ้าและโลก (Absence of Contingency in God and World) การพิจารณาในแง่อภิปรายอย่างหนึ่ง คือข้อเสนอว่าอะไรเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดมา และอะไร

คือความบังเอิญ ซึ่งจะพบได้ว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกนั้น ล้วนเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดมาแล้ว คือไม่มีอะไรที่เกิดขึ้นแบบบังเอิญ เนื่องจากทุกอย่างมีอยู่อย่างจำเป็น กล่าวคือทุกสิ่งที่เกิดขึ้น ย่อมมีหน้าที่ทำให้เกิดสิ่งต่างๆ ขึ้น โดยสปิโนซาได้เสนอวิธีการเข้าใจพระเจ้า ในฐานะที่พิจารณาจากสิ่งในโลก ที่ไม่มีความบังเอิญ แล้วจึงพิจารณาต่อไปว่า พระเจ้าไม่อาจเรียกว่าเป็นสิ่งบังเอิญ แต่พระเจ้าเป็นสิ่งที่อยู่อย่างจำเป็น (necessity) โดยจะได้จากรูปแบบต่างๆ ในธรรมชาตินั้นไม่ได้เป็นไปโดยความบังเอิญ แต่มาจากกำหนดทุกๆ เหตุการณ์ ซึ่งสิ่งที่เป็นเหตุของทุกเหตุการณ์ก็คือพระเจ้า ไม่ใช่แค่เพียงแค่มีอยู่เท่านั้น เพราะหากไม่มีอะไรกำหนดทุกสิ่งให้ทำงานแบบนั้น ทุกอย่างก็เป็นไปไม่ได้ นอกจากทุกสิ่งไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ ซึ่งสามารถเข้าใจได้ผ่านธรรมชาติแบบกัตตภาพ (active) และแบบกัมมภาพ (passive) เช่นกรณีที่มีเหตุการณ์เกิดมาแล้วในอดีต ทุกคนก็จะยอมรับถึงว่าเหตุในอดีตเป็นผู้กระทำ (active) ให้เกิดผลในปัจจุบัน ซึ่งในแง่หนึ่งจึงเป็นการแสดงให้เห็นว่ามีสิ่งที่เป็นนิรันดร์ เป็นอนันต์เป็นต้นเหตุของการกระทำนั้น เป็นเหตุที่ไม่มีอะไรกระทำต่อพระเจ้าได้ ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ผ่านสิ่งที่เป็นผลหรือกัมมภาพ (passive) ที่มาจากความจำเป็นของพระเจ้า (Charles Hartshorne and William L. Reese, 1963) ทุกสิ่งย่อมมีผลตามมาโดยรูปแบบทั้งความเป็นเหตุและผลนี้จึงอยู่ภายใต้ธรรมชาติหรือคุณลักษณะของพระเจ้า หรืออาจกล่าวได้อย่างที่พระเจ้าทรงสร้างทุกสรรพสิ่งเพื่อประโยชน์แก่พระองค์เท่านั้น และไม่ใช่เพื่อประโยชน์แก่สิ่งที่พระองค์สร้างขึ้น (Spinoza, 1992) การเข้าใจบริบทนี้มาจากความจำเป็นของกฎธรรมชาติว่าเป็นเบื้องหลังของสิ่งต่างๆ และเป็นพื้นฐานของข้อเท็จจริงทั้งหมด สปิโนซาเรียกสิ่งเหล่านี้ว่า พระเจ้า ในฐานะผู้สร้างสรรพสิ่ง ไม่ใช่ในฐานะผู้ถูกสร้างขึ้นมา

สปิโนซาเสนอว่าพระเจ้านั้นอยู่อย่างจำเป็นในแง่ของเหตุผล อันเป็นวิธีการอธิบายถึงพระเจ้า ซึ่งคำอธิบายทั้งหมด ล้วนมาจากข้อความที่เป็นเหตุเป็นผลกัน โดยข้อเสนอทางอภิปรัชญาเกี่ยวกับพระเจ้าเป็นการเสนอถึงรูปแบบบางอย่างที่ตรงข้ามกับวัตถุทางรูปธรรมเป็นส่วนใหญ่ เพื่อใช้เหตุผลอธิบายถึงข้อจำกัดและการเข้าใจพระเจ้าที่เป็นอนันต์ การใช้วิธีการอธิบายนี้เป็นการเสนอถึงข้อความตรงข้ามหรือการให้เหตุผลถึงสิ่งที่ไม่ปรากฏในแง่ของความเป็นไปได้ และความจำเป็นนั้นเป็นกฎที่ถูกอธิบายถึงความเป็นเหตุผลที่มนุษย์สามารถรับรู้ได้ แต่ไม่สามารถจะเข้าถึงรูปแบบดังกล่าวได้ด้วย การเข้าใจนั้นเนื่องจากข้อจำกัดทางด้านประสาทสัมผัสเป็นต้น

2. ข้อเสนอทางจริยศาสตร์ (Ethical Approach) สปิโนซาพิจารณาข้อเสนอทางจริยศาสตร์ผ่านพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้ทุกสรรพสิ่งเกิดขึ้นโดยจะพบลักษณะคำอธิบายดังกล่าวผ่านลักษณะเจตจำนง (will) อันเป็นวิธีการอธิบายว่าพระเจ้านั้นมีเจตจำนงเชิงเหตุผลในการสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้นมา ซึ่งเจตจำนงนั้นมุ่งหมายถึงการมีการเข้าใจถึงสิ่งต่างๆ ล้วนมีเป้าหมายทั้งสิ้น เช่นเดียวกับการอธิบายว่า หากมีแนวคิดอื่นๆ ที่ว่าโลกนั้นไม่ได้สร้างจากพระเจ้า แต่มีการสร้างอย่างเป็นอิสระก็เป็นไปได้ที่อำนาจของพระเจ้าจะหายไป เป็นการยกเรื่องเสรีภาพของมนุษย์ขึ้นมาพิจารณาแทน เพราะการอธิบายถึงพระเจ้ากับโลกนั้นมุ่งหมายถึงเหตุและผลในแง่ของความมีเจตจำนงของสิ่งต่างๆ หากโลก

ไม่ได้ตกอยู่ภายใต้เจตจำนงของพระเจ้าก็เท่ากับว่ามนุษย์ถูกสร้างขึ้นมาเองและสามารถที่จะมีเจตจำนงเองได้ ซึ่งข้ออ้างนี้เกี่ยวข้องกับการอ้างถึงสิ่งแรกเริ่มนั้นไม่อาจจะไปได้ถึงอัตลักษณ์ของตัวเอง โดยสิ่งนั้นต้องเป็นอิสระจากสิ่งอื่นๆ ขณะที่การสร้างอัตลักษณ์ให้กับสิ่งอื่นนั้นจะมาจากการสร้างโลกให้มีพระองค์อยู่ในโลกนั้น เป็นลักษณะที่เรียกว่า “สรรพเทวนิยม” (pantheism) ขณะที่การสร้างโลกให้มีพระองค์อยู่ในนั้น โลกก็ต้องใหญ่กว่าพระองค์ แต่พระองค์นั้นใหญ่กว่าโลก ฉะนั้น พระองค์จึงไม่ได้อยู่ในโลก ตามแนวคิดแบบ “สรพพันตรเทวนิยม” (panentheism) ที่มองว่าพระเจ้าสร้างทุกสิ่งแต่ไม่ได้อยู่ในสิ่งนั้น เป็นเพียงพลังงานที่อยู่เบื้องหลังสิ่งนั้น โดยกระบวนการพิสูจน์มี 2 แบบ คือ

ก. การตรวจสอบแรก เป็นการตรวจสอบในแง่ของรูปทรง เป็นการประเมินเฉพาะส่วนที่เป็นลักษณะเฉพาะของพระเจ้าและเปรียบเทียบกับสิ่งที่มีอยู่ภายนอกหรือรูปแบบของความเป็นจริงทางกายภาพพบว่า คุณสมบัติทางด้านรูปแบบของวัตถุในพระเจ้านั้นเป็นสิ่งไม่มีจำกัด และทุกสิ่งทางกายภาพมีขนาดและรูปทรงยกเว้นจักรวาลทางกายภาพ เพราะไม่มีใครรู้ได้ถึงความจำกัดหรือรูปทรงของจักรวาลได้ อีกทั้งเรายังไม่สามารถรับรู้ได้ถึงจุดสิ้นสุดของจักรวาล

ข. การตรวจสอบที่สอง เป็นการพิสูจน์ถึงสิ่งที่จะเป็นองค์ประกอบของพระเจ้า โดยจะพบได้เช่นเดียวกับโลกนั้นมาจากองค์ประกอบต่างๆ ที่มีอยู่ภายนอกของโลก จึงไม่มีหลักฐานยืนยันว่าจักรวาลทางกายภาพที่มีทุกอย่างมารวมกันนั้น จะมีบางสิ่งที่แยกตัวเองออกมาได้ เช่นเดียวกับการแยกส่วนต่างๆ ในจักรวาลจึงไม่สามารถทำได้ มีแค่การเปลี่ยนแปลงของทุกสิ่งที่มีอยู่ในจักรวาล

สปิโนซ่าเชื่อว่า ส่วนที่ลึกซึ้งในโลกทางวัตถุเป็นสิ่งที่เกินกว่ามนุษย์จะเข้าใจ และเป็นสิ่งเดียวกับพระเจ้า ซึ่งจักรวาลนี้ จึงไม่ใช่ผลรวมของวัตถุต่างๆ เท่านั้น และไม่อาจกล่าวได้ว่าไม่มีวัตถุทางกายภาพในพระเจ้า ฉะนั้น เราจึงไม่สามารถอธิบายโลกทางกายภาพได้ หากไม่อ้างอิงถึงพระเจ้า โดยการอธิบายถึงความคิดของมนุษย์ไม่มีความสมบูรณ์เชื่อมโยงไปหาความสมบูรณ์ของพระเจ้าได้ เช่นเดียวกับเราอธิบายถึงร่างกายที่ไม่สมบูรณ์ของมนุษย์ โดยเชื่อมโยงไปหาความสมบูรณ์ของพระเจ้าได้ ซึ่งสปิโนซ่าได้พยายามจะรักษาการสร้างตรรกะด้วยการอ้างถึงข้อจำกัดด้านเวลาและประสบการณ์ โดยข้อเท็จจริงที่ผ่านมาในอดีตนี้ มีอยู่อย่างจำกัด มาจากชีวิตมนุษย์ไม่ยืนยาวพอ ที่จะพิสูจน์ได้ว่าสิ้นสุดของจักรวาลมีอยู่ตรงไหน ผิดกับพระเจ้าที่มีเวลาไม่จำกัด หลักฐานต่างที่มีอย่างสมบูรณ์ สปิโนซ่าจึงเป็น “สรพพันตรเทวนิยม” (panentheism) มากกว่าจะเป็น “สรรพเทวนิยม” (pantheism) (Charles Hartshorne and William L. Reese, 1963) การที่สปิโนซ่ากล่าวถึงสารัตถะ (Substance) หรือธรรมชาติว่าเป็นรากฐานนำไปเป็นสิ่งเดียวกับพระเจ้า เพราะว่าพระเจ้าคือสิ่งที่เป็นอิสระจากสิ่งปวงย่อมหมายถึงทุกอย่างหนึ่งซึ่งไม่มี ขอบเขต วางเปล่าบริสุทธิ์ ไม่สามารถมองเห็นตาเปล่า นอกจากนั้นยังคงเป็นสิ่งเดียว คือสารล้วนเป็นสิ่งที่ไม่จำกัดบนความหลากหลาย เพราะว่าพระเจ้าเป็นสิ่งเดียวกับสารัตถะ การกล่าวถึงพระเจ้านี้ได้เป็นจิตหรือบุคคลใดๆทั้งสิ้น นอกเสียจากธรรมชาติหรือสิ่งทั้งปวง คือสรรพเทวนิยม โดยสปิโนซ่ากล่าวถึงความจริงแท้อันนิรันดร์ มีใช้จิต เนื่องจาก

พระผู้เป็นเจ้าของสรรพสิ่งในรูปแบบลักษณะปรัชญาสารนิยม ซึ่งสรรพสิ่งเป็นบ่อเกิดแห่งพลังงานอย่างหนึ่ง คือการแสดงถึงอำนาจของพระเจ้า ทรงเป็นรากเหง้าแห่งสรรพสิ่ง ทรงสถิตในทุกสรรพสิ่ง ในขณะเดียวกันนั้น พระเจ้าทรงสถิตเหนือธรรมชาติ โดยพระองค์นั้นทรงเป็นอิสระจากสรรพสิ่ง ย่อมเป็นสิ่งสมบูรณ์ กล่าวได้ว่า ทุกสรรพสิ่งรวมเป็นหนึ่งเดียวคือสารัตถะหรือพระผู้เป็นเจ้าของ ทรงดำรงอันยิ่งใหญ่ เป็นส่วนหนึ่งของส่วนย่อยในรูปแบบความหลากหลายของสารัตถะ จึงเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งเหล่านั้น แม้ว่าไม่มีสารัตถะย่อมอยู่ไม่ได้เช่นเดียวกัน (สมักร บรูวาส, 2563) ข้อเสนอนี้เป็นการพิจารณาพระเจ้าผ่านเจตจำนงหรือความตั้งใจที่ทำให้เห็นว่าพระเจ้าในฐานะที่เป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง โดยพระองค์ไม่ได้ปรากฏอยู่ในสิ่งนั้น ข้อเสนอนี้เป็นการพิจารณาถึงความเป็นไปได้ที่มนุษย์จะมีเจตจำนงได้ก็ต่อเมื่อตนเองเป็นอิสระจากทุกสิ่ง แต่มนุษย์ไม่อาจมีเจตจำนงเช่นนั้นได้เนื่องจากมนุษย์ยังอยู่ภายใต้เงื่อนไขของโลก แตกต่างจากพระเจ้าที่เป็นเจ้าของเจตจำนง เพราะไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งใดๆ

การวิเคราะห์ข้อเสนอเรื่องพระเจ้าในทัศนะคังกรจารย์และทัศนะสปิโนซา

ข้อเสนอเรื่องพระเจ้าในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างตะวันตกและตะวันออกนั้นได้เสนอถึงรูปแบบของพระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งเดียวกับสรรพสิ่ง หรือเป็นสิ่งที่ถูกแยกต่างออกไปจากสรรพสิ่ง ซึ่งข้อเสนอเหล่านี้จะได้วิเคราะห์ตามลักษณะของการเสนอผ่านอภิปรัชญาและจริยศาสตร์ ผ่านทัศนะของคังกรจารย์และสปิโนซา ดังนี้

1. ข้อเสนอทางอภิปรัชญา ทั้งสองแนวคิดต่างเสนอถึงว่ามีพระเจ้าแบบเอกนิยม (monism) คือมีหนึ่งเดียวเท่านั้นไม่มีมากกว่าหนึ่ง สปิโนซาว่า “ไม่ว่าอะไรก็ตามล้วนมีอยู่ในพระเจ้า และไม่มีอะไรเลยที่มีได้หรือถูกยอมรับได้โดยปราศจากพระเจ้า” (Spinoza, 1992) ทั้งหมดมาจากคำจำกัดความ ของคำว่าพระเจ้านั้นเป็นสิ่งอมตะสมบูรณ์แบบ คือ มีอนันต์เป็นองค์ประกอบ และแสดงผ่านความเป็นอนันต์และเป็นอมตะ ลักษณะที่เป็นอนันต์นั้นทำให้ไม่มีช่องว่างสำหรับสิ่งอื่น ขณะที่ธรรมชาติของพระเจ้านั้นจะมีอยู่ภายใน อันเป็นสิ่งสมบูรณ์ที่อาจรับรู้ได้ด้วยตัวมนุษย์เอง แต่การรับรู้ธรรมชาติว่าเป็นสิ่งสมบูรณ์นั้น อาจรับรู้ได้ว่ามีหลากหลายแบบ เพราะเกี่ยวข้องกับข้อจำกัดของการรับรู้ หากปล่อยให้ขึ้นอยู่กับรับรู้ ก็จะเป็นการทอนให้พระเจ้านั้น กลายเป็นวัตถุที่ถูกรู้เท่านั้น เมื่อเป็นอย่างนั้น พระเจ้าก็จะเป็นอย่างที่ที่หลากหลาย ตามแต่ที่มนุษย์จะจินตนาการได้ ซึ่งลักษณะการจินตนาการทำให้คุณลักษณะของพระเจ้าแตกต่างกัน จึงยากจะอธิบายว่าเป็นสิ่งที่จริง คือสิ่งเดียวกันได้ เนื่องจากมนุษย์มีข้อจำกัด เมื่อถูกจำกัดด้วยสิ่งอื่น เช่น ร่างกายเป็นสิ่งจำกัด เพราะเราตัวเล็กกว่าก็ต้องยอมรับคนที่มีย่างกายใหญ่กว่า ส่วนความคิดของเราที่เล็กกว่า จึงถูกจำกัดด้วยความคิด ที่ยิ่งใหญ่กว่า แต่จะพบว่าร่างกายเป็นคนละอย่างกับความคิด ฉะนั้น ร่างกายจึงไม่ถูกจำกัด โดยความคิดหรือความคิดไม่ได้ถูกจำกัดโดยร่างกาย” (Spinoza, 1992) ข้อพิจารณานี้จึงมองไปที่จิตใจและร่างกายนั้นมีคุณสมบัติต่างๆ ที่แตกต่างกันไป และตั้งแต่องค์ประกอบเหล่านี้เป็นลักษณะทางด้านสารัตถะของ

พระเจ้า จึงทำให้จิตใจและร่างกายนั้น เป็นความแตกต่างทางด้าน ลักษณะของแต่ละคน และไม่มีการเชื่อมโยง ทำให้พระเจ้าของแต่ละคน อาจไม่มีอะไรที่เชื่อมโยงกัน เนื่องจากสปีโนซามองว่าใจนั้น ไม่ได้เป็นผลหรือเกิดจากผลของร่างกาย (Kenneth Dorter, 2014) พระเจ้าบนพื้นฐานของรูปแบบจิตใจ และร่างกายที่แตกต่างกันของแต่ละคนไม่ได้เชื่อมโยงกับสิ่งอื่นๆ เพราะตามแนวคิดของสปีโนซ่า เรื่องใจและกายเป็นระบบที่ไม่ได้มีผลต่อกัน แต่คงกราจารย์มองว่า ตัวตนของบุคคลแต่ละคน ล้วนเป็นสิ่งที่สูงสุดเช่นเดียวกัน ขณะที่ความเป็นบุคคลตามแบบแนวคิดของสปีโนซ่า ถูกมองในแง่ของจิตวิทยา ผ่านความรู้สึกในแง่ของความคิด ความรู้สึกและความปรารถนา ส่วนใจ (มโนส) ในความหมายของคังกรจารย์ต่างจากอาตมัน กล่าวคือ ใจนั้นถูกสร้างขึ้นด้วยมายา ขณะที่อาตมันนั้นอยู่เหนือกว่าหลักการพื้นฐาน ทางด้านจิตวิญญาณ เพราะสิ่งที่สร้างประสบการณ์นั้นมีพื้นฐานของความไม่สมบูรณ์ ทำให้มีศักยภาพ ในการเติบโตและเสื่อมลงได้ โดยใจในความหมายของคังกรจารย์จึงเป็นทั้ง 2 สิ่งในเวลาเดียวกัน คือจะเป็นผู้รับรู้ก็ได้และสิ่งที่รับรู้ก็ได้ (Maganlal A.Buch, 1921) ซึ่งตรงนี้แตกต่างจากสปีโนซ่า ที่มองว่าวิญญาณนั้นแยกออกจากชีวิต ไม่ใช่ความคิด ความรู้สึกและเจตนา โดยสิ่งนี้ไม่มี ความหมาย ที่จะสามารถจะพิจารณาได้ ทำให้ความเข้าใจเรื่องอาตมันนั้น มีอยู่แต่ในการอธิบายของคังกรจารย์ ที่รวมกันไว้ในแง่ของจิตใจนั้นดูจะรวมเป็นอันเดียวกันได้ระหว่างอาตมันกับพรหมัน

ขณะที่มุมมองต่อสสารัตถะ (substance) เป็นสิ่งที่แน่นอน เป็นอยู่ด้วยตัวเอง และสิ่งนั้นเรียกว่า พระเจ้า (God) สปีโนซ่าอธิบายสสารัตถะพระเจ้าทรงสถิตเหนือธรรมชาติ โดยพระองค์นั้นทรงเป็นอิสระจากสรรพสิ่ง ย่อมเป็นสิ่งสมบูรณ์ กล่าวได้ว่า ทุกสรรพสิ่งรวมเป็นหนึ่งเดียวคือสสารัตถะ (Substance) หรือพระเจ้าเป็นเจ้า ทรงดำรงอันยิ่งใหญ่ เป็นส่วนหนึ่งของส่วนย่อยในรูปแบบ ความหลากหลายของสสารัตถะ (Substance) จึงเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งเหล่านั้น แม้ว่า ไม่มีสารย่อมอยู่ไม่ได้ เช่นเดียวกัน (สมักร บุรวาส, 2563) พระเจ้าจึงเป็นสิ่งที่อยู่ภายในสิ่งต่างๆ แต่สิ่งเหล่านั้นไม่มีสิ่งอื่นอยู่ภายใน ซึ่งแนวคิดของสิ่งที่เป็นสสารัตถะเหล่านี้ไม่ได้ต้องการสิ่งอื่น เนื่องจากสิ่งนั้นได้กลายเป็นรูปแบบอยู่แล้ว สสารัตถะของสิ่งต่างๆ นั้นก็เหมือนกับคลื่นกับน้ำ ภาชนะดินเผากับดิน ซึ่งคังกรจารย์อธิบายถึงความสัมพันธ์ในโลกอันหลากหลายของพรหมัน โดยนักวิชาการมองว่าทั้งสสารัตถะของสปีโนซ่าและพรหมันของคังกรจารย์คือสิ่งเดียวกัน (James H. Cumming, 2022)

แต่สิ่งที่แตกต่างกันคือคังกรจารย์และสปีโนซ่าขึ้นอยู่ด้วยความสัมพันธ์ที่อยู่ภายในนั้น โดยคังกรจารย์โต้แย้งว่า คลื่นซ่อนอยู่ในน้ำ จึงมีน้ำเท่านั้นที่จริง ส่วนคลื่นนั้นมาชั่วคราวจึงไม่จริง ขณะที่สปีโนซ่าได้ว่าทั้งน้ำและคลื่นต่างเป็นจริงเท่ากัน แม้เขาจะยอมรับว่าคลื่นเป็นสิ่งชั่วคราว แต่สปีโนซ่าเหมือนกับนักปรัชญาที่เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์ ที่พยายามเข้าใจทุกๆ ความหลากหลายที่เกิดขึ้นทุกๆ การเปลี่ยนแปลงของโลกทำให้เกิดขึ้น ในแต่ละช่วงเวลาของสิ่งที่เป็นอมตะอย่างพระเจ้า ซึ่งรูปแบบเป็นจริงก็เพราะว่าสิ่งเหล่านี้เป็นพระเจ้า หรือ “สสารัตถะ” ที่เปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลาเท่านั้น โดยเขากล่าวว่า “ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เป็นอมตะและความคงทนนั้นล้วนเกิดขึ้นจาก

รูปแบบนี้ สำหรับสำหรับสิ่งที่เป็นอมตะและความคงนั้นเป็นเพียงรูปแบบเท่านั้น ที่สามารถอธิบายได้ถึงการมีอยู่ที่ทนทาน โดยสิ่งนั้นมีสาระัตถะที่มีความเป็นอมตะ” (Melamed Yitzhak, 2013) ศังกราจารย์ได้ระบุถึงพระเจ้าหรือพรหมนั้นว่าอยู่ในส่วนสูงสุดของการแบ่งระหว่างแบบอัตวิสัยและปรวิสัย โดยพรหมเป็นจิตวิญญาณบริสุทธิ์ปราศจากรูปแบบ (อรูป) และปราศจากคุณลักษณะ (นิรคุณะ) และสิ่งต่างๆ ภายนอกที่เคลื่อนไหวได้นั้นปรากฏไม่จริง (อัปหาสะ) ในการรับรู้ สปิโนซามองว่ารูปแบบและบริบทต่างๆ เป็นสิ่งที่มีอยู่ในพระเจ้า และพระองค์ก็ทำให้ความเป็นจริงเกิดขึ้นผ่านโลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยสปิโนซาใช้คำว่า “การกินพื้นที่” (extension) เช่นเวลาเพื่ออธิบายโลกทางวัตถุในแง่ทางนามธรรม โดยใช้คำว่า “รูปแบบของการกินพื้นที่” เพื่ออธิบายระหว่างสิ่งต่างๆ มีความแตกต่างจากวัตถุดิบที่สร้างขึ้น ผ่านคำว่า “ร่าง” (body) ซึ่งเป็นสิ่งที่เคลื่อนไหว และหยุดอยู่เป็นรูปแบบเดียวกัน ซึ่งร่างนี้ถูกสร้างขึ้นจากร่างเล็กๆ อื่นๆ จำนวนมาก ขณะที่คำว่า “ความคิด” (idea) เพื่อระบุถึงความคิดที่ต่างกัน โดยความคิดนั้นทำให้เราเข้าใจถึงการที่ใจเกิดขึ้น เพราะใจเป็นสิ่งที่คิดได้ บางครั้งใจก็คือรูปแบบของความคิดอันเป็นลักษณะทางนามธรรม เช่นเดียวกับคำว่า เวลา (time) ฉะนั้น ศังกราจารย์จึงมองพระเจ้าเป็นความจริงสิ่งเดียว ขณะที่สปิโนซาแยกกันระหว่างพรหมนั้น กับสรรพสิ่ง ซึ่งล้วนแต่เป็นจริงทั้งสิ้น การที่เราเข้าใจพระเจ้าได้ก็มาจากการเข้าใจสรรพสิ่งไปพร้อมกันด้วย แต่ศังกราจารย์มองว่าการเข้าใจอาตมอันที่อยู่ในตัวเราเป็นการเข้าใจ ว่าทุกอย่างรอบตัวเรานั้น เป็นเพียงมายา ที่ถูกทำให้เข้าใจว่าจริงเท่านั้น การเข้าใจนี้ จึงเป็นการเข้าถึงพรหมัน คือความเป็นจริงสูงสุด

2. ข้อเสนอทางจริยศาสตร์ ข้อเสนอนี้เป็นการเสนอของกลุ่มนักปรัชญาตะวันตก ที่เริ่มต้นจากการมองว่าแนวคิด ที่ช่วยทำให้เกิด กระบวนการพัฒนาความเป็นมนุษย์และ สร้างศีลธรรมขึ้นมา นั้น ล้วนมาจากแนวคิดสมัยใหม่ ที่ขยายมาจากระบบทางอภิปรัชญาเป็นหลัก โดยพิจารณาจากศาสนาเป็นพื้นฐาน ขณะที่นักคิดตะวันตกนั้น มองว่าทุกอย่างเป็นแค่เรื่องมายา เป็นแค่เรื่องโลก จึงพยายามเสนอสิ่งที่อยู่เหนือกว่านั้น โดยปราศจากเวลา สถานที่และมีแต่ความว่างเปล่า ศังกราจารย์ถือว่าโลกนี้ เป็นเรื่องของมายา ทำให้เกิดเวลา สถานที่ ถูกสร้างขึ้นด้วยสมอง ในแง่ศีลธรรมและศาสนาก็เป็นเหมือนของเล่นสำหรับเด็กเท่านั้น (Maganlal A.Buch, 1921) ดูเหมือนข้อเสนอของศังกราจารย์จะไม่สนใจเรื่องศีลธรรม ที่มีอยู่ในโลกผ่านการไตร่ตรอง ด้วยสติปัญญาของมนุษย์จะเป็นสิ่งที่จริง และตรวจสอบได้ อีกทั้งการเข้าถึงพระเจ้า ก็ไม่ใช่เกิดจากการกระทำใดๆ อันเป็นของมนุษย์ ขณะที่ข้อเสนอ ของสปิโนซา จะต่างจากศังกราจารย์ในแง่ ของการปฏิบัติตามศีลธรรม ที่มนุษย์ได้รับมาจากพระเจ้านั้น ไม่ได้เกิดจากการที่มนุษย์คิดขึ้นเอง โดยความเป็นจริง ก็คือหากมนุษย์ไม่ได้มีเจตจำนงเป็นของตัวเอง แต่ถือเอาตามเจตจำนง ของพระเจ้าตามลักษณะ ที่เรียกว่า ตัวแทนทางศีลธรรม (moral agent)

แม้สปิโนซาและศังกราจารย์จะเห็นร่วมกันว่าพระเจ้านั้นมีอยู่ แต่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับมนุษย์ คุณจะทำให้ระบบศีลธรรมนั้น เป็นข้อจำกัดที่ไม่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมของมนุษย์ เนื่องจากศีลธรรมนั้นถูกมองว่า

ไม่ได้เกี่ยวข้องกับอภิปรายและพระเจ้า ไม่ควรพิจารณาสิ่งต่างๆ ว่าถูกต้องได้ หากจักรวาลและพระเจ้าเป็นสิ่งเดียวกันและเหมือนกัน ก็จะไม่มีการอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ อย่างที่มนุษย์อธิบายถึงคำว่า “ดี” หรือ “ชั่ว” ได้ ถ้าเป็นอย่างนั้น พระเจ้าจึงเป็นสาระัตถะเท่านั้น มีอำนาจที่เป็นเหตุทำให้สิ่งต่างๆ มีอยู่เท่านั้น ฉะนั้น สิ่งต่างๆ ในพระเจ้าจึงจำเป็นต้องเป็นอนันต์โดยมีความสมบูรณ์พร้อม ถ้าทุกสิ่งเป็นพระเจ้า ทุกเหตุการณ์จะต้องสมบูรณ์และมีอยู่อย่างจำเป็น เพราะทุกอย่างขึ้นอยู่กับพระเจ้าโดยตรง แต่สปีโนซาเสนอให้เห็นว่าจักรวาลนั้นไม่มีศีลธรรมเพื่อหลีกเลี่ยงการพิจารณาความแตกต่างระหว่างคำว่า “ดี” และ “ชั่ว” ทางอภิปราย คำอธิบายพระเจ้าในเชิงไม่มีตัวตนนั้น จึงเป็นวิธีอธิบายที่ถูกพัฒนาขึ้น ตามรูปแบบเชิงภววิทยา และไม่ได้ขึ้นอยู่กับพิจารณาบนกิจกรรม และหลักการของมนุษย์ ซึ่งธรรมชาติไม่ได้มีเป้าหมายที่ตายตัวว่าทุกสิ่ง และทุกสิ่งอย่างนั้นเป็นแค่เรื่องจินตนาการของมนุษย์ (Spinoza, 1992)

การอธิบาย “ดี” “ชั่ว” จึงถูกจำกัดอยู่แค่เพียงมนุษย์เท่านั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่พระเจ้ากำหนด นอกจากจะพิจารณาว่ามนุษย์ละวางตัวตนหรือมอบตัวตนให้พระเจ้าถือเอาหลักการที่พระเจ้าเป็นผู้กำหนด ซึ่งวิธีการปฏิบัติแบบนี้ เป็นแนวทางของการหลุดพ้นหรือโมกษะของคัมภีร์ต่างๆ แต่อาจถูกอธิบายในรูปแบบแนวคิดของคริสต์ว่าเป็นการอาศัยพระเจ้าช่วยให้รอด (salvation) โดยกระบวนการอธิบายนั้นไม่ใช่วิสัยของมนุษย์ที่จะพึงทำได้ ทุกอย่างมาจากการทำให้ตัวตนบริสุทธิ์ที่สุด อยู่เหนือคำอธิบายและการเข้าใจที่มนุษย์เป็นผู้กำหนดจึงถือเป็นวิธีการจะเข้าใจเอาตามันในตนเอง ตามหลักของคัมภีร์ และพระเจ้าที่อยู่ภายนอกตัวเราตามแบบสปีโนซา

บทสรุป

ข้อเสนอเรื่องพระเจ้าในทัศนะของคัมภีร์มาจากข้อเสนอทางอภิปรายที่พิจารณาว่าพรหมอันสูงสุดเป็นสิ่งเดียวกัน เป็นสิ่งเดียวกับตัวเรา เป็นธรรมชาติจริงของวิญญาณแบบปัจเจก มนุษย์ไม่เข้าใจความรู้ที่แท้จริงของอาตมอันซึ่งมีลักษณะไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนการเข้าใจว่าโลกมีความหลากหลายเป็นการตรวจสอบวัตถุภายนอกเท่านั้น เป็นแค่การสร้างภาพมายาขึ้นเท่านั้น ขณะที่ข้อเสนอทางด้านจริยศาสตร์ เป็นการเสนอให้เห็นลักษณะการกระทำ ที่คัมภีร์เสนอว่าไม่ใช่หนทางหลุดพ้น แต่ความรู้ต่างหากที่ทำให้เกิดความหลุดพ้นหรือเข้าถึงพรหมันได้ ซึ่งความรู้เหล่านี้เป็นส่วนประกอบหลักของวิญญาณและเป็นส่วนประกอบสำคัญของพรหมันในการทำลายมายา หรือความไม่รู้ ซึ่งทำให้เห็นว่าระบบจริยศาสตร์ของคัมภีร์นั้นไม่ได้เป็นการนำไปสู่จุดสิ้นสุด

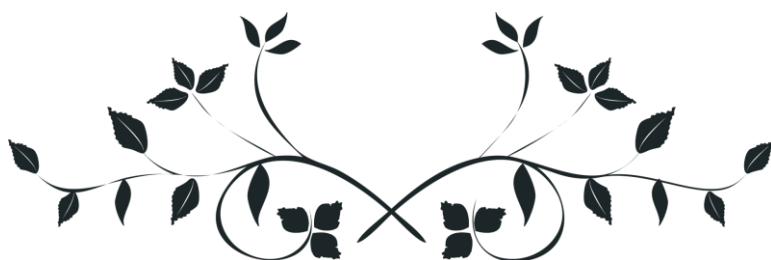
ส่วนข้อเสนอเรื่องพระเจ้าในทัศนะของสปีโนซา เป็นข้อเสนอทางอภิปราย อ้างถึงว่าโลกมีความจำเป็น ต้องมีพระเจ้า พระเจ้าจึงเป็นส่วนสำคัญของทุกสรรพสิ่ง เพราะอะไรที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและตลอดเวลา จะต้องมียุคหนึ่งอยู่ด้วยตลอด เช่นเดียวกับการยอมรับพระเจ้านั้นอยู่ในสรรพสิ่ง และพระเจ้าต้องมีตัวตน โดยจะพบได้จากการสันนิษฐานว่า ต้องมีสิ่งอยู่ก่อนสิ่งอื่น ที่จะสร้างและ

เปลี่ยนแปลงสิ่งอื่น และสิ่งนั้นต้องมีธรรมชาติที่จะไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งต่างๆ รอบตัว ส่วนข้อเสนอทางจริยศาสตร์ เป็นการพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้ทุกสรรพสิ่งเกิดขึ้นต้องมีเจตจำนง และเจ้าของเจตจำนงนั้นคือพระเจ้า ทำให้สิ่งอื่นไม่อาจมีเจตจำนงเองได้ แต่หากจะมีได้ก็เป็นเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นโดยมนุษย์ และไม่น่าเชื่อถือ ไม่ใช่ความจริงแท้

เอกสารอ้างอิง

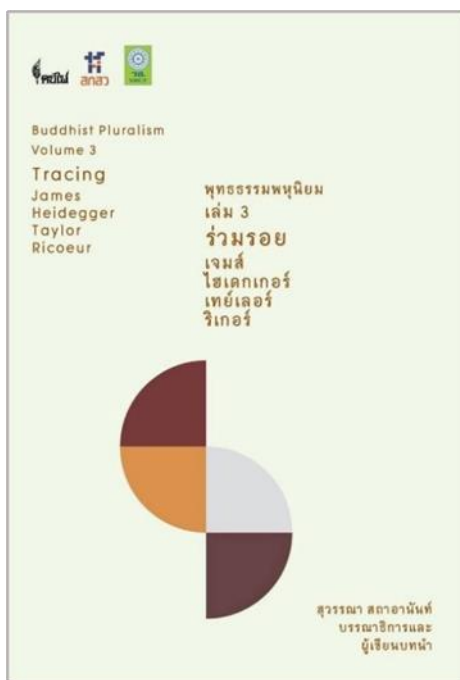
- สมัคร บุรवास. (2563). *วิชาปรัชญา*. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์.
- Bertrand Russell. (1974). *Religion & Science*. London: Oxford University Press.
- Charles Hartshorne and William L. Reese. (1963). *Philosophers Speak of God*. 2nd Impression. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- James H. Cumming. (2022). *The Nondual Mind: Vedānta, Kashmiri Pratyabhijñā Shaivism and Spinoza*. (online) <https://www.academia.edu>.
- Kenneth Dorter. (2014). THOUGHT AND EXPRESSION IN SPINOZA AND SHANKARA. *Symposium*. vol.18 no.1: 229.
- Maganlal A.Buch. (1921). *The Philosophy of Shankara*. Baroda: the Vidya Vilas Press.
- Melamed, Yitzhak Y. (2017). “The Building Blocks of Spinoza’s Metaphysics: Substance Attributes and Modes”. in Della Rocca. Michael (ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Melamed Yitzhak. (2013). *Spinoza’s Metaphysics: Substance and Thought*. Oxford: Oxford University Press.
- Paul Edwards, Arthur Pap. (1965). *A Modern Introduction to Philosophy: Reading from Classical and Contemporary Sources*. New York: The Macmillan Company.
- Ramakrishna Puligandla. (2008). *Fundamentals of Indian Philosophy*. 4th impression. New Delhi: D.K.Printworld Ltd.
- Spinoza. (1992). *Ethics*. translated by Samuel Shirley. Edited by Seymour Feldman. 2nd ed. Cambridge: Hackett Pub. Co.

บทความปริทัศน์ (Review Article)
ทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยม ของ ชาร์ลส เทย์เลอร์
Charles Taylor's Theory of Multiculturalism

อัญชลิตา สุวรรณะชญ
Unchalita Suvarnajata
นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar
Corresponding Author, Email: unchalita@hotmail.com

Received October 22, 2022; Accepted: December 31, 2022

ผู้แต่ง: ปกรณ์ สิงห์สุริยา

จำนวนหน้า: 59

ปีที่พิมพ์: 2565

ครั้งที่พิมพ์: 1

สถานที่พิมพ์: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตย
และการพัฒนา (โครงการจัดพิมพ์
คบไฟ)

บทนำ

“ทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมของชาร์ลส เทย์เลอร์” โดยรองศาสตราจารย์ ดร.ปรกรณ์ สิงห์สุริยา ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นบทความวิจัยทางปรัชญาที่ศึกษาแนวคิดของชาร์ลส เทย์เลอร์ นักปรัชญาชาวแคนาดาผู้พัฒนาทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยม บทความนี้เป็นบทความหนึ่งในหนังสือ *พุทธธรรมพหุนิยม เล่ม 3: ร่วมรอย เจมส์ ไฮเดกเกอร์ เทย์เลอร์ ริเกอร์* ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยพุทธธรรมพหุนิยม (Buddhist Pluralism) ปีที่ 1 (2561-2564) ของศาสตราจารย์กิตติคุณดร.สุวรรณา สถาอานันท์ เมธีวิจัยอาวุโส สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยโครงการนี้ จาก สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

บทความวิจัยนี้ เป็นการสนทนาในวิธีคิดของเทย์เลอร์บนเงื่อนไขสภาพการณ์การดำรงอยู่ของมนุษย์ทุกคนที่มีลักษณะทวิวจนะ (dialogical) เมื่ออยู่ในบริบททางสังคมการเมืองในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน จำกัดความเป็นมิตร และความไม่ลงรอยกัน จนกลายเป็นปัญหาความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียม ไม่เสมอกัน อันนำไปสู่การทบทวนความคิดเรื่องพหุวัฒนธรรม นั่นคือ ปัญหาการสร้างความรู้ความเคารพยอมรับต่อกัน (recognition) ระหว่างผู้คนที่มียุทธลักษณะที่หลอมรวมมาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย แต่ต้องมาอยู่ร่วมกันในฐานะพลเมืองในสังคมการเมืองเดียวกัน วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ เพื่อศึกษาแนวทางของเทย์เลอร์ในการพัฒนาทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยม ด้วยการปรับใช้แนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นจุดคานงัดสอดแทรกเข้ามาในการให้เหตุผลเกี่ยวกับหน้าที่พันธะผูกพันกับการเคารพยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมในระบบคิดของเสรีนิยม รวมทั้งศึกษาแนวคิดของเทย์เลอร์เกี่ยวกับความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างอัตลักษณ์กับจริยธรรมผ่านกระบวนการเชิงทวิวจนะ (dialogical process) และกระบวนการประเมินแบบเข้มลึก (strong evaluation) ที่เทย์เลอร์ใช้เป็นพื้นฐานในการถกเถียงเพื่อสนับสนุนทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยม และศึกษาการวิเคราะห์ของเทย์เลอร์เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมแบบเสรีนิยมและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่เสรีนิยม ผ่านระบบคิดจากวัฒนธรรมอื่นที่ไม่ใช่เสรีนิยมเพื่อเป็นพื้นฐานให้กับหลักการเสรีนิยม

จุดเด่นของบทความนี้ คือ การนำเสนอทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยม ของ ชาร์ลส เทย์เลอร์ ที่เปิดพื้นที่ให้กับผู้มีวัฒนธรรมแตกต่างจากเสรีนิยมตะวันตก พร้อมกับเปิดพื้นที่ให้ความคิดเรื่องความหลากหลายเชิงวัฒนธรรมได้มีตำแหน่งแห่งที่ทางวิชาการในแวดวงปรัชญามนุษยศาสตร์ของไทย สนับสนุนการเคารพยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมบนหลักการของเสรีนิยม ชี้ให้เห็นจุดอ่อนที่สำคัญบางประการของหลักการเสรีนิยม คือ เรื่องสิทธิมนุษยชน และเสนอมุมมองของนักปรัชญาไทยต่อทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยม โดยใช้กรอบการทำงานเชื่อมโยงวัฒนธรรมอื่นเข้ากับ

หลักการของเสรีนิยมที่อาศัยฐานคิดอื่นๆ ที่ไม่ใช่เสรีนิยมแบบตะวันตกดั้งเดิม เช่น คำสอนของพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับเรื่องอัตตาณัติ (autonomy) และการไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย และหลักสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องอัตตาณัติในบริบทของพุทธปรัชญาเถรวาท มักจะถูกตั้งคำถามว่า เมื่อพุทธปรัชญาเถรวาทปฏิเสธอัตตาด้วยหลักอนัตตาแล้ว อัตตาณัติจะมีพื้นที่ในพุทธปรัชญาเถรวาทหรือไม่ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องนิยามความหมายของอัตตาณัติอย่างชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างอัตตาณัติกับคำสอนของพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้น ข้อเสนอของงานวิจัยนี้ เรียกร้องให้เสรีนิยมละทิ้งท่าทีแบบจักรวรรดินิยมที่มักจะกล่าวอ้างในนามของสากลนิยม และเปิดรับความแตกต่างที่จะเอื้อต่อการต้อนรับระบบคิดอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนหลักการสำคัญของเสรีนิยมเอง นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงแนวทางที่เทย์เลอร์พยายามพัฒนาความเข้าใจหลักคิดบางประการของพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยที่ส่งเสริมสนับสนุนประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ซึ่งสามารถสนับสนุนเสรีนิยมได้ด้วย นั่นก็คือ แนวคิดพุทธธรรมพหุนิยม

เนื้อหา

บทความวิจัยนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เสรีนิยมและพหุวัฒนธรรมนิยม เป็นการพิจารณาแนวทางของเทย์เลอร์ในการพัฒนาทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยม (liberal multiculturalism) ผ่านระบบคิดเกี่ยวกับหน้าที่ในการเคารพยอมรับกลุ่มทางวัฒนธรรม โดยใช้ข้อถกเถียงระหว่างเสรีนิยมกระแสหลัก และการเรียกร้องความเคารพยอมรับ (recognition) เพื่อหาคำตอบว่าสังคมเสรีนิยมจะเปิดพื้นที่ให้วัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายอย่างไร ส่วนที่ 2 อัตลักษณ์และคุณค่า มุ่งความสนใจเฉพาะอัตลักษณ์ของบุคคลที่ถกทอขึ้นมาจากวัฒนธรรม ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากคุณค่าและระบบจริยธรรมได้ ส่วนที่ 3 หลักการเสรีนิยมและวัฒนธรรมอื่น เป็นการพิจารณากรอบการทำงานที่เป็นไปได้ของการเชื่อมโยงวัฒนธรรมอื่นเข้ากับหลักการของเสรีนิยม เพื่อช่วยให้เห็นถึงแนวทางการสร้างพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยม โดยอาศัยฐานคิดอื่นที่ไม่ใช่เสรีนิยมแบบตะวันตกดั้งเดิม อาทิ คำสอนของพุทธศาสนากับประชาธิปไตย

ส่วนที่ 1 เริ่มต้นด้วยจุดยืนของนักปรัชญาเสรีนิยมกระแสหลักที่มีอุดมคติเกี่ยวกับเสรีภาพ ความเสมอภาค และความเต็มเต็ม (fulfillment) อาทิ สตีเวน ร็อกกีเฟลเลอร์ (Steven Rockefeller) มีจุดยืนสุดโต่งว่าเสรีนิยมเป็นวัฒนธรรมที่มีฐานะเหนือวัฒนธรรมอื่น ซึ่งแตกต่างจากจุดยืนของเทย์เลอร์โดยสิ้นเชิง เทย์เลอร์ได้อภิปรายถึงการเรียกร้องความเคารพยอมรับ (recognition) ใน 3 กรณี คือ 1) ผู้อื่นขาดความเคารพยอมรับต่อเรา 2) ผู้อื่นรู้จักเราแบบผิดๆ ทำให้ขาดความเคารพยอมรับต่อเรา และ 3) ผู้อื่นไม่เห็นว่ามีตัวตน ทำให้ขาดความเคารพยอมรับต่อเรา ซูซาน วูลฟ์ (Susan Wolf) เห็นด้วยว่า ปัญหาขาดความเคารพยอมรับมีสองลักษณะ คือ การขาดการยอมรับจาก

ปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะสมาชิกของวัฒนธรรมกลุ่มน้อย และการขาดการตระหนักว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมีความสำคัญ เทย์เลอร์วิเคราะห์ว่าอัตลักษณ์และความเคารพยอมรับมีความสำคัญในบริบททางประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงมาสู่ยุคสมัยใหม่ และมีความสัมพันธ์กับรากฐานความคิดของเสรีนิยม (liberalism) กล่าวคือ ในอดีตระบบชนชั้นวรรณะระบุชัดเจนว่า ใครมีอัตลักษณ์อะไร และใครควรได้รับความเคารพยอมรับ เมื่อมีทัศนะเรื่องปัจเจกชนนิยมเข้ามาแทนที่ ทำให้อัตลักษณ์และความเคารพยอมรับมีความสำคัญยิ่งขึ้น ความคิดปัจเจกชนนิยมได้เผยให้เห็นลักษณะทวิวงะ (diagonal) ของอัตลักษณ์ ใน 2 ระดับ คือ 1) ระดับของความสามารถในการแสดงออกผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ และ 2) ระดับของการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจริง ยกตัวอย่างเช่น การต่อสู้เพื่ออัตลักษณ์ของชาวอเมริกันเชื้อสายแอฟริกา คัมเม แอนโทนี อโพออาห์ (Kwame Anthony Appiah) เห็นว่า การต่อสู้ดังกล่าวก่อรูปขึ้นจากปฏิสัมพันธ์เชิงทวิวงะในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมของชาวอเมริกันผิวขาว จึงทำให้ตัวตนของชาวอเมริกันเชื้อสายแอฟริกากำเนิดขึ้นในบริบทของสังคมอเมริกันโดยรวม เทย์เลอร์เห็นว่าบทบาทของวัฒนธรรมที่ขาดความเคารพยอมรับของคนผิวขาวที่เข้ามาในนิยามของคนผิวดำเช่นนี้ เป็นความตึงต้านภายในระบบเสรีนิยม เรียกว่า “การเมืองแห่งสากลนิยม (politics of universalism) หรือการเมืองแห่งความเคารพที่เสมอภาค (politics of equal respect)” ที่มุ่งมองข้ามลักษณะเฉพาะและมองหาลักษณะร่วมเพื่อเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเสมอกัน และ “การเมืองแห่งความแตกต่าง (politics of difference)” ที่มุ่งมองหาเฉพาะเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการอธิบายว่าทำไมจึงควรมีการปฏิบัติที่แตกต่างสำหรับคนบางกลุ่ม เขาชี้ว่าเสรีนิยมที่เน้นความเหมือนหรือการเมืองแห่งสากลนิยมนั้น เป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะครอบงำ (hegemonic culture) และเป็นการเลือกปฏิบัติอย่างรุนแรงต่อชนกลุ่มน้อยทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัฒนธรรมเสรีนิยม

มีข้อสังเกตว่า เสรีนิยมกระแสหลักมุ่งพิจารณาในระดับปัจเจกบุคคล เน้นพันธะทางจริยธรรมเชิงเนื้อหาสาระ (substantive) แต่เทย์เลอร์ยกระดับการมองจากปัจเจกบุคคลไปที่ระดับกลุ่มคน เขาสนับสนุนเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับพันธะทางจริยธรรมเชิงกระบวนการ (procedural) อาทิ ทัศนะเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยอัตตานิธิ (autonomy)¹ ของ อิมมานูเอล คานท์ (Emmanuel Kant) ซึ่งมีอิทธิพลต่อนักวิชาการสายเสรีนิยมจำนวนมาก เทย์เลอร์เห็นว่าความไม่เคารพยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่างของเสรีนิยมเป็นปัจจัยนำไปสู่ความเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องความเคารพยอมรับจากกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งไม่เพียงแต่เรียกร้องให้ยอมรับวิถีปฏิบัติและการดำรงอยู่ของกลุ่มตน

¹ ผู้เขียนเห็นว่า คำว่า “อัตตานิธิ (autonomy)” ในที่นี้ หมายถึง แนวคิดอัตตานิธิของคานท์ กล่าวคือ อัตตานิธิที่เป็นพื้นฐานของพันธะทางจริยธรรมของมนุษย์ อันเป็นเรื่องของความสามารถเชิงปริชาน (cognitive ability) ในการให้เหตุผล ในฐานะเป็นผู้รับรู้และเข้าใจด้วยเหตุผลล้วนๆ หรือเป็นผู้เฝ้าตรงตามเหตุผลเชิงปฏิบัติเท่านั้น “อัตตานิธิ” จึงเป็นทั้งตัวแบบทางจริยธรรมในการใช้เหตุผลเชิงปฏิบัติ และเป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัวของบุคคลที่ทุกคนต้องเคารพยอมรับ (อ้างใน พุฒวิทย์ บุญนาค, 2554)

เท่านั้น แต่ยังเรียกร้องให้ยอมรับในคุณค่าวัฒนธรรมของกลุ่มตนอีกด้วย ดังนั้น การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในหลักการของเสรีนิยม จึงจำเป็นต้องเคารพความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมดังกล่าว เนื่องจากมนุษย์มีอัตลักษณ์ที่ถักทอจากวัฒนธรรม มีมิติการมองชีวิตและการประเมินในแบบฉบับของตนเอง

ส่วนที่ 2 เป็นการพิจารณาลักษณะของอัตลักษณ์ที่กล่าวถึงในส่วนที่ 1 ในเชิงลึกยิ่งขึ้น เพื่อให้เห็นว่าวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาทและกลายเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์มนุษย์ได้อย่างไร จากสมมติฐานของเทย์เลอร์ที่ว่าวัฒนธรรมมีคุณค่าเท่าเทียมกันนั้น อัตลักษณ์และจริยธรรม (morality) ก็ย่อมเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ ทุกระบบของจริยธรรมประกอบด้วยสามแกน คือ 1) หน้าที่ต่อผู้อื่น 2) ชีวิตที่เติมเต็ม (fulfillment) และ 3) ศักดิ์ศรี (dignity) ซึ่งจริยธรรมนิยามอัตลักษณ์ของบุคคลผ่านการแยกแยะคุณค่าจากการประเมินความปรารถนาของตน และประเมินความปรารถนานั้นในระดับที่สองเพื่อแยกแยะเชิงคุณภาพว่าความปรารถนาใดสูงส่งกว่า ที่เรียกว่า การประเมินแบบเข้มลึก (strong evaluation) ซึ่งเป็นเรื่องของความหมายอันลึกซึ้งและซับซ้อน ทั้งนี้ “ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าจะผันแปรไปตามวัฒนธรรมซึ่งมีภาษาอันแตกต่างกันในการกล่าวถึงคุณค่า” (ปกรณ สิงห์สุริยา, 2565) ซึ่งภาษาในที่นี้ไม่ได้จำกัดอยู่กับคำหรือวลีที่แสดงออกเท่านั้น แต่หมายรวมถึงสัญลักษณ์ รูปภาพ บทกวี บทสวด หรือเรื่องเล่า และวัจนปฏิบัติ (speech act) ที่ครอบคลุมถึงความหมายในระดับอวัจนะภาษาด้วย นอกจากนี้ยังมีคุณค่าเชิงประกอบสร้าง (constitutive goods) ที่เป็นเงื่อนไขที่ทำให้สิ่งสิ่งหนึ่งมีความหมายในฐานะสิ่งที่ดีสำหรับชีวิต อาทิ คริสต์ศาสนาที่มีพระเยซูทรงเป็นคุณค่าเชิงประกอบสร้างที่ให้ความรักแบบไม่มีเงื่อนไข ความถ่อมตน มีความหมายในฐานะสิ่งที่ดีสูงส่งสำหรับชีวิต ซึ่งเป็นการประเมินคุณค่าที่ยึดโยงไปถึงระดับความเข้าใจโลกและชีวิต แสดงให้เห็นว่าศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์บุคคลโดยผ่านการประเมินแบบเข้มลึกนี้เอง

จะเห็นได้ว่า ส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 ข้างต้น เป็นมุมมองภายในสังคมที่เป็นเสรีนิยมอยู่แล้ว ในส่วนที่ 3 จะเป็นมุมมองภายนอก ที่นำแนวคิดเสรีนิยมไปใช้ในสังคมที่ไม่ได้เป็นเสรีนิยมแต่เริ่มแรก เพื่อช่วยให้เห็นแนวทางในการใช้ระบบคิดทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่เสรีนิยมมาสนับสนุน ติความ และปรับใช้หลักการของเสรีนิยม

ส่วนที่ 3 เทย์เลอร์อาศัยฐานคิดที่ไม่ใช่ของตะวันตกดั้งเดิมมาเป็นพื้นฐานในการพิจารณาความเป็นไปได้ของการใช้ระบบคิดอื่น เช่น พุทธศาสนา มาเป็นฐานคิดให้กับเสรีนิยม โดยอาศัยความคิดของบุคคลสำคัญที่เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความเคลื่อนไหวของพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยที่สนับสนุนประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ได้แก่ พุทธทาสภิกขุ ส. ศิวรักษ์ และ เสน่ห์ จามริก เทย์เลอร์เห็นว่าคำสอนสำคัญของพุทธศาสนาที่สามารถผลักดันสู่ประชาธิปไตย มีสองประการ คือ ประการแรก การบรรลुरुธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลต้องกระทำด้วยตนเอง ไม่สามารถอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นได้ ซึ่งสอดคล้องกับประชาธิปไตยที่มุ่งหวังให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อชีวิต

ตนเอง ประการที่สอง คำสอนให้ละเว้นการเบียดเบียน มีความสัมพันธ์กับประชาธิปไตยเช่นกัน เนื่องจากการไม่เบียดเบียน คือ การเคารพผู้อื่น และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นดำเนินชีวิตของตนโดยปราศจากการขู่บังคับ ซึ่งคำสอนทั้งสองประการนี้ทำให้เห็นวิธีที่พุทธศาสนาเชื่อมโยงประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในแบบที่แตกต่างไปจากของตะวันตก ที่ใช้แนวคิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จำกัดเฉพาะเรื่องสิทธิมนุษยชน โดยตัดขาดจากพันธะหน้าที่ที่มีต่อสิ่งอื่น หรือเป็นปฏิกิริยาต่อพันธะหน้าที่อื่นด้วย หรือจำกัดพฤติกรรมด้านต่างๆ ของมนุษย์ เช่น การอ้างสิทธิมนุษยชนในการคัดค้านโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเคลื่อนไหวเพื่อความยุติธรรมที่เรียกร้องสิทธิมนุษยชนด้วยความแค้นเคืองเกรี้ยวกราด รุนแรง และมีข้อเรียกร้องให้ลงโทษเอาผิด ในขณะที่คำสอนของพุทธศาสนาให้ละเว้นการเบียดเบียน มีจุดแข็งในการเชื่อมโยงไปสู่แนวคิดอื่นๆ ได้มากกว่า เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเรียกร้องความยุติธรรม ยกตัวอย่างเช่น วิธีการอหิงสาของมหาตมะคานธี (Mahatma Gandhi) ที่มาร์ติน ลูเทอร์ คิง (Martin Luther King, Jr) นำมาใช้เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิพลเมือง ทั้งนี้ เทย์เลอร์ไม่ได้มุ่งตัดสินว่าใครดีกว่า แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกันแล้วจะทำให้เห็นมุมมองที่กว้างขึ้น และยอมรับสิ่งที่แตกต่างออกไป ทั้งยังช่วยให้เห็นความเคลื่อนไหวในประเทศไทยและตะวันตกที่มีความสอดคล้องกันในมิติของเสรีนิยม ถึงแม้จะมีรากฐานทางอุดมคติ ธรรมชาติมนุษย์ หรือภาษาที่แตกต่างกันอย่างมาก เพื่อถอดบทเรียนให้เสรีนิยมตะวันตกนำไปผสานกับขอบฟ้าความคิดของตัวเอง (fusion of horizon)² ซึ่งผลที่ได้อาจจะไม่ใช่เป็นขอบฟ้าของเราหรือของเขา แต่อาจจะเป็นอาหารจานใหม่ หรืออาหารพิวชนที่กลายเป็นที่คุ้นเคยกันในปัจจุบัน เมื่อเทียบกับประสบการณ์เมื่อหลายสิบปีที่ผ่านมา นอกจากนี้เทย์เลอร์มีข้อสังเกตว่า ชนชั้นนำเป็นผู้ที่มีบทบาททางความคิดในการผลักดันประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในตะวันตก เช่นเดียวกับในประเทศไทยที่ชนชั้นนำเป็นผู้ผลักดันความเคลื่อนไหวของพุทธศาสนาเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ดังนั้น จุดเริ่มต้นอาจไม่จำเป็นต้องมาจากความเข้าใจร่วมกันระหว่างกรอบคิดดั้งเดิมกับแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนที่ยืมมาจากตะวันตกก็ได้ นอกจากนี้การที่ตะวันตกอ้างถึงหลักการแห่งความเสมอภาคเพื่อบีบให้วัฒนธรรมอื่นปฏิบัติตามนั้น ก็ยังมีอีกหลายสังคมที่ไม่

² ผู้เขียนเห็นว่า คำว่า “การผสานขอบฟ้า (fusion of horizon)” ในที่นี้ มีที่มาจากหนังสือ Truth and Method ของ Gadamer (2013) ที่อธิบายว่า ประสบการณ์ความคิดส่วนตัวที่สะสมในตัวของผู้ศึกษาแต่ละคนที่แตกต่างกันนั้น แม้ว่าจะเป็นอุปสรรคหรืออคติในการศึกษาทำความเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ที่กำลังศึกษา แต่กระนั้นผู้ศึกษาก็ไม่สามารถตัดประสบการณ์และความคิดส่วนตัวที่บ่มเพาะมาตั้งแต่เกิดนี้ได้ อย่างไรก็ตาม ถ้าปราศจากซึ่งอคตินี้แล้ว ผู้ศึกษาก็จะไม่สามารถศึกษาวิเคราะห์ตีความสิ่งที่ตนกำลังศึกษาได้เลย โดยเฉพาะ “ภาษา” ดังนั้น ผลการศึกษาที่ได้ออกมาย่อมเป็นการผสมผสาน (fusion) ระหว่างอคติของผู้ศึกษากับปรากฏการณ์นั้นๆ ซึ่งการผสมผสานระหว่างประสบการณ์และอคติของผู้ศึกษากับประสบการณ์และอคติของผู้เขียนตัวบทที่ถูกศึกษาเรียกว่า “การผสานขอบฟ้า (fusion of horizon)” ซึ่ง “ขอบฟ้า (horizons)” ในที่นี้ หมายถึงโลกทัศน์หรือโลกของบุคคลหนึ่ง หรือโลกอย่างใดคนหนึ่งรับรู้เข้าใจ นั่นก็คือ ขอบเขตของความคิดความเข้าใจที่คนคนหนึ่งมี หรือสั่งสมมาเป็นประสบการณ์ตลอดชีวิต คำว่า “การผสานขอบฟ้า” นี้ มักจะใช้อธิบายปัญหาที่ไม่สามารถแก้ได้ ไม่ว่าจะใช้วิธีการใดก็ตาม ดังนั้น จึงควรยอมรับด้วยความเข้าใจว่า หากปราศจากซึ่งประสบการณ์และความคิดส่วนตัวของผู้ศึกษาแล้ว ก็จะไม่สามารถทำการศึกษายอะไรรู้ได้เลย

ยอมรับเรื่องความเสมอภาค เช่น ระบบวรรณะในอินเดีย เทย์เลอร์เห็นว่า การบีบบังคับ เป็นการโจมตีระบบคิดที่นิยามอัตลักษณ์ของผู้คนในวัฒนธรรมเหล่านั้น ถ้าระบบคิดนี้ถูกทำลายลง แม้จะเรียกว่าเป็นการปลดปล่อยจากการกดขี่ แต่ก็ทำให้บุคคลในวัฒนธรรมเหล่านั้นต้องอยู่ในภาวะสับสนอย่างยิ่ง เพราะความรู้สึกถึงตัวตนของพวกเขาถูกทำให้เสียหายไปด้วยเช่นกัน เทย์เลอร์เห็นว่า ตะวันตกควรมีความเข้าใจวัฒนธรรมอื่นๆ ที่แตกต่าง ไม่ใช่ประณาม เหยียดหยาม และบีบบังคับให้บุคคลละทิ้งตัวตนแบบเดิมที่เป็น เพราะจะทำให้ความพยายามสร้างความเสมอภาคกลายเป็นแรงกดดันให้เกิดความไม่เสมอภาคเสียเอง ซึ่งจะนำไปสู่การต่อต้านแบบมูลฐานนิยม (fundamentalism) เช่น การเคลื่อนไหวของมุสลิมบางกลุ่ม

บทวิจารณ์

ผู้เขียนเห็นว่า จุดเด่นของบทความวิจัยนี้ คือ การเปิดพื้นที่ให้กับผู้มีวัฒนธรรมแตกต่างจากเสรีนิยมตะวันตก ผ่านการนำเสนอทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยม ของ ชาร์ลส เทย์เลอร์ พร้อมกับเปิดพื้นที่ให้ความคิดเรื่องความหลากหลายเชิงวัฒนธรรมได้มีตำแหน่งแห่งที่ทางวิชาการในแวดวงปรัชญามนุษยศาสตร์ของไทย สนับสนุนการเคารพยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมบนหลักการของเสรีนิยม ซึ่งให้เห็นจุดอ่อนที่สำคัญบางประการของหลักการเสรีนิยม คือ เรื่องสิทธิมนุษยชน และเสนอมุมมองของนักปรัชญาไทยต่อทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมโดยใช้กรอบการทำงานเชื่อมโยงวัฒนธรรมอื่นเข้ากับหลักการของเสรีนิยมที่อาศัยฐานคิดอื่นๆ ที่ไม่ใช่เสรีนิยมแบบตะวันตกดั้งเดิม เช่น คำสอนของพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับเรื่องอัตตาณัติ และการไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย และหลักสิทธิมนุษยชน แต่แนวคิดเรื่องอัตตาณัติ (autonomy) ของ คานท์ ทำให้เกิดข้อถกเถียงมากมายในเสรีนิยม นอกจากนี้ยังมีคำถามว่า เสรีนิยมเกี่ยวข้องกับพหุนิยม (pluralism) อย่างไร ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงคำว่า “อัตตาณัติ” ในบทความนี้อาจมีข้อจำกัดในการทำความเข้าใจเชื่อมโยงหลักการของเสรีนิยมกับหลักคำสอนของพุทธศาสนาเนื่องจากแนวคิดเรื่องอัตตาณัติในบริบทของพุทธปรัชญาเถรวาท มักจะถูกตั้งคำถามว่า เมื่อพุทธปรัชญาเถรวาทปฏิเสธอัตตาด้วยหลักอนัตตาแล้ว อัตตาณัติจะมีพื้นที่ในพุทธปรัชญาเถรวาทหรือไม่ ในประเด็นนี้ (อิชฎาณิศ ตันติชุตติ, 2564) เห็นว่า ถ้าหากพิจารณาความหมายของคำว่า “อัตตา” คือ ตัวตน (โดยสมมติ) ที่เป็นผู้กำหนดการกระทำของตนเอง โดยเลือกคุณค่าหรือหลักธรรมที่ตนเองยึดมั่นว่าดีงามแล้ว อัตตาณัติก็จะไม่ขัดแย้งกับหลักอนัตตา ผู้เขียนจึงเห็นว่า ถ้านิยามความหมายของอัตตาณัติในบทความนี้อย่างชัดเจน และอธิบายเบื้องต้นว่าเสรีนิยมเกี่ยวข้องกับพหุนิยมอย่างไร จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างอัตตาณัติกับคำสอนของพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้น ทั้งยังช่วยสนับสนุนข้อเสนอที่เรียกร้องให้เสรีนิยมละทิ้งท่าทีแบบจักรวรรดินิยม เพื่อเปิดรับระบบคิดอื่นๆ เช่น แนวคิดพุทธธรรมพหุนิยม ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งที่สนับสนุนเสรีนิยม

ทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยม ของ ชาร์ลส เทย์เลอร์ ถูกวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากในทางสังคมศาสตร์และสังคมวิทยา ทั้งในระดับทฤษฎีและปฏิบัติ จากการศึกษาพัฒนาการแนวคิดทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นในทศวรรษที่ 1960-1970 จนถึงช่วงเวลาเสื่อมคลายในยุคปัจจุบัน เป็นระยะเวลาประมาณ 40 ปี (บัณฑิต ไกรวิจิตร, 2563) พบว่า ทฤษฎีและกรอบคิดพหุวัฒนธรรมนิยม (multiculturalism) ที่มีพื้นฐานวิธีคิดจากเสรีนิยมว่าด้วยการเมืองแห่งการรับรู้และความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ (recognition and dignity) ในช่วงเริ่มต้นถูกนำมาเป็นกรอบในการกำหนดนโยบายสาธารณะ แต่ผลจากการใช้นโยบายดังกล่าวในปัจจุบันกลับนำไปสู่การเกิดปัญหาความเป็นพหุคุณา (superdiversity) เกินกว่าที่สังคมตะวันตกจะรับมือด้วยปรัชญาแนวคิดแบบเดิมได้ กล่าวคือ เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น การกระจายทรัพยากรและสวัสดิการของรัฐไม่ทั่วถึง จนสร้างความไม่พึงพอใจให้เกิดขึ้น ยกตัวอย่างเช่น กรณีชนพื้นเมือง (indigenous) ในยุโรปได้ลุกขึ้นต่อต้านชนต่างชาติ โดยเฉพาะชาวมุสลิม เกิดกระแสอนุรักษ์นิยมฝ่ายขวาขึ้นในอเมริกาเหนือ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เมื่อพิจารณาถึงข้อจำกัดทางปรัชญาที่ทำให้นโยบายพหุวัฒนธรรมนิยมล้มเหลวนั้น มีสาเหตุจากความขัดแย้งกันเอง (paradox) ของหลักปรัชญากับนโยบายพหุวัฒนธรรมนิยม เกิดการโต้กลับพหุวัฒนธรรมนิยมอย่างรุนแรง (backlash) รวมถึงการต่อต้านนโยบายพหุวัฒนธรรมนิยมที่เอื้อประโยชน์แก่ผู้อพยพและชนกลุ่มน้อย ซึ่งเทย์เลอร์เองก็ได้หันมาทบทวนจุดยืนพหุวัฒนธรรมของตน และเขาเห็นว่าได้นั้นเรื่องความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมมากเกินไป จึงเสนอแนวคิดสหวัฒนธรรม (interculturalism)” มาแทนที่ เน้นการสร้างจุดร่วมกันระหว่างความต่างต่างนั้นๆ เพื่อสื่อสารว่าพหุวัฒนธรรมและสหวัฒนธรรมเป็นเรื่องเดียวกัน แต่ต่างมุมมองกัน (ปกรณ สิงห์สุริยา, 2565)

ถ้าตั้งคำถามว่า พหุวัฒนธรรมนิยมคืออะไร บนฐานคิดของเทย์เลอร์ที่สนับสนุนความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยอาศัยรากฐานจากจารีตเสรีนิยม (liberal tradition) ที่ให้ความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน โดยแบ่งจารีตเสรีนิยมออกเป็นสองสาย จารีตเสรีนิยมสายแรก เรียกว่า “พหุนิยมเชิงวัฒนธรรม (cultural pluralism)” มองทุกคนเป็นมนุษย์เหมือนกัน และไม่ให้ความสำคัญกับความแตกต่าง มีลักษณะของปัจเจกชนนิยม (individualism) และสากลนิยม (universalism) ส่วนจารีตเสรีนิยมสายที่สอง เรียกว่า “พหุวัฒนธรรมนิยม (multiculturalism)” เห็นว่าการมองข้ามความแตกต่างหลากหลายจะทำให้ไม่สามารถเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันได้ พหุวัฒนธรรมนิยมในที่นี้ประกอบด้วยมโนทัศน์สำคัญต่างๆ ได้แก่ อัตลักษณ์ ความเคารพยอมรับ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนและสังคม (ปกรณ สิงห์สุริยา, 2565) ในมุมมองทางมานุษยวิทยา เห็นว่า พหุวัฒนธรรมนิยม เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการยอมรับว่าสังคมหนึ่งๆ ประกอบไปด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลาย (cultural diversity) และไม่มีวัฒนธรรมหนึ่งวัฒนธรรมใดที่มีอำนาจครอบงำเหนือวัฒนธรรมอื่น (dominant culture) หรือไม่มีวัฒนธรรมที่ถูกครอบงำ (subordinate culture) ซึ่งแนวคิดนี้มองในทิศทางเดียวกับแนวคิดบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration)

ที่ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม รวมถึงเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมในสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม โดยเฉพาะความสัมพันธ์แบบรัฐชาติสมัยใหม่ในปัจจุบันที่เกิดจากการอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ มาเลเซีย สิงคโปร์ ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในลักษณะยอมรับซึ่งกันและกันมากขึ้น การยอมรับความเป็นพหุวัฒนธรรมดังกล่าว จึงเป็นโอกาสของการเลือกปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่ไม่มีการครอบงำ อย่างไรก็ตาม หากกฎหมายหรือกฎระเบียบกับนโยบายที่ปฏิบัติจริงไม่เป็นไปอย่างสอดคล้องกัน การเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม³ อาจเป็นไปได้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง และอาจนำไปสู่การผสมกลมกลืน (assimilation) ทางวัฒนธรรมในหลายลักษณะ (อมรา พงศาพิชญ์, 2549) ถึงแม้ความเป็นพหุวัฒนธรรมจะได้รับการยอมรับในวงวิชาการและสังคมการเมืองในตะวันตก แต่พหุวัฒนธรรมนิยมในแนวคิดเสรีนิยมและแนวคิดหลังสมัยใหม่ยังมีข้อถกเถียงอีกมากมาย นอกจากนี้แนวคิดพหุวัฒนธรรมไม่เป็นที่แพร่หลายในประเทศไทยในช่วงระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากแนวคิดนี้มาพร้อมกับแนวคิดการสร้างรัฐชาติ เน้นอุดมการณ์ความเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรมและความเป็นไทย ทำให้นโยบายของประเทศไทยที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีลักษณะของการพยายามผสมกลมกลืน (assimilation) ให้กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นกลายมาเป็นคนไทย ตามนโยบายชาตินิยมและการต่อต้านภัยคุกคามความมั่นคงของชาติ อันนำไปสู่การสูญเสียอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จนเกิดการตื่นตัวเรียกร้องสิทธิทางวัฒนธรรม เกิดกระแสการฟื้นฟูอนุรักษ์อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ขึ้น ในขณะเดียวกันกระแสการเรียกร้องสิทธิของชนพื้นเมืองในประเทศต่างๆ และขบวนการสิทธิมนุษยชนในระดับนานาชาติ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) ต่างๆ เหล่านี้ ทำให้เกิดเครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองและชาติพันธุ์ขึ้นในประเทศไทย ภายใต้แนวคิดเสรีนิยมใหม่ ปัจจุบันในสังคมไทยได้ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มากขึ้น ตามหลักสิทธิเสรีภาพ (โสวัตร ธิ์กลาง, 2564)

ส่วนเรื่องอัตลักษณ์และคุณค่า เทย์เลอร์เห็นว่าอัตลักษณ์และจริยธรรมเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ ทุกระบบของจริยธรรมประกอบด้วยหน้าที่ต่อผู้อื่น ชีวิตที่เต็มเต็ม และศักดิ์ศรี ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรที่ปัจเจกบุคคลจะดึงมาใช้ในการพัฒนาระบบจริยธรรมของตนเอง เพื่อยืนยันอัตลักษณ์ของบุคคลที่มีพันธะและยึดถือเป็นตัวตน การให้คุณค่าแบบต่างๆ มีความยึดโยงกับความหมายหรือรูปแบบชีวิต การตัดสินใจคุณค่าการประเมินแบบเข้มลึกต้องอาศัยภาษา ซึ่งภาษาแสดงออกถึงคุณค่าอย่างชัดเจน และเป็นเงื่อนไขสำคัญที่บุคคลจะรับคุณค่าบางอย่าง ยกตัวอย่างเช่น ชาวคริสต์อยู่ในวัฒนธรรมที่เชื่อในพระเจ้าองค์เดียว ก็จะมีภาษาที่แสดงออกถึงคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าหรือพระเยซู และประเมินแบบเข้มลึกเชื่อมโยงกับลักษณะของพระองค์ หรือลักษณะของนักบุญ หรือบทสวด

³สังคมพหุวัฒนธรรม (multicultural society) เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมหลากหลาย ตรงกันข้ามกับสังคมวัฒนธรรมเดียว (monocultural society)

ต่างๆ ศาสนาจึงเป็นพื้นฐานของความหมายและรูปแบบชีวิตของคนเหล่านั้น ศาสนาและจริยธรรมจึงเป็นเรื่องซ้อนทับกัน ย่อมแสดงว่าศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์บุคคล (ปกรณัม สิงห์สุริยา, 2565) เมื่อศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ เทย์เลอร์จึงพิจารณาความเป็นไปได้ที่จะให้เหตุผลสนับสนุนหลักการเสรีนิยมที่ไม่ใช่ฐานคิดของตะวันตกดั้งเดิม โดยอาศัยความเคลื่อนไหวของชาวพุทธเถรวาทในประเทศไทยที่เขาเห็นว่าสนับสนุนประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ยกตัวอย่างเช่น พุทธศาสนิกชนที่มุ่งปฏิรูปพุทธศาสนาเถรวาทจากความยึดติดในพิธีกรรม การทำบุญ การอธิษฐานขอพร ไปสู่การบรรลุนิพพาน นอกจากนี้ ส. ศิวรักษ์ และ เสน่ห์ จามริก พยายามนำพุทธศาสนามาเป็นรากฐานความเคลื่อนไหวเพื่อความยุติธรรมทางสังคม (ปกรณัม สิงห์สุริยา, 2565) สำหรับประเด็นความเคลื่อนไหวของพุทธศาสนาในประเทศไทยตามแนวคิดเสรีนิยม แซลลี บี. คิง (Sallie B. King, 1996) เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นอัตลักษณ์หนึ่ง พุทธศาสนิกชน เป็นผู้นำพุทธศาสนิกชนไทย ในความเคลื่อนไหวของชาวพุทธเสรีนิยมในเอเชีย ท่านมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าที่จะสลายความยึดติดหวงแหวนของมนุษย์ที่ถูกพันกับอัตตาของมนุษย์นั้น (Buddhist self-negation) ซึ่งฝังลึกแนบแน่นในจิตใจมนุษย์เป็นอย่างมาก ส่วนความเคลื่อนไหวของ ส. ศิวรักษ์ เพื่อสนับสนุนและปกป้องวัฒนธรรมไทยจากอิทธิพลครอบงำของความทันสมัยและการรุกรานของตะวันตก ขณะเดียวกันก็เคลื่อนไหวเพื่อปกป้องพุทธวัฒนธรรม (cultural Buddhism) จากการกดขี่ของอำนาจการปกครองของรัฐไทยและการทหาร ซึ่งเขารู้สึกผิดหวังอย่างสิ้นเชิง คิงเห็นว่าทุกศาสนาเหมือนกันในวิธีหนึ่ง คือ ขจัดความเห็นแก่ตัวในทางวัตถุนิยม (materialism) และทำงานร่วมกันเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษยชาติ

บทสรุป

ทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมเริ่มต้นขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1960 ถึง 1970 ที่ประเทศแคนาดา เพื่อแก้ปัญหาการแบ่งแยกกันระหว่างชนพื้นเมืองดั้งเดิม คนผิวขาวผู้ใช้ภาษาอังกฤษและคนผิวขาวผู้ใช้ภาษาฝรั่งเศสที่ตกค้างจากประเทศอาณานิคมที่มีความขัดแย้งกัน รวมทั้งกลุ่มผู้อพยพใหม่ จนกระทั่งมีการรับความคิดเสรีนิยมและชุมชนนิยม (communitarianism) เพื่อจัดการกับปัญหาความแตกต่างหลากหลายในประเทศ (บัณฑิต ไกรวิจิตร, 2563) หลังจากนั้นความเคลื่อนไหวพหุวัฒนธรรมนิยม (multiculturalism) เป็นปฏิกิริยาต่อต้านการครอบงำของวัฒนธรรมอเมริกัน เพื่อแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมตะวันตกนั้นไม่ได้เหนือกว่าวัฒนธรรมอื่นๆ นักมนุษยศาสตร์ส่วนหนึ่งถือว่าความเคลื่อนไหวพหุวัฒนธรรมนิยม เป็นปฏิกิริยาต่อต้านความครอบงำขององค์ประกอบวัฒนธรรมแบบวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่ในวัฒนธรรมอเมริกันอีกด้วย ซึ่งสามารถเห็นได้ในมหาวิทยาลัย ในสาขาวิชาต่างๆ ของมนุษยศาสตร์ ที่เรียกร้องให้มีการเรียนเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของเอเชียและแอฟริกา ควบคู่ไปกับผลผลิตของอารยธรรมตะวันตก ทั้งภาษา ประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวรรณกรรม (Feuer, 1991) อย่างไรก็ตาม ความคิดเรื่องความหลากหลายเชิงวัฒนธรรมกลับไม่ได้รับความสนใจจากวงการ

ปรัชญามากนัก จนกระทั่ง ชาร์ลส์ เทย์เลอร์ (Charles Taylor) ได้เขียนหนังสือชื่อ *ความหลากหลายเชิงวัฒนธรรมและ “การเมืองแห่งความเคารพยอมรับ”* (Multiculturalism and “the Politics of Recognition”) ขึ้น ในปี ค.ศ. 1992 ซึ่งประกอบด้วยข้อเขียนของนักปรัชญาคนสำคัญอื่นๆ ด้วย ความคิดนี้จึงถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง (Blum, 1994)

ทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยม ของ ชาร์ลส์ เทย์เลอร์ เป็นแนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยมที่พัฒนาโดยใช้กลยุทธ์แนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคานงัดเพื่อสอดแทรกพันธะหน้าที่ในการเคารพยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมเข้ามาในระบบคิดของเสรีนิยม ซึ่งการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นพื้นฐานของความเท่าเทียมที่สำคัญในหลักการของเสรีนิยม ที่ต้องอาศัยการเคารพยอมรับในอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลที่มีความแตกต่างหลากหลาย หน้าที่ในการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงมาพร้อมกับหน้าที่ในการเคารพยอมรับในอัตลักษณ์ที่แตกต่างหลากหลายด้วย ขณะที่วัฒนธรรมก็มีบทบาทสำคัญในการนิยามอัตลักษณ์ของบุคคลเช่นกัน จึงต้องเคารพความหลากหลายเชิงวัฒนธรรมไปด้วยพร้อมกัน เทย์เลอร์ชี้ให้เห็นว่าเสรีนิยมเป็นเพียงวัฒนธรรมหนึ่ง มีความเสมอกันกับวัฒนธรรมอื่นๆ จึงไม่มีอภิสิทธิ์เหนือวัฒนธรรมอื่นๆ การไม่เคารพยอมรับกลุ่มทางวัฒนธรรม การนำคุณค่าแบบเสรีนิยมไปครอบงำวัฒนธรรมอื่นๆ จัดเป็นท่าทีแบบจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยง (ปกรณ สิงห์สุริยา, 2565) สรุปว่า เสรีนิยมกระแสหลักเน้นความสำคัญของเสรีภาพที่เชื่อมโยงการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ด้วยกันตามแนวคิดอัตตาณัติของคานท์ การเสนอทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยมเพื่อสนับสนุนการเมืองแห่งความแตกต่างของเทย์เลอร์นั้น ใช้ประเด็นเรื่องความจำเป็นในการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นจุดคานงัดเพื่อสอดแทรกจุดยืนแบบพหุวัฒนธรรมนิยมเข้ามาในระบบคิดของเสรีนิยม โดยใช้อัตลักษณ์ที่เป็นฐานคติของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาเป็นพื้นฐานในการให้เหตุผล ตามทัศนะของเทย์เลอร์เมื่อเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเห็นคุณค่าอัตลักษณ์ ทำให้จำเป็นต้องเคารพวัฒนธรรมไปพร้อมกันด้วย และต้องพิจารณาถึงระดับกลุ่มทางวัฒนธรรม หลักการแห่งความเสมอภาคของเสรีนิยมจึงจะถูกยกขึ้นเหนือกว่าระดับปัจเจกบุคคลเช่นกัน เทย์เลอร์ชี้ว่ามีความจำเป็นที่ต้องตระหนักว่าเสรีนิยมเป็นเพียงวัฒนธรรมหนึ่งเท่านั้น จึงไม่อาจนำเสรีนิยมมาเป็นมาตรฐานเดียวในการหาคำตอบเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ แต่ต้องรับฟังเสียงของกลุ่มทางวัฒนธรรมด้วย อย่างไรก็ตาม ท่าทีของชาวตะวันตกที่ยึดถือวัฒนธรรมเสรีนิยมมักจะมีท่าทีแบบจักรวรรดินิยมที่บีบบังคับให้ผู้อื่นต้องเป็นเหมือนตนเอง ขณะเดียวกันก็เหยียดหยามคนที่แตกต่างจากตน ทำให้เกิดความไม่เคารพยอมรับวัฒนธรรมอื่นที่ไม่ใช่เสรีนิยม นำไปสู่การต่อต้านในที่สุด ดังนั้น ชาวตะวันตกหรือผู้ที่นิยมวัฒนธรรมเสรีนิยมตะวันตกต้องละทิ้งท่าทีดังกล่าว และพยายามพัฒนาความเข้าใจร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ดังกล่าวก่อนหน้านี้ จะเห็นได้ว่าเทย์เลอร์พยายามเปิดพื้นที่ให้แก่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในบริบทสังคมเสรีนิยม เพื่อช่วยให้กลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมสามารถต่อรอง

เพื่อให้ได้รับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์จากรัฐเสรีนิยม ขณะเดียวกันเทย์เลอร์ก็เรียกร้องให้ฝ่ายเสรีนิยมละทิ้งท่าทีแบบจักรวรรดินิยม เคารพยอมรับผู้ที่แตกต่าง และเปิดกว้างเรียนรู้จากความแตกต่างเหล่านั้น พร้อมกับเปิดพื้นที่ให้ระบบคิดอื่นๆ เข้ามาสนทนาในหลักการเสรีนิยม นอกจากนี้ เทย์เลอร์พยายามพัฒนาความเข้าใจหลักคิดบางประการของพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยที่ส่งเสริมสนับสนุนประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ซึ่งสามารถสนับสนุนเสรีนิยมได้ด้วย นั่นก็คือ แนวคิดพุทธธรรมพหุนิยม (สุวรรณา สถาอานันท์, 2565) กล่าวว่า ในศตวรรษที่ 21 นี้ “พุทธธรรมพหุนิยม” ช่วยให้เราได้เห็นและได้ยินเสียงคติพุทธธรรมในปรัชญาอื่นๆ ไม่ว่าสำนักปัจเจกนิยมหรือปรากฏการณ์วิทยา ทั้งนี้ หากพุทธศาสนาเถรวาทยังเป็นคู่สนทนาสำคัญที่เป็นมิตรกับพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยม สำหรับชาวพุทธเถรวาทไทยนั้น การบ่งชี้ตนเอง การเข้าใจตนเอง และการเรียนรู้คุณลักษณะที่แตกต่างหลากหลาย ย่อมเป็นความหวังในการปรับปรุงฐานคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ไทยที่เอื้อต่อคุณค่าสังคมพหุนิยม ในฐานะทรัพยากรทางความรู้ในการกำหนดนโยบายทางวัฒนธรรมมากขึ้น ไม่ใช่ในฐานะข้ออ้างเพื่อกีดกันคัดออก

เอกสารอ้างอิง

- พุกวิทย์ บุนนาค (เรียบเรียง). (2554). *สารานุกรมปรัชญาออนไลน์: อัตตาณัติ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2565 จาก <http://www.parst.or.th/philospedia/autonomy.html>
- บัณฑิต ไกรวิจิตร. (2563). “พหุนิยมทางวัฒนธรรม” ในช่วงเวลาวิกฤติ. *วารสารไทยคดีศึกษา*. ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน, 150-184. สืบค้นเมื่อ 14 ตุลาคม 2565 จาก <https://so06.tci-thaijo.org>
- ปกรณ์ สิงห์สุริยา. (2565). *ทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยม ของ ชาร์ลส เทย์เลอร์ พุทธธรรมพหุนิยม เล่ม 3 : ร่วมรอย เจมส์ ไฮเดกเกอร์ เทย์เลอร์ ริเกอร์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา (โครงการจัดพิมพ์คปไฟ).
- สุวรรณา สถาอานันท์. (2565). *การต้อนรับแขกคนแปลกหน้าทางปรัชญา: ชาร์ลส เทย์เลอร์, บทสังเคราะห์ พุทธธรรมพหุนิยม: ระหว่างสังขธรรมกับวัฒนธรรม พุทธธรรมพหุนิยม เล่ม 3 : ร่วมรอย เจมส์ ไฮเดกเกอร์ เทย์เลอร์ ริเกอร์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา (โครงการจัดพิมพ์คปไฟ).
- โสวัตร ธิ์กลาง. (2564). *แนวความคิดและทฤษฎีมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2549). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิษฏาณิศ ตันติชุตติ. (2564). อัตตานิทัศน์กับอนัตตา: การวิเคราะห์ในมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาท. วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม, 1-13. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2565 จาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmpr/article/view/251173/170513>

Blum, Lawrence. (1994). *Multiculturalism, Racial Justice, and Community: Reflections on Charles Taylor's "Politics of Recognition", Defending Diversity*. Amherst: University of Massachusetts Press. 175-205. Retrieved October 19, 2022. from <https://www.dropbox.com/s/9sofdc78q6tgugu/Blum1994MulticulturalismRacialJustice%26CommunityCritiqueofCTaylor.pdf?dl=0>

Feuer, Lewis. (1991). *From Pluralism to Multiculturalism*. Society 29.1: 19–22.

Gadamer, Hans-Georg. (2013). *Truth and Method*. London: Bloomsbury Academic.

King, Sallie B. (1996). *Conclusion: Buddhist Social Activism*. In Queen, Christopher S. and King, Sallie B. (ed.). *Engaged Buddhism: Buddhist liberation movements in Asia*. Albany: State University of New York.

